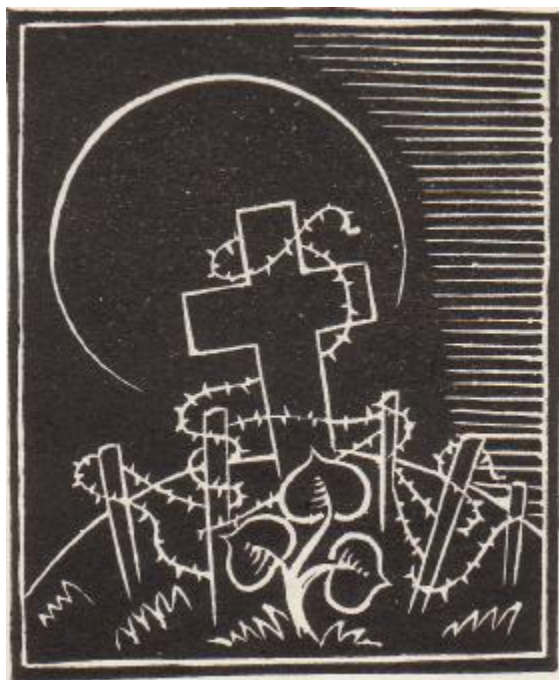

PAMÁTNÍK

ČS. O. L.

PAMÁTNÍK
ČESKOSLOVENSKÉ OBCE
LEGIONÁŘSKÉ JEDNOTY PŘEROV
1936

MRTVÝM BRATŘÍM

Památník vydaný nákladem Čs. O. L., jednoty v Přerově
v počtu 500 výtisků ke sjezdu legionářů ve dnech 4. a 5. července 1936
redigoval Josef Hlaváček
Vytiskl knihtiskař Frant. Bartoš v Přerově
Obálku navrhl Miloš Sum

Několik slov úvodem.

Josef Hlaváček.

Naši národní svobodu obnovila velká válka, za součinnosti českých, lidí doma i za hranicemi. V zahraničním odboji byly to české dobrovolnické formace, jimž idea národního osvobození stala se revolučním programem. Legie, jako opravdové vojsko národní, vytvořeny byly přímo z živelné vůle národa, aby naplnily jeho dějinný osud. Naše osvobozená akce a -vytvoření revolučního vojska nebyly by možné a myslitelné bez hlubokého citového zaujetí, z něhož vytryskla ona spontánní a nevypočítavá oběť.

Je třeba si připomenouti, z jakých nepatrných pramének vytryskl počátek české vojenské akce, na prahu naší samostatnosti. Nebylo živých vojenských tradic, byl tu jen daleký ohlas bratrského ducha husitských polních rot. Historie československého vojáka byla jediná svého druhu. Žádná fronta nebyla chudá hrdinstvím, neboť náš voják nesl ve svém vědomí a srdci něco víc než kterýkoliv jiný voják — nesl hlubokou lásku k porobené vlasti.

Jen touha po národní a státní svobodě mohla vítězně ukončiti boje na nejrůznějších frontách na Sommě, ve Vogésách, v Alpách, severní Itálii, Srbsku, Dobrudži, mohla prožít zoufalý ústup s ruskou armádou, nový slavný rozlet ve zborovské bitvě, v bojích u Penzy, Samary, Kázaně, Marianovky, Bajkalského jezera, na Ussuri, až k návratu po všech světových mořích do rodné země.

Naše město má k osvobozené akci živý vztah, neboť za světové války postavilo se v čelo domácího odboje. Slavomíra Kratochvíla, který se stal první obětí domácího boje za svobodu, vzpomíná prezident T. G. Masaryk na počátku své knihy »Světová revoluce« slovy: »Poprava Kratochvílova učinila na mne veliký dojem a stala se jedním z hlavních důvodů pro mé definitivní protirakouské rozhodnutí.« V zahraniční dobrovolnické armádě měli příslušníci našeho města vynikající účast. Jan Gayer, velitel 4. pluku ruských legií, přerovský rodák, stal se již postavou legendární.

Kromě tří článků od J. Ulmana, L. Suchdolského a V. Dorazila v části »Přerov v boji za svobodu« vyplněn jest Památník vzpomínkami bratří. Je tedy publikací dokumentární, do níž příspěvky napsali aktivní účastníci boje za svobodu, sloužící v době světového požáru v armádách spojeneckých. Kromě obrázků z bojů na všech frontách jsou v Památníku zapsány i okamžiky hluboce intimní, plné vřelého citu, tryskající z hloubi duše. V nich zračí se zvláštní ušlechtilost českého vojáka a bezměrná láska k domovině. Kdo nebyl vojákem, nepochopí. Kdo nesloužil tři, čtyři roky v jednom pluku a v jedné rotě, kdo neprožil s ní od Zborova až k Tichému okeánu všechno dobré i zlé, neporozumí, co je to věrné kamarádství a opravdové bratrství.

A nezapomínejme mrtvých bratří — všech těch neznámých vojínů, jichž rovy rozesety jsou od Penzy k Uralu, od Čeljabinska do Vladivostoku, u Terronu, Arrasu, La Targette, na Piavě a Doss Altu.

Zahraněční odboj legií a pasivní obrana doma rozhodly o konečném vítězství. Pro přítomnost i časy budoucí mějme v dobré paměti, že naše samostatnost vyrostla z víry, lásky, nadšení a mnoha obětí.

V Přerově v květnu 1936.

K brannosti v duchu legií.

Alois Babek.

Žijeme v ovzduší doporučení a velebení brannosti národa. Bylo by si přát, aby probuzení smyslu pro brannost národa nebylo jen chvilkovým vzpamatováním nebo šizením svědomí, nýbrž opravdovým, vážným a trvalým vychováváním sebe i jiných. To předpokládá i mužný, neuhýbavý pohled na problém války. Válka je hrozná věc, ale není jen ohromnou hromadou špatností, i v ní a právě v ní triumfují nakonec mravní síly. Při vzpomínce na světovou válku

vystupuje nám v mysli především hrůza nad hanebností, které proti zákonům lidskosti se dopustili ti, kdo válku chtěli, připravovali a nakonec vyvolali. Právě proto však táž válka, jež na straně Rakouska a Německa byla hrozným zločinem, na straně napadených byla od počátku hrdinstvím a velikou službou lidskosti. Pomoc napadeným byla otázkou cti a úcty k pravdě. Nebylo žádné náhody v tom, že čest a pravda nakonec zvítězila.

Věřili jsme za nejhorších okamžiků války, že přichází doba věčného míru, že už se nikdy lidstvo neodhodlá povstat k nové válce, k divnému vraždění a ničení kulturních hodnot. Dnes po 22 letech vidíme na světě situaci skoro podobnou jako na začátku světového zápolení. Žijeme v době, kdy nepřítel míru a pokoje vyhrožuje celému světu. Jak rádo se zapomíná na všechny ty hrůzy a útrapy. Je i dost těch, kdož by měli odvahu znovu vyvolat světovou válku, kteří znovu pracují proti míru, klidu a pořádku. Proto zbrojení, nejistota, nenávist a nedůvěra mezi národy.

V této snad nejvážnější situaci od převratu nesmíme ztracovat mezinárodní zápas o zachování pořádku a upevnění míru. Kdo skutečně miluje svůj národ, musí usilovat ze všech sil, aby byl zachován mír, aby se odložily strašné zbraně a zastavila jejich výroba.

Ale právě těžká doba, kdy reakční a militaristické diktatury násilnými činy ohrožují mír, nás nutí, abychom v zájmu národa a vlastních dětí i ze soucitu a z lidskosti byli připraveni. Co jest naší první povinností? Nás, kdo službu lidství, kdo svobodu pokládáme za nejvyšší poklad lidství? Býti připraveni! Odmítáme násilí, ale pokládáme za svou první povinnost uhájiti svobodu, jež byla tak draze vykoupena hrdinstvím bratří od Zborova, Švecem, Čapkem, Havlenou, Pultrem, Gayerem a všemi těmi drahými padlými bratry legionáři, jichž kosti práchnivějí tam na stepích a v tajgách sibiřských, na Piavě, na Sommě . . .

Pud sebezáchovy je pud mocný a nám se hrozí. Rus říká: až hrom uhodí, mužik se pokřičuje. Hrom uhodil u souseda. Naše republika nemá plánů expansivních. Od nikoho nic nechce, ale nikomu nic nedá. Dovedeme se bránit proti každému útoku. Výrazem vůle brániti se je armáda. Vzhlížíme ke své armádě s důvěrou. Kořeny národní bezpečnosti musí však býti zapuštěny do všech srdcí, nedotknutelnost našich práv musí spočívat ne pouze na hlavních vojenských puškách a dělech, ale na mravní síle, rozhodnosti a odhodlání každého člena národa. Tak, jak tomu bylo v legiích. Stát se vojákem není tak těžké, vládnout zbraní je věc cviku, školenosti; ale ani dobře ozbrojená armáda, bezvadně pracující vojenský stroj nemůže zajistiti vítězství, když není poháněn silou přesvědčení. Duch znamená i v tomto případě víc než hmota, vítězná zbraň je pouze v rukou mužů, znajících své právo, milujících svou vlast a její svobodu. Neví-li voják, zač zápasí, vyline se mu úspěch, opustí jej odvaha. Není-li láskou připoután k zemi, které hájí před útokem nepřátel, nezastaví laviny cizích vetřelců. Hyne, padá, vykrvácí, ale jeho utrpení a smrt nepřinesou záchranu a vykoupení. Osudy národů se rozhodují už před bojem a poražen zůstane, kdo teprve ve vřavě bitevní hledá smyslu své účasti na zápase. Už dávno předtím, než nás zchvátí vír událostí, než nás strhne válečná vichřice, třeba být připraven. Dá se svolat vojsko, mobilisovat armáda, ale nikdy nelze nakomandovat brannost. Člověk se postupně výchovou proměňuje ze sobce ve společenského tvora; jeho mravní přesvědčení — pomalý růst vědomí, že je povinen konati dobro a že dobré je pouze to, co je na prospěch všech — opírá se o pracnou zkušenost, o léta trvající snahu po vlastním zlepšení. Může být brannost, která znamená i odvahu, i zdatnost, i vůli čelit největšímu nebezpečí, výsledkem chvilkové nálady? Dovede se do zraků smrti podívat klidně, kdo sám pro sebe dávno nerozhodl, že jsou statky, pro jejichž udržení ani život lidský není dost velikou obětí? Jen kdo uznává svrchovanost národa nad sebou, kdo chápe, že život 10 0 sobě nic neznamená, ale že teprve souručenství s lidmi téhož jazyka a téhož určení má svůj plný smysl, kdo věří v dílo pokroku uskutečňovaného z vůle všech na území státu respektovaného i nejzavilejšími odpůrci, kdo chce, aby svoboda lidu

1 země zůstala navždy nedotknutelná, poněvadž bez ní není důstojného života a není možnosti vtělit nejkrásnější sny o bratrském vztahu mezi lidmi — jen ten je připraven ke

všem obětem a znamená naději a oporu i pro okamžiky nejnebezpečnější. Z myšlenky, že nechceme se poddati a zaniknouti, pramení pravá brannost. Jen toto rozhodnutí, založené na důkladné rozvaze a vnitřní jistotě, podložené účelnou výchovou a potvrzené vlastním poznáním, dovede nás zachránit a spasit, i kdyby nám byly uloženy ještě těžší zkoušky, než byly ty, jimiž jsme prošli. Ideovým základem naší národní a státní brannosti musí být duch legií, v němž vrcholí česká myšlenka boje za svobodu. Naší národní tradicí a příkladem pro dnešní brannost jsou legie, které zrodila mravní síla a které nám dokazují, že národní brannost musí být podepřena silou mravní. U našich legií imponovalo světu přece ještě něco více, než jejich statečnost. Byla to vzájemná kázeň, jejich duševní harmonie žití, jejich družnost, bratrství, zkrátka to, co činí opravdu krásný život lidský. Těmito vlastnostmi musí být naplněna naše brannost, musí být naplněna duchem Masarykovým a Benešovým, duchem legií. A nezapomínat, jak to bylo na posledním našem legionářském sjezdu tolikrát řečeno, že národ rozdělený sociálním nepořádkem tohoto dějinného období na žebráky a boháče, na lidi zajištěné a na lidi bez práce, je tím slabší ve své brannosti a ve své pohotovosti k obraně, čím méně projevuje ochotu tyto poměry záměrně a definitivně změnit, a vytvářet ze svého státu domov všech, kdož bydlí pod jeho střechou.

Na našem sjezdu v Přerově budeme přehlížet vlastní řady, budeme se šikovat, poněvadž nám doba ukládá provést důkaz, že jsme věrně oddáni svým zásadám. Zachovávejme přísnou pohotovost, aby naše řady byly bez mezer.

Braňme naše ideály.

Rudolf Vanke.

V nynější velmi těžké době, kdy reakční a militaristické diktatury ohrožují světový mír, cítí jistě hluboce každý poctivý Čechoslovák zvýšenou odpovědnost za osud a rozvoj našeho státu.

Dnešní doba mezinárodní nedůvěry a nejistoty vyžaduje co nejpevnějšího semknutí a okamžité pohotovosti celého národa, vyžaduje, aby všichni byli připraveni přinést k zajištění demokratických svobod, samostatnosti a nedílnosti státu i největší oběti, vyžaduje brannosti celého národa.

My legionáři jsme pro brannost v nejširším a nejhlubším slova smyslu. Jsme však přesvědčeni dle výroku presidenta Osoboditele, že státy se udržují těmi ideami, jimiž vznikly, musí i tato brannost spočívat na ideách, jež vedly ty, kteří pro naše osvobození pracovali, bojovali, trpěli a umírali, že musí se díti v duchu československých legií.

Duch odboje byl projevem mocně vzplanuvší obnovené národní síly, která si uvědomila odpovědnost před čestným dědictvím minulosti a přihlásila se k odpovědnosti za vlastní budoucnost.

V odboji projevil se také silně pocit národního souručenství, strhávající přehradu stranických rozdílu v tušení velkých úkolů celku, a projevila se konečně mužná hrdost a odvaha jíti za cílem opravdově až do konce.

Tento duch mohl se plně rozvinouti jen v odboji zahraničním. Zde vyvrcholil odhodláním vybojovati národu svobodu. Za hranicemi projevila se plně národní brannost, pohotovost soustřediti v mocném napětí všechny síly ke krajním obětem pro nejdražší statky: čest, přesvědčení a život národa. Z této brannosti vyrostlo za hranicemi nové československé vojsko jako nezvratný důkaz opravdové vůle národa k svobodě. —

Zahraněční vojsko ve Francii, Itálii a zvláště v Rusku nevzniklo ze strhujícího víru nadšení, z okamžité davové nálady. Vzniklo a rostlo uvědoměným přesvědčením, z příkazu rozumu i svědomí. Rozhodování jednotlivců bylo často velmi těžké. Bylo třeba posílit odvahu k velkorysým nadějím, přemoci osobní strach a odpor k nebezpečí. Také bylo nutno překonávati mnoho překážek, neporozumění, ba i odporu cizího prostředí.

Ale národní uvědomění, smysl pro právo, smysl pro odpovědnost před domovem, před vlastní ctí, byly v nejšířších vrstvách národa tak silné, že desetitisíce přijaly na sebe nesmlouvavě a hrdě tu nejtěžší povinnost, aby dokázaly nezvratně vůli celku.

Mravní a duševní hodnoty, jež byly dílem výchovy generací, staly se základem odboje, základem zahraničního vojska a zůstaly jeho pevnými pilíři. Nezapomeneme nikdy na tu podivuhodnou vnitřní sílu, pronikající naše bytosti, když jsme se řadili druh k druhu se stejnými myšlenkami, se stejnými tužbami v roty, prapory, pluky. Často ještě i nyní vybavují se nám vzpomínky na chvíle, kdy jsme stáli v šiku k večerní modlitbě, jíž byla hymna naší drahé, rodné země.

Později se dostavily sice v ruských legiích otřesy, rozpory o to, jak pokračovati v osvobozovací akci nejlépe, přišly hmotné nesnáze, přišly krise z rozporů s ideály revolučního Ruska, přišly i krise z umdlení sil. Ze všeho však vyšly legie vítězně, stále rostoucí, krácející pevně k jednotnému cíli: osvobození svého národa.

Co dodávalo desetitisícům dobrovolců síly, aby odolali všem požárům vnitřních krisí i ránám vnějších útoků? Bylo to totéž, co je shromáždilo pod prapory odboje: hluboké vědomí národní příslušnosti, vědomí práva, svobody, vědomí nutnosti sjednocení v práci, v boji, obětech pro celek, pro národ — pro nové, lepší a spravedlivější uspořádání věcí, které provede osvobozený národ.

Byli to tedy mravní činitelé, jež jsou dávno uznaným předním předpokladem vítězství. Tyto vlastnosti, tak důležité v nejkritičtějších dobách národa, zakládající jeho brannou zdatnost jsou však stále - tedy i nyní - velmi důležitými složkami národní duše a povahy. Jest však otázka, zdali jsou i nyní v našem národě tak silné, jak se projevíly v osudové době. Ať jest tomu jakkoliv, jisto je, že musíme žít a zvyšovat ty vnitřní hodnoty, které tvořily sílu odboje a vedly k vítězství. Politickou svobodu, již jsme vybojovali, je třeba zabezpečiti. Zůstává nám tedy stále povinnost přípravy proti branným útokům. Branná příprava neznamena přípravu války, ale znamená — jako znamenala v odboji — přípravu vůle a schopnosti národa přijati, vésti a dovésti k vítězství válku, kdyby nám byla vnucena.

Náš velký vůdce zahraničního odboje T. G. Masaryk na¹ psal o tomto problému do pamětní knihy 1. pluku ruské legie velká slova pravdy: »Válka jest zlo, ale boj za právo národa, za svobodný život jest mravní povinností. Čech svou zeměpisnou polohou a svým sousedem je nucen být udatným, je; nucen být uvědoměle udatným.« Tento hluboký poznatek musí chápati každý Čechoslovák a musí se jím řídit. Čím větší je nebezpečí, jež ohrožuje naše národní bytí a rozvoj, tím větší je povinnost nás všech se na ně připravit. Duše národa se neorientuje rázem. Vzpomeňme, že naše generace soustředily přípravu desetiletí, ba staletí pro konečný vítězný zápas.

Máme sice své vojsko, dobré vojsko, jež se technicky vyrovná jiným moderním armádám. Jest však třeba, aby tento nástroj národní branné síly měl tu duši, tu vnitřní sílu, která je předpokladem jeho bojové hodnoty. Musejí míti jeho příslušníci to přesvědčení, jež měli první vojáci republiky, že věc národa a státu je nad věc vlastní, že svoboda jednotlivce je možná jen ve svobodě národa. Dle toho musí se tradice československé armády hledati v legiích. Zdůraznil to nedávno i náš prezident dr. Eduard Beneš u 5. pluku T. G. Masaryka slovy: »Musíme si však přát, aby i pluky i všechny útvary armády, které vznikly až v republice, záměrně navazovaly na naši národní a státní tradici historickou i na tradici našeho odboje za války, neboť ty byly a jsou výrazem oněch morálních sil, jež založily náš stát a jež jsou jediné s to jej v budoucnosti udržeti.«

»Avšak vojenská správa nestačí sama na vybudování této vyšší mravnosti,* řekl prezident Masaryk již při 5. výročí trvání republiky. »Celá výchova mládeže, celý směr života vůbec musí býti prodchnut a řízen tímto duchem. Žádat od občanů obětí života, žádat to od občanů uvědomělých a myslících, znamená právě to vyšší stadium osobní a občanské mravnosti.« Tak žádal Masaryk již před 13 lety, aby propagaci brannosti na zdůvodněném mravním

základě vedl celý národ.

K tomu spolupracovati jest svatý úkol nás, vojáků Masarykových, to jest závazek vůči dílu, na němž jsme spolupracovali. Musíme živiti v národě tradici legií, musíme stále pomáhati v duchu legií živiti národní brannost, ať působíme kdekoli, v jakémkoliv povolání. Branná resoluce našeho VII. pracovního sjezdu prohlašuje, že půjdeme v tomto směru příkladem. Při tomto prohlášení jsme si dobře vědomi, že učiniti národ branným znamená trvale zvyšovat jeho hodnoty a také o udržování těchto hodnot se vytrvale starat a je pěstovat. Znamená to systematické zocelování celého národa. Toto úsilí směřuje k zvýšení významu národa vůbec, ježto způsobilost k obraně, kterou stát prokazuje, jest oceňována při spojeneckých smlouvách a představuje mezinárodní úctu a vážnost.

Po Zborovu se vyjednávalo Masarykovi zcela jinak než předtím. Budeme-li v nynější nebezpečné době připraveni ve stavu pohotovosti k obraně, posílíme se tím nejen diplomaticky, ale rozrosteme se též vnitřně. Čím je národ v jádru brannější, tím více se chrání proti překvapením a stává se odolnějším proti dějinným krisím.

My, vojáci Masarykovi a Benešovi, poznali jsme význam a sílu jednomyslnosti zahraničního boje a jednoty jeho s národem ve vlasti. Bratrství, jež bylo vnějším výrazem jednoty myslí a srdcí, spojovalo nás všechny pevně přes dočasné rozpory. Jednotou jsme byli silni. Jednotou bude silný i náš národ, náš stát. Víme, že znesnadňují to mnohé prvky naší národní povahy, mnohá současná sociální zařízení. Je třeba však tyto rozdělovací nás prvky překonávat, posilovat názorovou snášelivost, vzájemný mužný respekt, čestnou důvěru, ušlechtilou solidaritu, je nutno stále vyzdvihovati zájem společný nad zájem osobní.

Chceme v tomto směru ze všech sil spolupracovati pro udržení a upevnění našeho demokratického státu, který byl naší velkou touhou za hranicemi. Chceme bojovati dále pro úplné vítězství těch ideálů, z nichž se zrodil.

Jsme přesvědčeni, že duch legií, duch Masarykův, Benešův a Štefánikův je nejhlubší základ naší brannosti, je síla, jež jako věčně se obnovující pramen znovu a znovu tryská do našeho života a všech jeho snah i práce.

Nezahyne duch legionářského bratrstva. Nezahyne národ, bude-li pamětliv slov Osvoboditele, že státy se udržují myšlenkami, z nichž se zrodily.

Přerov v boji za svobodu.

Slavomír Kratochvíl, první oběť domácího odboje.

Jan Ulman.

Náš odboj byl zažehnut už ve chvíli, kdy císař František Josef podepsal vyhlášení války Srbsku. Tímto okamžikem začíná uvědomělé spiklenecké hnutí protirakouské, začínají vzrůstat řady velezrádců, jimž zničení Rakouska se stalo nejvyšším cílem. K těm patří první mučedník za svobodu a samostatnost národa, první oběť domácího odboje, první z řad sokolstva, Slavomír Kratochvíl.

Slavomír Kratochvíl narodil se 2. ledna 1889 v Trnavě v okrese holešovském, kde jeho otec byl řídícím učitelem obecné školy. Vychodil školu obecnou a měšťanskou, odešel na průmyslovou školu do Brna. Po studiích v Brně přichází Kratochvíl do Přerova, kde 1. října 1907 vstupuje do služeb firmy Heinik a spol. jako technický úředník.

Život Slavomíra Kratochvíla byl již v mladém věku vyplněn prací pro celek, k níž ho nevedly osobní ctižádost a touha po funkcích. Těžisko jeho práce spočívalo v Sokole. Jeho sokolská práce byla velmi obsáhlá. Byl nejen pilným a zdatným cvičencem, závodníkem a cvičitelem, ale také členem správního výboru, sboru vzdělávacího, členem cvičitelského sboru Sokolské župy Středomoravské a jejího druhého okrsku, novinářem, a řídil svědomitě a úspěšně sokolskou hlídku přerovského Obzoru. Největších zásluh však získal si výchovou dorostu. »Dorost je naše nade je,« říkával Kratochvíl a tato slova byla mu vůdčí myšlenkou až do jeho smrti.

Koncem září 1910 odchází na vojnu k válečnému námořnictvu do Pulje, kde pobyl od října r. 1910, do konce září r. 1911. Z té doby také pochází obsáhlá korespondence s Hermou Hoškovou, z níž vycitíme, že mladá, velmi vnímavá a bystrá duše Kratochvílova dovedla dobře poznávat ovzduší Rakouska i jeho slabiny. A z tohoto poznání se vyvíjely a během času krystalisovaly nekompromisní názory, znamenající rozchod s Rakouskem, jeho militarismem, systémem vládním, germanisujícím a vůbec nepříznivým vůči českému národu. Již druhý dopis v prvním týdnu vojny, adresovaný Hoškové (Póla 5. X. 1910) ukazuje, jak na něho působí prostředí prolezlé militarismem, který spoutává jeho svobodného ducha. Chtěl by se vzepřít, chtěl by býti zbojníkem — v ušlechtilém smyslu slova — který se mstí za sebe i za ostatní: »Maně zjeví se mi Janošík — avšak těžko je státi se Janošíkem.

*

Začátkem října r. 1911 odjíždí Kratochvil z Pulje a ihned po návratu do domova se vrací k práci sokolské a později i jiné veřejné. Rok 1912, v němž Kratochvil se začíná tak nadšeně a plodně zúčastňovat sokolského života, byl rokem stálých vojenských a válečných příprav Rakouska, ale také rokem VI. sletu všesokolského. Kratochvil věřil, že sokolstvo je a zůstane pevné, že bude stráží národa, aby ve chvílích nejtěžších, v osudové hodině se dalo plně do jeho služeb. Tehdy v souvislosti se VI. sletem všesokolským napsal: »Za-tneme pěstě a rozsvítíme zraky a budeme pak se zdáti jako nezlomné planoucí pochodně uprostřed rozpoutaných živlů. A nepopustíme, až dojdeme toho, co jest naším cílem!« Těmito slovy Kratochvil naznačil svůj český a protirakouský program. Do nich vložil všechnu lásku k sokolstvu a národu, velkou touhu po osvobození národa, víru v lepší příští i všechnu tu nenávist proti Rakousku.

O politice Rakouska v r. 1912 mluví se jednak v Sokole, jednak ve společnosti v hostinci u Stoklásků i v bytě SI. Kratochvíla u paní Havelčíkové, kam Kratochvil občas zval svoje kamarády na besedu. Jihoslovanská vítězství na Balkáně a jejich vliv na poměry v Rakousku zajímal stále více nejen kruhy rakouské, ale i ostatní evropské. Kratochvil tehdy vyslovoval domněnku, že tato slovanská vítězství na neklidném jihu Evropy snad nezůstanou bez vlivu na složení mocnářství. Nedošlo k tomu v tehdejší době, ale o dva roky později, kdy Rakousko svojí balkánskou politikou podnítilo evropskou válku. Tehdy říkával: »Byl by nejvyšší čas, abychom se degenerovaného Rakouska zbavili!«

*

Rok 1914 v politickém životě Rakouska míjel ve znamení smířovaček a obstrukce českých stran opozičních na říšské radě a přípravách ve zbrojení. Do tohoto ovzduší padl 28. června atentát v Sarajevě. Po něm vyhlášení války Srbsku. V den vyhlášení války setkali se v Přerově na nynějším Masarykově náměstí tři dobří známí, členové Sokola a kulturní pracovníci: profesor Jaromír Souček, knihkupec Franta Radoušek a Slávek Kratochvil. Když mluvili o možném zatýkání a internování podezřelých, řekl prof. Souček Radouškovi a Kratochvílovi: »Ty, Franto, půjdeš první. Potom půjde Slávek, protože ten si také nedá na hubu pozor, a potom půjdu já.« Slova profesora Součka se brzy splnila: Kratochvil byl zatčen 18. listopadu, Radoušek 20. listopadu 1914 a profesor Souček 26. června 1915.

V myslích mnohých českých lidí zavládl zmatek. Kratochvílovi se zdálo, že přišla rozhodná, osudová hodina. V době, kdy vláda vynucovala projevy loyality, projevy austrofilské, kdy i mnozí čeští lidé ve zmatku myšlenek stáli za Rakouskem, kdy zatýkání, internování a persekuce se stávaly podporou nemožného Rakouska, Kratochvil vystupuje proti němu. Měl jediný cíl: podkopávání základů Rakouska. Ztratil důvěru v jeho spravedlnost, v jeho životnost a proto neuznával oprávněnost jeho zachování. Uvědomil si, že je příslušníkem velké organizace sokolské, o níž dr. M. Preminger, auditor zeměbraneckého soudu ve Vídni řekl mezi jiným: ». . . tu máme dojem, že stojíme tváří v tvář mohutné síle, jež dovede hráti úlohu.« Kratochvil pak jako člen této velkolepé organizace Tyršovy byl jedním z těch, kteří se odvážili tento odboj započítí.

*

To, co dělal Kratochvíl, nebyly velké činy: revoluce, pumy, atentáty, vedení revolučních davů. To byla jen drobná, ale tím záslušnější práce: tlumení příliš rakušácky naladěného cítění. Kratochvíl dodával odvahy poctivým, ale zakřiknutým českým lidem, nenáviděl ty, kteří by se byli umluvili ujišťováním, jak jsou strašně loyální, zcela černožlutí: šplhouny a pokrytce. Do mysli a duší vléval nenávisť a odpor proti Rakousku, válce a militarismu a snažil se rozjasnit zamžené a smutné obzory skleslého českého sebevědomí. Rozšiřoval se svými kamarády ironickou báseň »Jsme Rakušany« a ruské manifesty, byl v písemném styku s kamarády, kteří odešli na vojnu, rozesílal letáky. Jezdil za kamarády do vojenských posádek v Olomouci a Kroměříži a snažil se udržeti jejich národního ducha. Báseň, kterou Kratochvíl rozšiřoval, měla následující znění:

Jsme Rakušany, císař nás volá!
Podej mu, lide, ruku pomocnou!
Nastav zaň mužně prsa svá holá,
opuť své dítky, ženu nemocnou!
Vždyť »pro vlast, krále«
vraždít lze stále!
Ty smrtné zbraně, bodla ostřená,
po nichž krev proudí,
Bůh neodsoudí,
ba, ústy knězi ještě požehná!
Jsme Rakušany, císař nás volá!
zanechme vnitřních s Němci rozbrojů,
spojme se s nimi! Nepřítel zdola
kazit chce plány našich výbojů!
S milostnou skrání teď se k nám sklání;
ústupky činit jsou nám hotovi.
Však až nás pro ně
většina padne,
připnou nám zase staré okovy!
Jsme Rakušany, císař nás volá!
a bude prý k nám také uznaným!
budem-li sami zbiti již zpola —
vstříc kráčet šikům uštvaným
vítěznou zbraní.
A když nás raní,
roztříští ruku neb hnát,
dostáném za to
kočičí zlato
s pentličkou pestrou na kabát!
Jsme Rakušany, císař nás volá!
máme se na smrt proň nechat hnát,
a sami vraždit! Proč? Nevíme zhola,
pánům se zachtělo vojáčky hrát!
Nevědí ani,
takoví páni,
co chud'as sám v životě snáší bēd,
když za ně v boji,
ztratí nohu svoji,
a když mu za ni dají — flašinet!

V pondělí 16. listopadu 1914 večer šli do hostince akciového pivovaru v Přerově Slávek Kratochvil, Vojta Fárek, Vladimír Stejskal, všichni členové Sokola a František Klabazna. Do téhož hostince přišel později starosta obce Polkovic u Kojetína Alois Křepelka a statkář František Kašík z Křenovic. Kratochvil k nim přisedl. Mluvili o válce. Když Křepelka a Kašík odcházeli, dal Kratochvil Křepelkovi dva letáky s básní »Jsme Rakušany. . .«, kterou si Křepelka přečetl hned na ulici pod pouliční svítilnou. Ve středu 18. listopadu odjel Křepelka do Přerova, kde učinil oznámení na okresním hejtmanství a na četnické stanici. Téhož dne dopoledne kolem půl 11. hodiny byl zatčen Slavomír Kratochvil, potom Fárek, Stejskal, Klabazna a několik jiných. Na četnické stanici byli podrobeni výslechu. Někteří byli opět propuštěni, jen Kratochvil, Fárek, Stejskal a Klabazna zůstali ve vazbě a téhož dne večer kolem 9. hodiny byli odvezeni k válečnému soudu do Mor. Ostravy.

Hlavní přelíčení proti Slavomíru Kratochvílovi a spoluobžalovaným kamarádům pro zločin velezrady se konalo v pondělí 23. listopadu 1914 u c. a k. zeměbranceckého polního válečného soudu v Mor. Ostravě. Z členů válečného soudu byli mezi jinými přítomni podplukovník Ludvík Kremling šlechtic z Egghofu a předseda přelíčení podplukovník-auditor dr. Norbert Hortwig, žalobcem byl nadporučík-auditor dr. Oskar Beck. Obhájcem S. Kratochvíla byl poručík dr. Rudolf Grünfeld, ostatním třem byl za obhájce přidělen nadpor.-auditor dr. Frant. Radlewski.

Ve chvíli, kdy členové válečného soudu v čele s nejvyššími důstojníky i obžalovaní byli již v soudní síni, seděl obhájce ex offo S. Kratochvíla dr. Grünfeld ve své kanceláři, když obdržel rozkaz, aby se dostavil okamžitě do soudní síně a převzal obhajobu S. Kratochvíla. Dr. Grünfeld o tom v listě z ledna 1934 píše: »Soudní dvůr byl shromážděn. Nevěděl jsem, kdo je obžalovaný a neměl jsem nikdy předtím příležitost s ním mluvit. Nevěděl jsem, co žaloba obsahuje. Ze skutečnosti, že přelíčení povede sám předseda soudu, podplukovník-auditor dr. Hortwig, soudil jsem, že se jedná o mimořádně vážný případ stanného práva.«

Přelíčení bylo velmi rušné. Kratochvil nezapíral. Jeho odpovědi byly přímé, nebojácné. V mnohých se zračil jeho vzdor a odpor proti Rakousku. »Výborný, inteligentní člověk, ale idealista, říkal dr. Grünfeld. Ano, idealista, který pod sokolskou maskou neměl tvář pokrytce, který se nedovedl vemluvit do přízně vojenských i jiných mocných pánů, aby z ní těžil. Jediným jeho přiznáním mohl tento velezrádný proces nabytí netušených rozměrů a ukázati, jak již tehdy ti malí, neznámí čeští lidé se snažili drobnou propagandou působiti k oslabení sil Rakouska a tím i pozvolnému rozvratu.

Obhájce ex offo S. Kratochvíla přesto, že byl k obhajobě povolán teprve ve chvíli, kdy válečný soud se chystal započítí přelíčení a neznal obsahu žaloby, přece se obhajoby ujal s energií, svědomitostí a pečlivostí až podivuhodnou. Z poznámek dr. Grünfelda o přelíčení zvláště jedna jaksi utkvívá v paměti, je jakýmsi světlým paprskem v chmurném a drsném ovzduší velezrádného procesu se Slavomírem Kratochvílem. Tato poznámka ukazuje, že pod kabátem rakouského důstojníka německé národnosti se ozvalo lidství a soucit: »Po-dám mu pomocnou ruku.« Nelze pochybovati, že mu ji podal opravdu nezištně a cele. Leč všechny návrhy dr. Grünfelda i žádost, aby válečný soud zrušil řízení dle náhlého práva, a aby bylo s Kratochvílem zavedeno pravidelné soudní přelíčení, byly zamítnuty. To již dr. Grünfeld věděl, že osud Slavomíra Kratochvíla je zpečetěn. Dr. Grünfeld v závěrečné obhajobě marně se snažil dokázati, že »obžalovaný Kratochvil, jenž vzal vinu na sebe, není zločincem, nýbrž idealistou.* V závěru spisu o tomto přelíčení pak stojí: »Obhájce mluví pro jeho osvobození a v případě odsouzení doporučuje téhož milosti.«

Válečný soud odešel k poradě. Výsledek hlasování byl jednomyslný: »Obžalovaný Slavomír Kratochvil je vinen zločinem dle § 58. lit. C trestního zákona, pročež dle § 444. vojenského trestního řádu a § 59. trestního zákona následuje trest: smrt provazem.«

Dále bylo usneseno, že řízení dle náhlého práva proti Fárkovi, Stejskalovi a Klabazňovi se

zastavuje, jelikož ke zjištění jejich provinění je zapotřebí dalšího vyšetřování.

Rozsudek »Jménem Jeho Veličenstva císaře« pod číslem K 962/14/7 byl předložen k podpisu vojenskému veliteli generálu Matuschkovi, který pod zprávu důvodovou připsal: »Potvrzuje se a trest smrti s ohledem na obtíže se získáním kata se provede zastřelením.*

Osud Slavomíra Kratochvíla byl zpečetěn.

*

23. listopad.

Život Slavomíra Kratochvíla byl otázkou několika málo hodin. Krátce po třetí hodině odpoledne byl Kratochvil předveden do soudní síně, kde ve 3 hod. 30 min. byl mu oznámen rozsudek. Potom bylo mu dovoleno rozloučiti se spoluobžalovanými kamarády.

Několik minut před půl šestou hodinou odpoledne byl Kratochvil odveden čtyřčlennou vojenskou hlídkou na dvůr okr. soudu moravsko-ostravského, kde pod velením důstojníka byl již oddíl vojáků.

Za nedlouho přišli členové válečného soudu. Kratochvil stál vzpřímen. Podplukovník-auditor dr. Hortwig počal ještě jednou čísti rozsudek smrti. Kratochvil pln odhodlání, neobyčejně klidný, odmítl posuňkem ruky a několika slovy vyslechnouti ortel smrti: »Mám toho již dost!«

Potom šel, jak píše dr. Grünfeld — »klidným krokem a odhodlaně na popraviště . . .«

Půl šesté odpoledne.

Na nádvoří věznice zazněly výstřely. . . .

Dr. Grünfeld napsal, že Kratochvil zemřel jako »mučedník svého národa«. hřbitov.

Jeho tělo odvezli na moravsko-ostravský

Zastrašila jeho poprava? Český člověk tím více se uzavřel v sebe, zařal pěstě a jeho duše se připravovala k ještě většímu odporu. Ani zvýšená persekuce nevymýtila protirakouského odporu, naopak jej utvrdila. Protirakouské hnutí se skrylo pod povrch veřejného života a tam pracovalo k podvrácení Rakouska.

*

Slavomír Kratochvil byl první obětí našeho domácího odboje. Byla to krvavá daň, ale nutná a pro Kratochvíla samozřejmá. Jeho poprava byla důležitým momentem na začátku našeho odboje, ona byla ztělesněním a vyvrcholením všech jeho protirakouských myšlenek a slov. Jeho poprava byla mezníkem na hranici dvou názorů: pro Rakousko nebo proti Rakousku!

Přerované v zahraničním odboji

Oldřich Pour.

Město Přerov, o němž se staré c. a k. úřady vyjadřovaly jako o potupném hnízdě velezrádců, stalo se v historii československého zahraničního odboje silným a čistým prameništěm revoluční krve, připravené vždy podstoupiti nejtěžší boj za svobodu vlasti. Idea osamostatnění probudila všechny dosud dřímající vlohy a schopnosti našich rodáků a veliká jejich vůle překonati všechny překážky, nalézala vždy správné a spolehlivé cesty k vítězství. Jistě dobrý prapor mužstva dodal Přerov a jeho ryze český a vlastenecky smýšlející venkov našemu zahraničnímu odboji. A přes sto bratří, kteří odpočívají na všech bojištích světa, je nejdůležitějším dokladem toho, jak Přerovsko dovedlo se obětovati pro svobodu rodné země.

Prvním Přerovanem, který dobrovolně se přihlásil do boje proti germánským zbraním, byl bratr Alexander Zelenka. Vstoupil ve Francii do rotu »Nazdar« již dne 2. srpna 1914. Brzy byl následován Janem Chválkem, Kulfánkem, Marešem a jinými.

V ruské legii bojovala řada vojáků z Přerova a nejbližšího okolí již od prvopočátku. Historické bitvy u Zborova zúčastnilo se 30 bratří z našeho města a z nedalekých obcí. Přerované Leopold Kalabus a František Velikovský, jakož i Karel Ditrich z Rokytnice našli u Zborova hrdinnou smrt. Zborovák Jindřich Ječmínek zemřel po návratu do vlasti a Josef Glos je podnes nezvěstný. Dva bratry stál Zborov mnoho krve. Byli to Vilém Čech od 1. a

Jan Gabryš od 2. pluku. Z důstojníků, kteří prodělali Zborov, jsou to: kpt. Karel Janoušek, poručík Milán Šindelář, poručík Josef Víra, praporčík Josef Kocman, kpt. Vladimír Paseka a kpt. Fr. Vyplelík, vesměs z Přerova, poručík Karel Šenk z Popovic, podpor.

Vlád. Ševčík z Lýsek a poručík Alois Chmelař ze Staré Vsi. Z ostatního mužstva to byli bratři: Stanislav Čech, Josef Černožský, Alois Grohmann, Josef Mašláň, Rich. Novák, Jos. Pražák, Václav Sekera, Fr. Švanda, Jan Tšpon, Fr. Malátek, Miloslav Bartoš, Rud. Svoboda, Jar. Pírek a konečně Alois Müller z Kozlovic.

V Itálii organizoval protirakouský odboj bratr Josef Logaj z Turovic u Dřevohostic, který v Přerově vystudoval obchodní školu. Logaj byl zvolen v Santa Ippolito u Neapole jednatelům československého dobrovolnického sboru a již v roce 1917 vydával v Itálii časopis »Denní oznamovatel«, kterým uvědomoval vlašské a vychovával z nich odbojné československé vojáky. Později začal vydávat časopis »V boj« a pořádal četné přednášky. Na podzim r. 1917 byl povolán do kanceláře Národní rady v Římě. Když v dubnu 1918 bylo povoleno v Itálii samostatné vojsko, bylo již přihlášeno do armády více než 10.000 zajatců, na čemž měl hlavní zásluhy br. Logaj. Horečná práce mu však zlomila zdraví a jeho plodný život byl ukončen brzy po návratu do osvobozené vlasti. Zemřel v 35 letech.

Z Přerovanů v italské legii sloužili bratři: major Krysa, kapitán Homola, Suchánek, Hradil, Kohout, Parobek a jiní, kteří jednak agitací pro vstup do armády, jednak na frontě projevovali nejlépe svou obětavou lásku k vlasti.

Celá řada našich rodáků položila život za lepší budoucnost rodné země. Dne 4. března 1915 zaznamenal časopis »Amerikán« v Chicagu smrt Přerovana Jana Chvála, padlého na francouzské frontě v boji proti Němcům. Dne 28. března téhož roku padl u Neuville Karel Alexander Zelenka. Na italské frontě padl bratr Jaromír Sekera, nadporučík 31. pluku, dne 29. června 1918 na Monte di Val Bella a tam byl také pohřben. V Cartuře zemřel a byl pohřben střelec 39. pluku Metoděj Křejiř. V Itálii byly bojové ztráty poměrně malé, neboť vláda povolila ustavení legie teprve v závěru války. Zato však je u italských legionářů velké procento úmrtnosti, a to proto, že velká část bratří prodělala trnitý ústup Albánií. Jsou to zejména bratři Logaj a Kacafírek, i řada dalších, kteří se již z útrapné cesty nevzpamatovali a brzy po návratu do vlasti nás navždy opustili.

Na ruské frontě, kde byly naše jednotky nejpočetnější, jsou také ztráty největší. Od Ukrajiny až k Tichému oceánu je rozseto mnoho rovů, v nichž odpočívají hoši z Přerova a našeho kraje. V boji u Bachmače padl bratr Fr. Valenta a na břehu mátušky Volhy byl pohřben br. Jos. Peluha, smrtelně zraněný při dobývání Penzy. V boji u Lipjag dne 4. června 1918 byl těžce zraněn velitel 4. pluku Prokopa Velikého, bratr poručík Jan Gayer, jeden z nejsvětějších zjevů v historii našeho města. U Kázaně zanechal svůj život Ladislav Zdražil. Avšak i ostatní bojiště, Ufa, Zlatoust, Čeljabinsk, Barnaul, Omsk, Nižně-Udinsk, Irkutsk, celé to nesmírné pásmo, kudy kráčela slavná ruská anabase, je lemováno hroby, v nichž odpočívají i mnozí Přerované. Nejdále, až na břehu Tichého oceánu, byl pohřben bratr rotmistr Josef Soušek z Rokytnice u Přerova.

Z přerovského okresu bojovalo na všech frontách 883 legionářů, z čehož bylo 752 ruských, 58 italských a 23 francouzských. Přerovanů bylo na Rusi celkem 158, z toho 13 důstojníků, 46 poddůstojníků a 99 střelců. V Itálii bylo 26 Přerovanů, z nichž v hodnosti důstojníků 7. Ve Francii bylo 15 vojínů a 1 důstojník z Přerova. Po návratu domů zemřelo již z přerovských bratří 28, takže celkové ztráty dosahují nyní čísla 110, mezi něž je také čítáno 7 neznámých, kteří jsou prohlášeni za mrtvé.

Někteří z Přerovanů dosáhli za odvážné činy a důležité vojenské služby vysoká vyznamenání. Kromě poručíka Jana Gayera, který za své udatenství si vysloužil několik význačných vyznamenání, dosáhl vysoké pocty také bratr Ziegelheim, vyznamenaný řádem Sv. Anny za skvěle absolvované nebezpečné posláni do Němci obsazeného a úzkostlivě hlídaného Kijeva, a bratr kapitán Logaj, jmenovaný italskou vládou Cavallierem řádu italské koruny.

V agitaci pro vstup do československého vojska na Rusi se silně uplatňoval bývalý redaktor přerovského Obzoru Florián Zapletal, který v r. 1918 redigoval na Sibiři časopis »Čechoslovák«. Evidenci všech dobrovolců vedl ve vojenském referátu na Rusi kapitán Ziegelheim, nyní podplukovník v Bratislavě. Jako náborový emisař působil velmi účinně bratr Jan Gayer, jemuž se podařilo získati do armády mnoho nerozhodných zajatců. V jeho nikoliv nejsnazší práci jej podporoval Zborovák bratr kapitán Vypelík a jiní.

Snad bychom si mohli také přivlastniti tvůrce organisace kulturní činnosti na Rusi bratra dr. Kudelu, který působil na přerovském gymnasiu několik let před válkou. Pilným dopisovatelem do »Československého vojáka« byl bratr profesor Vira, který psával zejména cenné statě o Žižkovi. Po bojích na Magistrále přednášel na universitě v Tomsku o našich dějinách. Nebyly to však jen ústřední časopisy, kam přerovští bratři přispívali, nýbrž i časopisy plukovní a menších vojenských částí. U 1. pluku br. Pražák spolupracoval v časopise »Šlehy«. Ve 4. pluku pěkný a pestrý čtrnáctideník »Ruch« redigoval br. Ant. Horák z Přerova, nyní odb. učitel v Kojetíně. Psával do něj také obsáhlé a cenné kritiky o ruské literatuře. U 7. pluku br. Miloš Sum vydával a sám ilustroval rotný časopis »Pegas«. U 10. pluku sloužící bratr Černohorský překládal do češtiny Dostojevského. A jistě ještě někteří bratři, o nichž nemáme záznamů, pracovali rovněž na literárním kolbišti.

Na poli divadelním měli nejlepší úspěchy bratři Fr. a Mil. Sumovi, a to jednak jako herci, jednak jako dekoratěři. Československé divadlo v Tomsku bylo považováno za nejkrásnější na Sibiři. Několik divadelních kusů ruských i českých vypravil br. Ziegelheim již v Kijevě. Týž navrhoval také odbojové pohlednice protirakouské a dle jeho návrhu byl též vyšit prapor Kornilovců.

Několik pomníků padlým bratřím na Sibiři navrhoval br. Vinkler, sochař z Přerova. Bratr Pop byl vedoucím knihárny, která svázala v krátkosti svého trvání celé desetitisíce knih a brožur. Ve zpěvu vynikali bratři Kozánkové, z nichž Jiří, který dnes vede legionářský pěvecký sbor v Bratislavě, byl dirigentem pěveckého sboru u dělostřelectva. Na Ukrajině vedl rotný pěvecký sbor bratr Hrabal z Předmostí. A jak v kultu duše, tak i v kultu těla slavili Přerované vítězství. Br. Josef Tůma, nadšený sokolský borec, dobyl v Irkutsku na armádních závodech I. ceny a br. Konečný z Dělnické tělocvičné jednoty získal na závodech ve Vladivostoku první ceny ve skoku do dálky a v hladkém běhu na 100 metrů.

Zmíním se ještě o několika zvláštnostech a zajímavostech, při nichž spolupůsobili bratři z Přerova. Velmi namáhavou a odpovědnou byla činnost br. Švejnohy, který byl prvním dobrovolcem československé vlakové pošty na Sibiři. Dopracoval zásilky z Jekatěrinburku do Vladivostoku a zpět, tedy mel nejdelší poštovní ambulanci světa. Jedna její cesta měřila víc než 7000 kilometrů a byla absolvována v 10 až 14 dnech. Bratr Švejnoha tak dosáhl světového dálkového poštovního rekordu, podnes nepřekonaného. S výpravou na Kamčatku byl poslán jako spolehlivý fotograf br. Popela z Přerova. Podařilo se mu zachytiti velkou a cennou fotografickou kořist. Jedním z prvních námořníků, kteří brázdili československým parníkem hladinu Tichého oceánu, byl bratr Malina, který nedávno zakotvil v posledním přístavu života — na přerovském hřbitově. Jako hledaní tlumočníci působili zejména bratr Sedlák u generála Syrového a bratr Švrdlík u »strýčka z Ameriky« a pak na lodi v přístavech při návratu do vlasti. Br. Houšťava, ovládající několik cizích jazyků, používal svých znalostí při výslechu zajatců.

Vojenským atašé ve Washingtonu byl jmenován br. Fierlinger. Bratr major Černošek byl pozván na universitu v Pekingu, aby tam přednášel o Masarykovi a po válce byl jmenován konsulem v Tallinu v Estonsku. Nejdále zavál osud básníka br. Oldřicha Zemka. Až do Japonska — země chrysaném. Náměty jeho prací podnes vzpomínají jeho vzácných zážitků.

Také po válce se naši legionáři na mnoha místech velmi dobře uplatnili. O některých jsem se již zmínil v předešlých statích. 21 bratří zůstalo sloužiti v československé armádě a dosáhlo hodnosti štábních důstojníků. Jsou to zejména bratři: plukovník Josef Dostál, velitel 4. jezd.

pluku v Klatovech, Dokoupil, podplukovník generál, štábu, nyní velitel v Ružomberku, podplukovník Jan Žuška, velitel železničního pluku v Pardubicích, podplukovník intendant Fr. Ziegelheim v Bratislavě, podplukovník Karel Janoušek, zemský velitel letectva v Čechách, podplukovník Fr. Rakovčik u generálního štábu v Praze a jiní.

Zaznamenal jsem v článku alespoň stručně a přibližně vše o legionářích, kteří buď pocházejí z našeho města, nebo alespoň působili před převratem v Přerově, či k němu měli nějaký vztah. Je ovšem ještě mnoho legionářů, jimž se stal Přerov působištěm až po válce. Mezi ně patří i starosta města, ředitel měšť. škol Richard Kleiber, byv. kapitán ruských legií, vrchní ředitel Středomoravských elektráren inž. AI. Němec, rovněž byv. kapitán ruských legií a mnoho dalších. Snad bychom nenalezli jediný obor působnosti, v němž by Přerované nepracovali na vítězném průběhu naší národní revoluce, jež našim krajanům dala možnost proslavit město Přerov na bojištích všech front. Buďme přesvědčeni, že naši chlapi tak činili celým svým odvážným srdcem a vším svým umem. Řadu dokladů o tom chová museum zahraničního odboje v Žerotínově zámku.

Památce Jana Gayera.

Josef Hlaváček.

Po zaváté cestě polem, pozdní nocí zlou, chlapi z boje vracejí se, chlapi z boje jdou. Ale bože, co se stalo? Chlapi moji, kdo to schází? V údolí jste vyšli stmělé, jeden věd vás, šel vám v čele, zpíval s vámi, bil se s vámi — proč vás nyní neprovází?

Tato slova napsaná Koptou v době anabase v Rusku, mohla být položena vojákům 4. pluku »Prokopa Velikého«, když se vraceli z bitvy u Lipjag, neboť tam prolil svou krev za svobodu vlasti jeden z největších hrdinů zahraničního odboje, podplukovník br. Jan Gayer.

Jan Gayer, typický Moravan, narodil se 19. června 1885 v Přerově, jako pátý z celkového počtu třinácti dětí. Po absolvování nižšího gymnasia studoval střední hospodářskou školu, kamž ho vedla jeho přirozená touha po větší volnosti a velký zájem o přírodu a všechno co s ní souvisí. Již v té době pilně sokoloval, jsa nadšeným přívržencem učení Tyršova. Sokolská výchova naučila jej milovati sílu a krásu, budila v něm city bratrství, rovnosti, demokracie a svobody, vypěstila v něm dobrovolnou kázeň.

Dva roky před válkou odjel jako 17letý mladík do Brasilie, kde ve státě Páraná měl zřízenou jeho nejstarší bratr Zdeněk farmu, pojmenovanou »Gayerovo«. Později zařídil si hodinu od bratrovy farmy vlastní statek, který nazval podle sebe »Janůvka«. Tam projevila se jeho houževnatost a neúnavná podnikavost v plné míře. V tomto novém jihoamerickém domově se Gayerům tak zalíbilo, že se Jan v květnu 1914, tedy po 2 letech vrátil na Moravu do Přerova, aby svou matku a ostatní příslušníky rodiny odvezl do Brasilie.

Dříve však, než plán mohl uskutečniti, začala válka a Gayer, záložní poručík, nastupuje k pěšímu pluku č. 100 do Srbska. Z trestu však byl přeložen k 20. pěšímu pluku do Bruntálu, poněvadž se několikrát dostal do slovní potyčky se svým hejtmanem v otázce národnosti. S tímto plukem pro podobné provinění poslán byl na frontu. 3. července 1915 dostává se před Lublinem s celou setninou do ruského zajetí.

V zajetí však Gayer dlouho nezahálel. Již 26. června 1916 přihlásil se do českého vojska a zařazen byl k záložní rotě 1. střeleckého pluku. Začíná jako prostý voják a chce si svou hodnost vysloužiti. V krátkém čase jest povýšen na poddůstojníka a přidělen k 7. rotě 1. pluku. Pak stává se důstojnic-kým zástupcem a 28. září pro své vynikající schopnosti poručíkem a jmenován mladším důstojníkem 7. roty.

Poručík Jan Gayer účastnil se horlivě se svými vojáky rozvědek, a byly mu svěřovány pro jeho odvalu a rozvážnost i nejtěžší úkoly. Naše velení v Rusku využilo také jeho příkladné agilnosti a pověřilo ho funkcí emisaře pro nábor dobrovolníků z řad zajatců. Mezitím co svědomitě plnil úkol emisaře a staral se o doplňování záložních pluků novými vojáky, rozehrála se u Zborova památná bitva dne 2. července 1917. Zúčastniti se slavného vítězství československé brigády na pláních zborovských nebylo mu dopřáno. Teprve 5. července v

Kijevě získal bližších zpráv o českém vítězství od raněných bratří.

Když rozkazem Čsl. brigády ze dne 5. září 1917 bylo nařízeno utvoření 4. čsl. střeleckého pluku »Prokopa Velikého«, je Gayer jmenován velitelem I. praporu. V této hodnosti získal si neomezené důvěry svých podřízených a obliby mezi důstojníky. Sám zvyklý sebezapírání a kázni, bral povinnosti československého vojáka doslovně. Gayer byl mužem bystrým, chladnokrevným, klidným, byl mužem činu. Žádal od svých vojáků kázeň a pořádek, ale byl jim nejlepším druhem a věrným bratrem. Proto jej všichni měli rádi a poslechli na slovo. 32 Tyto vlastnosti Gayerovy velmi výstižně zhodnotil jeho druh z dob zajetí spisovatel Josef Kopta v obsažném románě »Třetí rota«. Osobnost Gayerovu reprezentuje v něm poručík Suk, který jest ústřední postavou této legionářské kroniky a myšlen je jako typ českého dobrovolníka ve službách vlasti.

Při odchodu z Ukrajiny v únoru 1918 byl poručík Gayer pověřen velením pluku. Je stále u vojska, s ním pochoduje, nocuje, stará se o ubytování a občas zkouší jeho fyzickou a morální zdatnost. Chce mítí vojáky pohotové a připravené podstoupiti i nejtěžší zkoušky. Příležitost se naskytla v březnu u Bachmače, kde Němci se snažili odraziti naše vojska od trati. Vojenské úspěchy na této frontě znovu dokázaly po zborovské bitvě zdatnost československé armády a neochvějnou vůli hájiti její čest a svobodu. O zdárné zakončení bachmačských operací zasloužil se vynikajícím způsobem Jan Gayer, jak vysvětluje z těchto slov Céčkových: »Jeho zavčasné posile možno děkovati, že Bachmač udržel se tak dlouho, až všechny vlaky I. divise prošly německou pastí.«

Po roztržce se sověty začaly boje na trati od Penzy ke Kuzněcku a Syzráni, odkud bolševici po porážkách ustupovali k Samaře. Mohutnou překážkou na cestě k tomuto velkému městu je řeka Volha, jejíž břehy spojuje 1 1/2 km dlouhý Alexandrovský most. Jeho zničením bolševiky byla by se penzenská skupina ocitla na pokraji záhuby. Úspěšnými operacemi, na nichž Gayer jako velitel spolupůsobil, bylo mostu rychle dosaženo a čeští vojáci s hlubokým pocitem v duši přecházeli majestátní »mátušku Volgu«.

Dne 2. června vedl osobně boj u Bezenčuku, který se vyznačoval neobyčejnou prudkostí a urputnými protiútoky nepřítele. Konečně byl boj rozhodnut v náš prospěch, odvážným zasáhnutím obrněnce »Orlíka«. Gayer oceňuje po těchto operacích zásluhy svých vojáků v plukovním rozkaze následujícími slovy:

»Bratři! Díky vašemu hrdinství a bezpříkladné obětavosti podařilo se nám dostat se z nejnebezpečnějších míst a prokřestiti si cestu za Volhu. Vyslovuji vám všem vřelé díky; jsem pevně přesvědčen, že si prokřestíme cestu k vytčenému cíli. Poznal jsem vás, bratři, v těchto kritických dobách a to poznání mne naplňuje nezlomnou důvěrou v mravní sílu našeho vojska. Vyzývám vás všechny, abyste žárlivě střežili své cti i cti národa, aby ani jeden stín nepadl na naše jméno, klen' se zaskvělo novou slávou, cenou vaší krve a vašeho bezpříkladného hrdinství.«

Od Bezenčuku nastal pohyb vojsk penzenské skupiny k Ivaščenkovu, kde byly největší muniční závody v Rusku. Jako první vkročil do závodu Gayerův I. prapor. Nepřítel spěšně ustoupil k Lipjagám, předposlední to železniční stanici před Samarou. Zde chtěl svést rozhodnou bitvu a pomstíti se za všechny porážky.

Po vojenské poradě poručíka Céčka, kapitána Moravce a bratří Choljavinových byl přijat Gayerův návrh na obklíčení nepřítele a zahrnutí ho do bažin severně od stanice Lipjag a to tak, že frontální skupina ho upoutá a druhá vpadne mu do týlu a zamezí mu ústup k Samaře.

Bolševici, mezi nimiž byli Němci, Maďaři, Lotyšci, Číňané, Tataři, Rusové, čeští a srbští komunisté, zaujali výtečnou posici a měli převahu jak početní tak i ve výzbroji. Bodáků měli 4000, 3 polní baterie, 2 těžká děla, několik obrněných automobilů, přes 180 kulometů, 10 bombometů, zatím co československé vojsko mělo k dispozici jen 1460 bodáků, 20 kulometů, polní baterii, 1 těžké dělo a obrněný vlak. Rudým velel Němec Oberleutnant Schmidt, náčelník štábu rudé armády.

Skupina vojáků Gayerových opatrně se blížila za noci k nepříteli. Kolem 5. hodiny začíná, střelba. První prapor rozvinul se v řetěz a Gayer plánovitě rozděljuje a zasazuje roty do nástupu, sám jsa uprostřed postupujících řad. V úpalu slunečním v dešti střel a dýmu trhajících se granátů postupuje nezadržitelně až na 800 m k nepříteli. Řetěz útočících však pod zběsilou palbou nepřítele řídne a je nutno mezery doplňovati novými silami. Když byla poslední záloha zasazena do linie a náboje skoro vystřeleny, cítí Gayer, že je nutno rychle pro něco se rozhodnouti. Vyskočí a s výkřikem »tak hoši, jdeme!« žene se v čele svých vojáků v dešti střel vpřed. Asi 150 kroků od nepřítele klesá však raněn s prostřelenýma nohama. Nejbližše postupující bratři přiskakují k raněnému Gayerovi. — Ten však myslí jen na vítězství a volá: »Jen dál, vpřed hoši, nezdržujte se!«

Vítězství vojáků 4. pluku bylo veliké. Ze 4000 rudých padlo na 1500, asi 1800 bylo vzato do zajetí, 300 utonulo. Padl i velitel — Němec Schmidt. 34

Zranění Gayerovo bylo velmi těžké. »Budu mrzákem, již s vámi válčiti nebudu,« pravil ošetřujícímu lékaři. Bohužel měl pravdu. Dne 7. června 1918 dokonal. Posledním jeho přáním bylo aby byl spálen a jeho popel vzat do rodné země. Zpopelnění nebylo však možno pro rychlý spád událostí provésti a tak poručík Gayer dříme svůj sen na samařském hřbitově.

4. červen 1918.

Josef Richter.

Blížíme se k Lipjagům. Opojeni dosud dosaženým vítězstvím chystáme se zasaditi bolševikům smrtelnou ránu. Hoříme nedočkavostí. Víme ze zpráv zvědů, že to bude tvrdý oříšek, ale chceme jej, ba musíme rozlousknout. Může to býti také náš hrob, ale na tohle nikdo nemyslí. Jen kupředu — spojití se skupinou operující na Urale a pak dále do Vladivostoku a Francie.

Jest 3. červen 1918. Den parný, bez mráčků, jakých bývá v Povolží přes léto mnoho. Vlaky stojí na trati a hoši běhají PO louce, hrají kopanou, vedou si bezstarostně, jakoby snad již zítra neměl býti konec jejich pozemské pouti. V Gayerově vagóně se něco připravuje. Důstojníci se scházejí k poradě. Něco bude. Bez rozkazu připravujeme pušky, náboje, ruční granáty a to nejnnutnější, co vezmeme s sebou. Večer obcházejí důstojníci vagóny a zasvěcují bratry do plánu zítřejšího dne. Nasloucháme klidně. Blížkost boje nás nerozčiluje. Nikdo také nejde spát, neb slunce pozdě zapadá a za chvíli půjdeme. K jedenácté hodině noční pojíždíme pomalu k rozjezdu Žiguli, k místu, odkud odbočuje cesta do polí. Odsud vede trať obloukem ke stanici Lipjagy. Opačným obloukem máme se dostatí v týl nepřítele a napadnouti jej se tří stran tak, že mu nezbuďe, než hledati spásu v bažinách Volgy, která v té době je značně rozvodněna. Plán dobrý, jen jej přesně provésti!

Vystupujeme z vagónů ve vsí tichosti. Roty řadí se vedle trati. Poručík Gayer obchází roty, připomíná důležitost zítřejšího boje, nabádá bratry a věří ve vítězství. Přijde k rotě čtvrté. »Kdo se hlásí na rozvědku?« Řada se zavlní a vpřed postoupí většina dobrovolců. Usměje se, odpočítá šest nejbližších, »velitel šikovatel Vitásek.« Úkol: postupovati přímo na Voskresenskoje a tím chrániti bok obchvatné kolony. Vyrázíme. Pláště necháváme v ešeloně. Noc je vlhá. Za tmy postupujeme opatrně. Rozednívá se. Kolik je hodin? Tři. Neproniknutelná mlha zdržuje postup. Utěšujeme se, že s východem slunce mlha zmizí. — Nezklamali jsme se. Pomalu padá do údolí. Slyšíme nějaký hluk, jako když se chystá k menáži. Zostříme sluch, pozorujeme terén. Nacházíme se na nějakém hřebenu, kol nás padá mlha do údolí. Vrchy jsou jí již zbaveny. Zjišťujeme, že se nacházíme asi sto kroků před bolševickými zákopy. Nezpозorovali nás dosud, poněvadž sestupujeme do údolí současně s padající mlhou. Šikovatel Vitásek spěšně činí náskres nepřátelského rozmístění. Vidíme posici dělostřelectva, kuchyně, obvaziště. Druzí upírají zraky v dál, kde se asi nachází hlavní voj. Slunce začíná hřáti. — V dálce nad lány viděti zlatý proužek, který se ztrácí, až zmizí úplně v lese. Bratr Jón tvrdí, že to je hlavní oddíl. Zlatý proužek vysvětluje tím, že hoši mají nasazeny bodáky, které se ve slunci tak lesknou. Všichni napnou v tu stranu zrak a dají mu za pravdu.

Nákres je hotov. »Kdo se odváží dodatí jej veliteli?« Hlásí se Jón a žádá, aby šli dva a každý jinou cestou. Může se státi, že narazí některý na jízdní hlídku, nebo nějakou zálohu bolševickou a pak zpráva nebude doručena veliteli, ale sv. Petru. Bratr Staněk běží doprava, Jón doleva. Jsou zpozorováni. Posílají za nimi granáty. Zatím co Staněk zmizel brzo v lesíku, musel druhý přeběhnouti několik set metrů nekrytého terénu. Byl by ale špatný voják, kdyby nedovedl oklamati bolševické dělostřelce. Když již cítil, že chytají směr a rozhoduje pouze vzdálenost, zabočil vlevo nebo v právo vpříc a měl na chvíli pokoj, než ty své bouchačky natočili. Tak se dostal Jón s dostřelou a doběhl na nějakou cestu. Uřícen a zemdlen nemohl dále. Dle rozjeté cesty poznal, že zaběhl a kolona se musí blížiti Voskresenskému. Těžko ji dohoní. Dech mu vypovídá, nohy klesají, žízeň ho trápí. Jde, co může. Proti němu jede někdo s povozem. Neuvažuje dlouho. Zastaví povoz, nařizuje obrátit a rychle zpět. Mužík, chudák, nechce tomu nikterak rozuměti. Kurýr se však nesmí zdržovati. Skočí na vůz, dědu sundá dolů, prásk do koně a jede. Děda kleje a kluše za ním. Letí tak dlouhou chvíli, až spatří zadní voj. Hoši dělají místo. Ptá se, kde je Gayer. Vpředu. Předjíždí naše povozy, dělostřelectvo, roty, až dopředu, kde ve společnosti tří bratří jde pór. Gayer jako špice. Hlásí se bratr Jón a odevzdává nácrtek. Velitel porovnává — souhlasí. Již však dopadá první granát kus za cestu, druhý nedostřeluje, třetí přímo na cestu mezi špici a hlavní voj. Nikdo není raněn. Ve Voskresenskoje malá přestřelka s nepřátelskou jízdní hlídkou. Roty rychle postupují do svahu za vesnicí a rozvinují se dle plánu. Zatím Jón spěšně popíjí podané mléko a zajídá chlebem. Je zase svěží a dohání roty připravené k útoku. Gayer nachází se u pozorovatelný dělostřelectva i se zálohou.

Vyrazíme vpřed. Děšť kulí snesl se na nás. Postupujeme rychle. Palba se stupňuje. Nerozlišíš již jednotlivé rány, ani palbu pušечnou od kulometné. Vše splývá v jeden hukot. Postup na chvíli zastaven. Spousta kulometů bije těsně před nás. Vyhozená hlína prská do očí a do tváří. Nemůže kupředu. S levé strany vyjíždí pancéřový automobil nám do boku a do týlu. Pozorovatel by řekl: »Teď jsou ztraceni.« Nikoliv. — Bratři, kteří měli měděné náboje, v klidu a pořádku se stahovali k cestě, aby ho řádně přivítali. Nebylo toho třeba. Dobře mířenými ranami našich kanonýrů byl obrněný automobil posazen na bok a učiněn neškodným. Přesto ale nemůžeme kupředu. Kulometry z folvarku pálí zběsile. »Kdo ví, kde je Gayer?« ptá se prap. Sýkora. Hlásí se Jón. »Vyřid', že nemůžeme dopředu pro silný oheň z protějšého dvorce.

Jón vyskočí a běží. — Bolševici asi zpozorovali, že to může býti hlášení a soustředili na něj palbu. Bratři vydatně odpovídají, ale nejde to dál běžet. — Jón cítí, jak jej kuličky chytají za chlebník a prskají kolem jak hustý lijavec. Padá k zemi. — Palba poněkud ustala, snad v domnění, že"kurýr má dost. Ale kde pak! On si chtěl jen oddechnout, aby zbývajících sto metrů mohl rychle přeběhnout. Vtom spasná myšlenka! Jak přišla, tak rychle byla provedena. Lest. Zamává ve vzduchu rukama, otočí se a dopadne mrtev k zemi. Ovšem tak, aby mohl zase rychle vyskočit. Střelba ustala rázem. Jón pozoruje, kolik mu ještě zbývá. Nejvýše třicet metrů. Již vidí pozorovatelský bod, jak se tam bratři smějí. Odpočine si řádně a hup, již letí přes hřbet, div neporazí ukryté tam bratry. Podává zprávu Gayerovi.

Velitel se usmívá a praví: »To nevádí, hned vše zařídím.« Již příští minuty posílá br. Vondra na folvark granáty — jedny z posledních. Jón využívá zmatku způsobeného dopadem granátů do kulometných hnízd, dobíhá k rotě v první linii a postupuje se rychle kupředu. Naše řady prořídly. Zastavujeme 150 kroků před zákopy nepřítel v příkopu a čekáme posilu. Sami nemůžeme se odvážiti na nůž, je nás už málo. Více než 20 kroků od Jóna je br. Roubíček. Spokojeně pokuřuje cigaretu. Jón volá: »Roubu, teď aby tak podnikli protiútok, těžko by bylo odolat.« Zbytečné starosti. Gayer zasazuje poslední zálohu a vede ji sám. Vidíme jej, jak letí bez jednoho ulehnutí až k nám. Podporujeme ho nejprudší palbou na nepřítel. V jedné ruce hůl, v druhé pistoli, zapadá do úseku čtvrté roty. Malý oddech a hromové »hurá« zaburácí prudce kolem. Bratři prudce vrhají se na nepřítel, který tento nápor již nevydrží. Utíká ve

zmatku. Nalevo řehťá ještě kulomet v bezprostřední blízkosti. . . »Gayer padl!« letí po linii. »Po-mstít Gayera!« zní po řadách a hoši také mstí. Ano, nemilosrdně mstí svého velitele a nemohou tomu zabránit ani bratři důstojníci.

Boj skončen. Postupujeme dále. Hledáme vodu. Zde malý rybníček. Klesneme k vodě a pijeme dlouhými doušky. Pochvalujeme si vodičku, ale hrůzo, nikdo to dříve neviděl. — Z rybníka čouhají boty a šavle zabitého krasnoarmeje. No, bůh s tebou! Otřeseme se a víc na to nikdo nemyslí. . .

Čekáme na nádraží Lipjagy a sanita pochovává některé naše padlé bratry. Přivezli Gayera. Těžce raněn. Přijel ešelon. Chodíme kol jeho vagónu tiše a s ustaranou tváří. Usínáme pozdě večer s různými pocity a starostí o milovaného velitele.

Proč byla psána literární díla o Janu Gayerovi.

Vlastimil Dorazil.

Jsou osobnosti, jež se staly sympatickými nejrůznějším způsobem. Jednou k tomu vedly důvody osobní, zvláště politické, jindy národní a sociální, věcné. Jsou však osobnosti, 38 které patří všem příslušníkům národa a státu, jejichž životní oběť byla nesena ideami všelidskými, humánními, touhou po svobodě a lepším postavení utiskovaného národa. Z tohoto hlediska nutno posuzovat i přední zjevy našeho zahraničního odboje za světové války. V tomto úvahovém pojednání mám na mysli jednoho z nejlepších synů naší revoluční armády na Rusi za světové války, Jana Gayera.

Osudem bývá rozhodnuto, že se často na vynikající zjevy zapomíná těmi, kteří jsou povoláni k tomu, aby udržovali pevně zdravou národní tradici, našimi literáty. Dlouho to trvalo, než světlý zjev vzorného demokratického vůdce 4. střeleckého pluku »Prokopa Velikého*« byl znám širší veřejnosti. A přece legionářské kolektivum vždy tak rádo vzpomínalo na br. Gayera, na svého »tátu«, na hrdinu, hodného péra básníka a štětce malířova. »Čas vše mění, i časy«, napsal Jan Kollár. A je tomu tak. Dnes ví čs. veřejnost o Janu Gayerovi více, i když neví tolik, jako o Jos. Ševcovi. Vždyť neměl to štěstí býti záhy zdramatisován a vylíčen tak, aby svými životními vlastnostmi všem imponoval. Totéž by se dalo říci o Karlu Vašátkovi a jiných, jimž snad blížká budoucnost věnuje větší pozornost při kritickém rozboru povahy našeho revolučního hnutí na Rusi v letech 1914—1920.

Našel se básník, br. Josef Kopta, a splatil dluh jednomu z nejčistších a nejopravdovějších. Kdo by z nás nečetl jeho trilogie »Třetí rota«, která v plastickém podání zachytila nejtýpější příběhy ze života Gayerova při odchodu našich pluků širou Ukrajinou k Volze. Kopta nám také upřímně prohlásil, jaké důvody jej vedly k sepsání »Třetí roty«. S Janem Gayerem se setkal v Korotojaku v gubernii voroněžské v zajateckém táboře. Byl osobně drsný, nedůtklivý, ale čestný, sebevědomý Čech, potírající každou nesprávnost a nebojácný důstojník. Jeho učinil středem svého románu a nazval pseudonymem »poručík Suk«. Jak byl všemi milován, jak demokraticky smýšlel a udatně hájil čest naší revoluční akce, to nám Kopta, i když románově, vylíčil podrobně a živě, realisticky.

Měli jsme již několik historických monografií, ale chyběla historie Gayerova života. Byl tu již L prapor 4. pluku, pojmenovaný jménem Gayerovým, město Přerov uctilo Gayerovu památku pamětní deskou, zasazenou na jeho rodném domě, byla tu již početná legionářská župa br. Jana Gayera, ale nebylo řádného životopisu. Chopil jsem se úkolu zpracovat životní osudy podnikavého hanáckého agronoma, později příčinlivého brasílského farmáře, pak opravdového demokratického vůdce našich legií, jak o tom svědčí dílo »Jan Gayer, velitel 4. pes. pluku »Prokopa Velikého«. Na základě podrobného, dlouholetého studia pramenů a osobních relací jakož i Gayerova deníku podařilo se mi napsat historii člověka, který mně vnukl i myšlenku zpracovati pohnuté výjevy z jeho života dramaticky v díle »Pod vedením Jana Gayera«. Byla to vděčnost k myšlence legionářské, již vyznával nadšeně můj otec, ruský legionář, byla to mravní povinnost těch, kdož měli k tomu vlohy a příležitost. Gayerova obětavost zavazuje nás všechny. Je nezapomenutelná, příkladná.

Jsme a budeme povděční těm, kdož dovedli trpěti a hrdinně klásti své životy na oltář vlasti i čistého lidství pro rozvoj a zabezpečení našeho národa a státu, tedy i br. podpluk. Janu Gayerovi, vítězi u Bachmače, v Penze, v Syzrani a u Lipjag před Samarou.

Přerov ve dnech národního osvobození.

Ladislav Suchdolský.

Historie našeho státu jistě neopomene zaznamenati, jakou důležitou a významnou roli hrálo město Přerov v osvobozujícím boji z rakouské poroby. Vždyť Přerov nebyl nikdy městem klidného přihlížení k národnostním otázkám, ba naopak, byl vždy střediskem mocného protimonarchistického odporu a vzdoru. A dal také československé revoluci do štítu znamenitá jména: Slavomíra Kratochvíla a Jana Gayera. A kdyby jen tyto dvě vůdčí světlé postavy měly representovati město Přerov v českém odboji, dosti by bylo. Ale naše město dalo revoluci ještě mnohem více. Šiky nadšených, obětavých a nezištných srdcí, která se přihlásila do prvních řad obrozené vlasti.

*

O státním převratu přišla do Přerova první zpráva telefonicky z Prahy, odkud redaktor Hajšman sdělil »Přerovskému obzoru« v pondělí 28. října večer tuto radostnou zvěst: »Praha, 28. října — Dnes předsednictvo Národního výboru, Ant. Švehla, dr. Alois Rašín, Jirí Stříbrný, dr. František Soukup a dr. Vávro Šrobár, převzalo do svých rukou veškerou moc.

Jen o několik minut později byl přijat poštovní úřednicí Zdeňkou Koblihovou na nádražním poštovním úřadě telegram, podaný Národním výborem v Praze v 6.20 hod. večer. Jak radostně vyznívala již úvodní věta prvního zákona Československé republiky: »Samostatný stát československý vstoupil v život. Zachována byla souvislost dosavadního právního řádu se stavem novým, aby nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu . . .«

Zatím co blahá zvěst se jako lavina šířila po telegrafních a telefonních drátech do celé oblasti Moravy, byl telegram doručen poštovním úředníkem Jar. Kovaříkem starostovi města Přerova, dr. Havránkovi, inspektor Jos. Jakubec pak několik opisů roznesl po restauračních a kavárenských místnostech města. Netřeba podotýkati, jak radostné vzrušení všude zavládlo!

Gejzír jásavého nadšení vytryskl pak v úterý 29. října. Celé město rozkvetlo tisíci praporů červenobílých a slovanských trikolor, ulicemi planul dech slavných dějinných chvil. Venkované, kteří přijeli do města v trhový den, byli nejdříve udiveni nezvyklým vzhledem, pak se ale také dali strhnouti žhnoucím nadšením.

Černožlutým znakům prohnitého Rakouska odzvonilo. Již před sedmou hodinou ranní zmizel dvojhlavý orel s budovy okresního hejtmanství, několik proudů mladých nadšenců, mezi nimiž převládali studenti, protáhlo pak ulicemi města, sílilo v mocné zástupy a živeno zlobou proti rakouským po-robotelům, ničilo vše, což bylo připomínkou třistaletého bolestného jha. Padaly císařské symboly s budovy Žerotínova zámku, v němž za dob světové války řádl svehpě soudní oficiál a příšerný konfident Truppel, padaly obrazy císařů a generálů, rozvěšené v důstojnickém kasině v budově gymnasiální, padaly veteránské prapory, císařská označení vojáků, přerovské nádraží vyčištěno od všech do očí bijících symptomů rakušáctví.

Několik set osob se po 9. hodině sešlo na tehdejší Dolním náměstí za stálého provolávání slávy republiky a osvoboditelům. První československý zákon, přečtený jednatelem Sokola, Lad. Elmerem, vyslechnut s nadšením. Hned poté sdělena občanstvu zvěst, že správou okresního hejtmanství byl pověřen český úředník, dr. Fr. Martilík.

Bylo nutno neprodleně jednat. Čin sledován činem. Zástupcové venkovských obcí se radili v úřadovnách Hospodářského družstva, na radnici pak byla narychlo svolána ustavující schůze okresního Národního výboru. Jeho předsedou zvolen lékárník Vítězslav Nečas, místopředsedou poslanec Jar. Marek, členy Národního výboru stanoveni dr. Brož, Fr. Kabelík, Valouch a za venkovské obce rolník Kužela ze St. Vsi. Tisícíhlavému občanstvu, jež se mezitím shromáždilo na náměstí, přečetl předseda Národního výboru manifest národu

československému, potom měli nadšené projevy dr. Brož a poslanec Marek.

Mohutný průvod posléze prošel ulicemi města, všude nadšeně zdraven. Po návratu na Dolní náměstí po Elmerově projevu provolaly desetitisícové zástupy slávu legionářským vojskům, jež nám vybojovala úctu ciziny a stala se tak klíčem k našemu osvobození.

Miliční službou bylo pověřeno Národním výborem sokolstvo, jež se mělo starati o udržování pořádku a bezpečnosti.

Večer byla improvisována v Městském domě před naplněnou dvoranou oslava, na níž přednášel prof. dr. Jos. Staněk a několik jiných řečníků. Tak minul první den svobody ve víru nadšených oslav.

Ale pak nadešla doba činorodé práce, jíž si nejvíce vyžadovaly tyto historické chvíle.

30. října byli vyzváni všichni bývalí rakouští vojíni československé národnosti, aby se přihlásili Národnímu výboru. Usneseno zřídit Národní bezpečnostní stráž. Nejvíce pozornosti ovšem věnováno otázce železniční. Vždyť v tak důležitém dopravním železničním uzlu nesměl nastati zmatek! Zadržené potraviny uloženy v aprovisačním skladišti, transporty z fronty se vracejících vojsk vyživovány v nádražní vojenské kuchyni, téhož dne intervenováno u velitele 57. pěšího pluku, podplukovníka Hory, o propuštění desertérů české národnosti. Večer složili slavnostní slib do rukou reprezentantů Národního výboru přednostové všech státních úřadů.

Vojenská otázka byla stále Národnímu výboru tvrdým oříškem, neboť 57. pěší pluk disponoval dvěma tisíci mužů, kteří byli umístěni nejen v přerovských kasárnách, kdež byla koňská nemocnice, ale též v Pavlovicích, v Tovačově, v Hor. Moštěnicích a v Rokytnici. Vojíni byli různých národností, mnoho jich bylo Poláků, Němců a Maďarů. 30 českých důstojníků se ihned zčásti podřídilo Národnímu výboru. V Kratochvílově ulici zřízena vojenská kancelář, v níž se přihlašovali čeští dobrovolníci do služeb osvobozené vlasti. Organisována nová armáda z mladých nadšenců, ještě nevysílených útrapami z front.

Staničním velitelem na nádraží ustanoven místo pověstného pronásledovatele Čechů, nadpor. Machattiho — nadporučík Alois Ševčík, správou vojenské policie pak pověřen dr. Ot. Jadrníček.

31. října svolána do Městského domu schůze důstojníků a vojnů bývalé rakouské armády. K 600 osobám promluvil předseda Nár. výboru Vít. Nečas, poslanec Marek a dr. Brož. Vojíni i důstojníci s velkým porozuměním přijali myšlenku organisace Národní obrany.

Toho dne se také podařilo zlikvidovati rozpory, jež vznikly na dráze, kdež několik jedinců chtělo sesaditi dosavadní přednosty, aniž uvažovalo o tom, že by tím byl ochromen železniční provoz. Polští vojáci opustili město Přerov, aby výměnou za ně mohli býti uvolněni čeští vojíni od 54. pluku ze Sanoku. Studenti a učitelé nabídli své služby strážní milici. ^Téhož dne večer čeští dopravní úředníci na vlastní odpovědnost dali zadržeti na přerovském nádraží 7 vagónů s obsahem 300 kulometů a 12.000 pušek. Střelné zbraně, jež byly posílány z front do vídeňského arsenálu, byly uskladněny v Havlíčkově škole a ve staré vodárně, načež ochotní sokolští pracovníci, odborný učitel Metoděj Sýkora, školník Bádál, strojvůdce Kubík a řada jiných je opravili a dali k vyzbrojení vojenských jednotek.

V den Všech svatých byl ustanoven novým vojenským velitelem v Přerově major Moravec, správou jezdeckých kasáren pověřen inž. Pivoňka, zdravotní službou pak plukovní lékař MUDr. Jar. Durych, známý spisovatel.

První český rozkaz byl přečten Ladislavem Elmerem toho dne na Dolním náměstí dvěma setninám nově vyzbrojeného českého vojska a jedné vyzbrojené četě sokolů. Národní obrana pak ihned obsadila všechny důležité objekty.

O stále vážnosti situace svědčí tajný rozkaz, vydaný pod-plukovníkem Horou pod číslem E N 5207, kterým bylo zakázáno důstojníkům nošení národních kokard a naopak nařízeno, aby si spolehliví polští důstojníci a poddůstojníci uschovali zbraně »pro případ potřeby«! Nicméně se podařilo Národnímu výboru bez jakéhokoliv krveprolití odzbrojiti i v cukrovare

ubytovanou asistenční setninu Maďarů a Rumunů, kteří ihned odesláni do svých domovů.

V den 2. listopadu přejímal Národní výbor majetek rakouského eráru v obcích na Přerovsku, Národní obrana pak se věnovala rozšíření a utužení svého kádrů. Tehdy projíždělo přerovským nádražím denně až 80.000 demobilisovaných vojáků a bylo tedy třeba nejen spolehlivých hlídek proti rozkrádání zabavených vojenských výbav, ale také k utvrzení bezpečnosti celého nádraží.

Díky šťastnému rozhodnutí Národního výboru minul 2. listopad bez jakéhokoliv dramatického průběhu, ač bylo již namále. Přerovem totiž projel vlak vyzbrojených Rusínů, jichž důstojníci prohlásili, že se nedali odzbrojit ve Vídni, nevydají zbraně tedy ani v Přerově. Byl jim tedy povolen nerušený odjezd.

Varšavská vláda vyslala do Přerova 3. listopadu svou vojenskou delegaci, plukovníka Dziwanowskiho a setníka Nowikowskiho, kteří s Národním výborem dojednali výměnu pluku 57. z Přerova za pluk 54. v Sanoku. Nejpozději do týdne se měly pluky navrátit a to s celým majetkem.

Téhož dne vydal národní výbor mobilizační vyhlášku pro vojáky z Přerova i okolí, staré do 30 let. Byl to další čin k zabezpečení majetku občanstva před vracejícími se vojsky z front.

Odpoledne organisovali zástupcové Národních výborů z Prahy a Přerova řádnou vojenskou posádku v Kroměříži, kam bylo také 4. listopadu odesláno z Přerova tisíc pušek k vyzbrojení.

5. listopadu se již studentstvo vrátilo do škol, zato však bylo rozhodnuto povolati vojáky do 42 let. Pražské ústředí totiž vyslovilo obavu ze slabého obsazení a chránění důležitého přerovského železničního uzlu.

Na schůzi starostů okresu přerovského přislíbili zástupcové 47 obcí uvolnit přebytečné obilí, maso a mléko ke zlepšení aprovisace v městě.

Toho dne bylo též vysláno z Přerova na ohrožené Slovensko 6 telegrafistů, 2 dopravní úředníci a několik set pušek.

O den později projel Přerovem vlak vojáků 54. pluku ze Sanoku. Trapně působilo, že Poláci nedodrželi slibu, neboť si ponechali velkou část plukovního majetku. A hned nato odjeli polští vojáci z Přerova a neopomněli v kasárnách vybrakovati vše, co mělo vůbec nějakou cenu.

Přeradostná zpráva došla do našeho města 6. listopadu. Při poradách ve Švýcarsku bylo rozhodnuto prohlásiti prvním prezidentem Československé republiky tvůrce zahraničního odboje, profesora T. G. Masaryka.

*

Po několika krajně vzrušujících dnech vstupoval život znenáhla zase do pevných kolejí. Tu i tam jím ještě něco otřáslo, nárazy však nezanechaly kritických stop. A když Národní výbor začal přikládati největší důležitost otázkám aprovisačním a vyzval občanstvo, aby po dnech radostného přikročilo ke společné práci, směřující k hospodářskému upevnění nového státu, — to již byly vlastně první dny popřevratové, doby, v nichž bylo třeba budovati hodně pevné základy k zabezpečení drahé naší vlasti.

Na všech frontách - Vzpomínky bratří

Do zajetí.

Miloš Sum.

Koncem června r. 1916 po jednoročním pobytu na frontě ve službách Rakouska, odejel jsem z Dubna na čtrnáctidenní dovolenou domů.

Po návratu zpět, do pole, marně hledám náš 13. pluk. Dovídám se, že byl celý zajat. Zůstávám sám a asi měsíc chodím po různých oddílech vojenských, narychlo sestavovaných, po různých komandech, dostávám se několikrát do styku s postupujícími Rusy. Hájíme a kryjeme ústup. Vše se děje ve /.matku, nikdo neví, kde vlastně jsme, jaký jest den a jaké jest datum. Prostě chaos. Po řadě dní konečně jsme zakotvili, sám nevím, kde to asi bylo, jako reserva, záloha u

»Jagdkomanda«. Byli jsme ukryti v lese asi tisíc kroků za bitevní (Vírou. Počátkem července Rusové zahajují novou ofensivu, které předchází bubnová palba. Naše opevnění v lese bylo spojeno hlubokým zákopem s hlavní linií. Jsme povoláni na pomoc do přední bitevní čáry. Nezbývá nám nic jiného, nežli jít kupředu, neb i naše ukryté posice jsou zasypávány deštěm granátů. Běžíme klikatým, hlubokým, spojovacím zákopem k přední linii. Asi v poloviční cestě, najednou nad našimi hlavami z obou stran se o/ve: »Ruky věrch« a současně náš pochod vpřed jest zastaven.

Nepatrné základy ruštiny získané ještě před válkou doma a pak v Dubne, kde jsme si s Rusy korespondovali a bavívali se s nimi, přišly mi nyní velmi vhod.

Za nejbližší »traversou« jsou již Rusové. Zde uplatňuji svou ruštinu. Zavolám hlasitě »Zdravstvujtě« a zahazuji pušku. Tedy už jsem v zajetí. Ale dokud cítím, vidím a slyším válečný ryk, nemám ještě vyhráno. Nyní následuje rychlý útěk přes zákopy první linie, které vlastně nejsou již ani zákopy, nýbrž jen rozbrázděnou půdou, přes místa, kde ještě před několika hodinami stály pevné drátěné překážky, do ruských posic. Brodíme se přes močál a řeku po ramena ve vodě a bahně, nad námi sviští olověné poslední pozdravy bránících se Rakušanů. Rakouské dělostřelectvo ostřeluje přechod přes řeku, proto volíme cestu vodou. Proběhneme ruské zákopy a rychle se vzdalujeme za posice.

Po dlouhém útěku jsme konečně zastaveni, seřazeni »po čtyry«, obrání o vše, co u sebe máme a vydáváme se na pochod do kýženého Ruska. Vstup do zajetí byl kdesi blízko Berestečka. Jest nás slušná řada, několik tisíc. Pochod jest velmi namáhavý a bez odpočinku. Ve vesnicích, které procházíme, nabízejí nám domorodci »bulky«, mléko, vodu, ale o tyto dary byl sváděn vždy takový boj, že skoro nikdo z nich nic neměl. A k frontě se hrnulo tolik ruského vojska, že jsem si říkal: »Tó si v tom Rusku dlouho nepobudu, vždyť umlátí to Rakousko čepicemi.«

Jdem od poledne a první odpočinek jest až kdysi k půlnoci. Děla už ani není skoro slyšet, jsme již hodně daleko za bojištěm.

Uléhám do příkopu a ihned usínám . . .

Nevím, jak dlouho jsem spal, ale probouzím se ještě za čiré tmy. Rozhlížím se, s hrůzou shledávám, že celý transport jest pryč, jsem sám. Ztratil jsem úplně orientaci, nevím, kam se mám ubírat. Jdu nazdařbůh, zda k frontě, či do zázemí, nevím. Za chvíli potkávám oddíly ruských vojsk, jdou proti mně, jdu tedy správně — do Ruska.

Slyším různé poznámky, smích, opakuje se často slovo »austriják«, vidím, že se baví na můj účet. Nikdo mne však nezastaví, ani neosloví. Jdu stále dál a je mi čím dál tím více tak jaksi divně u srdce. Jakási stíněnost mne přepadá, jakýsi strach z něčeho, co má přijít a já nevím, co to »něco« je. Unavený, vyhladovělý a duševně vyčerpan přicházím konečně do vesnice. Buším na první vrata. A zase ten divný pocit: kdo mi otevře . . . jak mne přijme ... co budu dělat. . . Mozek pracuje usilovně a čekání zdá se býti nekonečné.

Konečně — dvěře se otevírají, jsem vpuštěn dovnitř a vítají mne — ruští vojáci. Uplatňuji svoji ruštinu, prosím o kousek chleba — a výsledek? Jedni mne považují za zvěda, špiona. Ve mně je už malá dušička. Druzí se mne však ujímají s úsměvem na rtech. Pohostili mne teplým čajem, nakrmili a uložili.

Zbytek noci jsem prospal po dlouhé době zase jednou konečně pod střechem. Ráno jsem byl předvolán k veliteli. Byl jsem přijat velmi vlídně a až do odpoledne jsem přihlížel výcviku ruského vojska. Spadl mi kámen se srdce, tak jsem si lehce oddechl, že všechny ty svízele mám již za sebou. Po luhém čase jsem se jednou zase dosyta najedl a tím moje radost z ukončení trampot vyvrcholila. Nemyslel jsem na budoucnost, nepřemýšlel jsem v té chvíli o tom, co by mne mohlo ještě potkat v té širé Rusi, byl jsem šťasten. Odpoledne jsem byl odeslán dále do zázemí. Jel jsem v košatině selského povozu bez jakéhokoliv vojenského doprovodu. Muselo to vypadati dosti divně, aspoň jsem vyčetl z tváří těch, které jsem potkával, že si to nemohou srovnati dost dobře v hlavě. A já, přiznávám, také ne.

Večer jsme přijeli do známého mně již Dubna. Jsem ubytován ve škole a čekám na můj, předešlé noci ztracený transport. Dočkal jsem se ho až po dvou dnech.

A nyní následuje celá řada dosti vzrušujících dobrodružství na mé další pouti Ruskem. Ale to jest již jiná kapitola.

Jak jsme žili v ruském zajetí.

Josef Hlaváček.

Odpoledne 7. září 1915 splnilo se konečně mé přání. Byl jsem v Bukovině na Dněstru v boji zajat. Ruský voják jako hora, s vysokou huňatou čepicí na hlavě, odvedl mě z granátové jámy, kam jsem v palbě před dráty zalehnul, za ruskou linii. Utíkal jsem a střídavě se kryl v úvozu cesty, neboť celý terén byl v dělostřeleckém ohni. Asi za 30 minut jsem přišel do vsi Šuparky, která byla přeplněna ruským vojskem.

Rota za rotou, s puškami na ramení, nad hlavami les černých bodáků, pochodovalo vojsko na frontu. Řady neměly konce. Unaven šel jsem ke studni napít se vody. Dva kozáci projíždějící vesnicí seskočili s koní. Jejich zvědavost upoutala nejprve moje polní láhev. Starší z nich potřepal obsahem, přivoněl a z otázky, kterou mi položil, jsem rozuměl jen slovo »vodka«. Nedůvěruje mi však docela, ukázal posunkem, abych se napil. V tušení černé zrady nahnul jsem si pořádně, ilc v tom okamžiku libě vonící koňáček žbluňknul již v ko-/ákově láhvi. Vděčný úsměv, hrouda másla a hrst cukru byly ml odměnou.

S ostatními zajatými přenocoval jsem v kolně na slámě. Ráno shledal jsem se v zajetí skoro s celým rodným 54. plukem. Seřadili nás »po čtyry a čtyry« a »hajda« po široké státní silnici do svaté Rusi. Bylo nám lehce u srdce! Šli jsme s velikými nadějemi, s důvěrou v bratrské Rusko, které zvedlo zbraň na obranu Srbska a které osvobodí i nás rakouské Slované. Věřili jsme, že veliký ruský car nedá nám zahynouti. Později jsme byli nuceni často ze svého optimismu mnoho sleviti.

Za doprovodu šesti kozáků došli jsme velmi unaveni dne 12. září do Proskurova. Nikdy jsem neviděl takové množství rakouského vojska všech kategorií zbraní, jako v tomto ruském městě. Jak jsme se později dověděli, bylo v září na frontě od Černovic k Tarnopolu zajato 60 tisíc Áustrijáků. V Proskurově byl jsem překvapen zvláštní podívanou: zajatci na velkém nádvoří seděli po desíti na zemi nad ohromným plechovým škopkem a hltavě pojídali jakousi tekutou směs polévky, kaše, rybích hlav a kostí. Potom přišla na řadu suchá pohanka. Po požití této strašlivé »pišče« (stravy) jsme je v tomtéž úkonu vystřídali my.

Navečer ještě téhož dne nás odvážel nákladní vlak ke Kijevu, kam jsme 15. září dorazili a odkud byl jen krok do koncentračního tábora zajatců do t. zv. Dárnice. Tímto hrozným táborem prošli všichni zajatci v Rusku. Tábor Dárnice byl kus jehličnatého lesa, obehnaného vysokým plotem z desek. Velitelem jeho byl ruský lékař, člověk slabý, nalomený. Uprostřed byla dřevěná budova, podobná kolně, kde na zemi spávali zajatci. Důstojníci měli zvláštní barák. Bylo tam i několik pisařů Čechů. V táboře panoval hlad a vši, a proto každý snažil se co nejdříve dostat se do transportu. Za tři dni i mně se to podařilo a vlak na rezervní koleji, do něhož jsme nastupovali, se k večeru hnul. Kam jedeme? Nikdo nevěděl. Jeli jsme na Poltavu, přes Charkov a za 9 svízelných dní a nocí dojeli jsme k cíli. Tím byl zajatecký tábor v městě Almazné.

Byli jsme nacpáni jako slanečci v prázdném skladišti továrním na pryčnách, ve dvou řadách nad sebou. Ven jsme nesměli ani pod dozorem; na malý dvorek obehnaný vysokou zdí z cihel jsme se nevešli, takže většinu času jsme trávili v tmavém ponurém skladišti. Den byl dlouhý jako moře — noc ještě delší. Hodiny líně ubíhaly v zahálce. Vypravovalo se o domově, o tom, jak kdo byl zajat a jak budeme asi v Rusku dlouho. Můj protějšek — mladý tichý voják — ustavičně se modlil z knížek. V podvečer každého dne, leže na pryčně na zádech, zpíval desátník od 36. pluku unyle a táhle sentimentální vojenskou:

Co jste mě to, milí páni, udělali,
že vy jste mě na tu vojnu zverbovali,
modré oči pro mne pláčí,
šedý kabát srdce moje tuze tlačí.

Počal jsem se učit ruskou azbuku (abecedu), kterou mi napsal nějaký Čech — redaktor. Devátého dne přišel do našeho tábora ruský inženýr z donské oblasti verbovat na práci do uhelných dolů. Přihlásilo se nás asi 120, ač předtím nikdo v šachtě nepracoval. Jiného východiska nebylo, neboť strava podávaná v táboře nebyla pro lidi. Později zemřel zde značný počet zajatců na tyfus. Nedostatečné jídlo, špína, zkažená voda, útrapy z fronty, byly prameny tyfové nákazy.

Večer 6. října přijeli jsme do konečné stanice Marjefky v jekatěrinoslavské gubernii, v Újezdu bachmutském. Tisíce světél ozařovalo celé okolí, kam oko dohlédlo. Octli jsme se v obrovské donecké uhelné pánvi. Vzdálenost asi 2 km od stanice prošli jsme haldami navezeného rumu ze šachet a hromadami nakopaného uhlí. Na šachtách duněly rány signálových kladiv, kola na těžních věžích rachotila v rychlém tempu a do dálky rozléhal se skřípot vozů. To dělníci sypali uhlí z vozíků na třidiče.

Byla to pro nás nezvyklá podívaná, ten noční, na všech stranách prací kypící život. Ale smíšené pocity se nás zmocnily při pomýšlení, že budeme nuceni zvykati si na těžkou a neobvyklou robotu. Přišli jsme jako druhý transport zajatců a bylo všem lehčeji, když nám bylo sděleno, že jedna partie pracuje zde již půl roku. Na holubovsko-marjefském rudníku (dolech) — jak naše působiště mělo název — nás odvedli do zajateckého, čistě uvnitř vybíleného baráku o několika místnostech. V každé místnosti byly dvě řady pryčen z nových desek. Tam na nás čekala již naše stráž — donský kozák.

Do jednotlivých místností jsme se rozdělili podle známosti •od pluků a mnozí, jsouce si úplně cizí, podle okamžité sympatie. Byli jsme až na dva Poláky všichni Češi. Nejvíce bylo příslušníků 36. pěšího pluku, ostatní náleželi 54. a 8. pěším plukům. Mým kamarádem od počátku byl a zůstal zedník Čihák. Po umístění byli jsme poděleni čerstvým dobrým chlebem — prvním chlebem, který se za měsíc, co jsem byl v zajetí, dal jíst.

Druhý den ráno přišli k našemu baráku ruští havíři, ženy i děti. Každý z nich nesl něco s sebou a podělili nás cukrem, čajem, chlebem, zemáky, staršími košilemi atd. Chudí, těžce pracující lidé dali z mála, co mohli. Měli hned na ponejprv nejen naše sympatie, ale i srdce. A byli našimi dobrými kamarády po celé dva roky, co jsme v dolech pracovali. Při našem odchodu mnozí se s námi těžce a neradi loučili — byli jsme jako jejich.

Tři dni nás nechali odpočívat, abychom se posílili na těžkou práci. Přivedli jsme si oděv do pořádku, vyprali a po-sešivali prádlo a navzájem se poznali. Podle stavu a povolání byli mezi námi dělníci, řemeslníci, živnostníci a maloročníci — lidé mladí i starší. Stravu dostávali jsme dobrou, každý den k obědu kousek hovězího masa a dostatek chleba, takže po strádání z fronty a v počátcích zajetí dostavila se v našem baráku celková spokojenost.

Konečně nastaly dni roboty. Bylo to v neděli, kdy jsem po prvé se třemi jinými dostal lopatu a čistil filtrační věž závodních lázní. Vyhazovali jsme spousty bahna z cementové jámy vysoko nad hlavu. Těžké tělesné práci nebyl jsem zvyklý a brzy naskočily krvavé mozoly.

Následující a další dni nás o půl šesté ráno budíval kozák vždy stereotypním: vstaváj, popij čaj, na rabotu vychodí! V šest jsme vyrazili. Dělal mu velkou radost, když se naučil po »austrijsku« nás komandovat: Doppelreihen rechts um — marš! Více se nenaučil, ale velmi rád uspořádal zmíněnou produkci zvláště před známými, kteří ho obdivovali, že tak brzy »ponímájet' po austrijsky« (rozumí austrijsky). S počátku jsme totiž byli všichni Austrijci; národnosti naši Rusové nerozeznávali — co je Čech, nevěděli. Z největší části byli úplně negramotní. Kromě Rusů pracovalo v dolech mnoho Tatarů, kteří byli na rozdíl od svých praotců z dob Džingischánových tiší a vytrvalí robotníci. Měli svého duchovního, zvaného

tatarsky »mula«.

Naší kolonii byly přiděleny nejrůznější práce. Zedníci, tesaři, stolaři dostali se k svému řemeslu, ostatní buď na povrchu šachet vozili uhlí na haldy, nakládali na vagóny nebo pracovali v šachtách. K našemu rudniku patřila šachta hlavní, 2 větší a 3 menší jámy.

Hlavní šachta byla 180 m hluboká a štoly rozbíhaly se pod zemí asi půl hodiny cesty různými směry. Byly 3 etáže slojí nad sebou. Z bočních štol dopravovali uhlokopové vozíky s uhlím do štol hlavních, kde byly vozíky sepnuty po pěti neb šesti dohromady a takový vlak táhl koník až k výtahu. Z nižších etáží do vyšších dopravovány byly vozíky po nakloněné ploše (úklonech) silou elektrickou. Koník v šachtě ztrávil obyčejně celý svůj život. Na povrch dostal se teprve tehdy, až byl k práci nezpůsobilý, nebo až pošel.

Těžko bylo nám zvykatí podzemní robotě! Pracovalo se na dvě směny — denní a noční. Večer a ráno těsně před šestou hodinou zapisoval dozorce fárající havíře do šachty. Každý dostal hornický kahan a plechové číslo, načež skupina zapsaných vstoupila do klece. Po třech úderech železného kladiva řítla se klec do hlubiny a země pohltila na 8—12 hodin sta lidí. Nikdo nevěděl, není-li to cesta poslední. Podzemním pracím — kopání uhlí, vyzdívání chodeb a podepírání — naučili nás ruští havíři. Vrstva uhlí v některých slojích byla tak nízká, že se kopalo kleče.

V šachtě jsem pracoval asi čtvrt roku a později s báňským inženýrem pod zemí vyměřoval. Na povrchu jsem nějaký čas nakládal uhlí z hald na vagóny a konečně jsem byl určen k obsluze parního kotle na šachtě čís. 3. Byl jsem tehdy s Pražákem — starým Králíkem — pasován na topiče. Novému povolání jsme oba nerozuměli. Králík, v civilu kapitán vltavského parníku, já hospodářský adjunkt, jsme z čistá jasná byli ruským dozorcem prohlášeni za topiče! Protest zde nebyl nic platným. Nastoupil jsem první týden službu noční a se mnou ruský topič, aby mě zapracoval. Po třech nocích prohlásil inženýrovi, že už »ponimáju« (tomu rozumím). Že to není pravda, jsem dokázal hned následující noc. Unaven dovážením uhlí, usnul jsem spánkem spravedlivých u kotle na hromadě uhlí. Probudila mě silná rána a ohlušující sykot páry. V kotelně nebylo na krok viděti. Vyrazil jsem ven a skočil za haldu uhlí. Sykot pomalu ustával a za chvíli jsem slyšel klení a volání: »Austriják, Austriják!« Bledý vrátil jsem se zpět do kotelny, kde dozorce vypouštěl přepjatou páru a vyměňoval prasklé vodní sklo. Po pustých nadávkách mě nechal opět samotného. A tak jsem byl topičem na šachtě 9 měsíců. Pracovalo se 12 hodin denně a 30 dní do měsíce o čaji a chlebě. Oběd byl až po návratu z roboty.

První zima v baráku uplynula rychle a bez zvláštních příhod. Po práci hrávali jsme šachy, učili se rusky a někteří zkoušeli čísti ruské noviny a knihy. Aby nám bylo veseleji, složili jsme se z vydělaných peněz na harmoniku. Ruská »harmoška« — nástroj vedle balalajky ruským »zemljáčkům« nejmilejší. Žádné opravdové »gulanje« (zábava) se bez ní neobejde.

S harmonikou nastěhovaly se do našeho baráku veselejší chvíle a počaly návštěvy ruských z našeho susedství. Zpívalo se česky i rusky a jaro nás překvapilo, aniž jsme se nadali. Jednoho dne přinesl knihař Navrátil český časopis »Čechoslovan«, vydávaný v Kijevě. A tak jsme se teprve v roce 1916 dověděli o »České družině«, o českých vojácích, bojujících proti Rakousku. Od té doby jsme byli stále o odboji informováni i z petrohradského »Čechoslováka«, jehož redaktorem byl Bohdan Pavlů, pozdější politický plnomocník odbočky Národní rady v Rusku. V »Čechoslovanu« tehdy působil Jaroslav Hašek, autor »Dobrého vojáka Švejka«. Zvlášť působivými byly jeho satirické revoluční feuilletony.

Bylo to pro nás velkým překvapením, když v jednom čísle »Čechoslovana« se objevila malá mapa samostatného státu československého. Mohlo by se to uskutečnit? I se Slovenskem? Hovory naše staly se zajímavějšími a téměř každodenně navazovány byly na jedno slovo — samostatnost — v nejrůznějších variacích. Někteří byli optimisty a ti věřili v možnost národního osvobození. Slovo vlast jim vhnělo oheň a nadšení do tváří a při vzpomínkách na domov zavlažovalo jim oči pohnutí. Jiní — a těch byla menšina — živeni pesimismem, skepsí

a snad i lhostejností k osudu vlastního národa, věčně pochybovali.

A při černých hodinkách se vzpomínalo, snilo a žilo nadějemi. Kdyby přece naděje se splnily, co by to bylo? Království nebo republika? Byl by panovník Rus? Snad Nikolaj Nikolajevič?

V Kijevě v kanceláři Svazu československých spolků na Rusi sbíhaly se nitky ze všech zajateckých táborů. Tam organisovali se a posílali zajatci na práce na obranu Ruska, tam Hasili se dobrovolníci do vojska. Naše organizace čítala asi 60 členů. Každý člen platil dobrovolně určité procento z výdělku jako národní daň. Kromě »Čechoslovana« a »Gechoslováka« předplatili jsme si moskevské »Ruskoje slovo« a jekatěrinoslavský »Južnyj kraj«, abychom měli informace o běžných událostech na frontách i v zahraničí. Utvořili jsme pěvecký kroužek a zpívali písně většinou vlastenecké. Také jsme časem vybudovali vlastní desítilenný orchestr, který nám rázem získal slávu v celém okolí. Češi hráli Rusům v biografu, na svatbách, na večírcích a tak i zde šířila se naše dobrá muzikantská pověst.

Druhý Štědrý den jsme ztrávili v baráku u vánočního stromku vzpomínkami na domov. Většina z nás již delší dobu dostávala občas kusé zprávy z domova. Jak každý netrpělivě čekal na zajateckou poštu! Šťastlivci odešli někam stranou, aby se nerušeně mohli nasytit radosti z několika krátkých řádků. Zklamaní utěšovali se nadějí na příští poštu. Na Hod Boží uspořádali jsme večírek s čísly zpěvními, hudebními a ještě dnes vzpomínám, jak zajateckým barákem zněly těžké údery Bezručových veršů:

Sedmdesát tisíc je nás
před Těšínem, před Těšínem.
Sto tisíc nás poněmčili,
sto tisíc nás popoľštili.. .
v srdce pád mi svatý klid.

A z této nálady přece jen na povrch drala se naděje a víra v naši lepší budoucnost!

V březnu r. 1917 přivalila se nečekaná ohromující zvěst, která jako lavina šířila se Ruskem a změnila rázem tvárnost našich vždy stejných, všedních dní roboty. Dne 12. března vypukla v Petrohradě revoluce — car Mikuláš II. vzdal se trůnu. Vládní moc přejala »prozatímní vláda« s knížetem Lvovem v čele. Byl v ní Miljukov, dávný přítel Čechů, a Ke-renský, pozdější diktátor. Rusko bylo opojeno »svobodou«; všechen život jako by se změnil, dostal jiný směr. Co bude, jak se vytvoří poměry? Je to porážka carské, germanofilské politiky, porážka »separátního míru«? Znamená to vítězství hesla »vojna do vítězného konce«? Zrodil tento převrat nový ruský nacionalismus? Není to zázrak? Nové, svobodné, slovanské Rusko!

I naši zajateckou kolonii strhl ruský převrat do prudkého víru. I nás zachvátilo opojení z ruské svobody. Do účetního oddělení hlavní kanceláře rudníka přišel za mnou starý nemluva knihvedoucí Fedorenko a slavnostně skandoval: A nyní budeme Němce bít! K čemuž jsem skromně odpověděl: aby to bylo skutečně pravda!

Po prvním vystřízlivění se však ukázalo, že přišlo příliš mnoho svobody najednou. Planá hesla demoralisovala nejen armádu, nýbrž i podlomila a rozvrátila pořádek v celé zemi. Dřívější pracovitost ruských havířů změnila se rázem v nechut' ku práci. Zajatecká kolonie stala se v této době nejspolehlivějším materiálem pracovním.

V tomto rozvratu zrodila se u nás myšlenka vystoupiti veřejně se sokolským cvičením, abychom ukázali Rusům smysl pro pořádek a disciplínu. Začalo se hned cvičit. Bylo nutno vyřešit upravení cvičiště, opatření náradí, cvičební úbor, hudební doprovod k prostným, plakáty atd. Tvořili jsme z ničeho a v prostředí skoro rozvráceném. Cvičící bez odpočinku, po těžké robotě v šachtě, dřeli prostná ze VI. všesokolského sletu, náradí a skupiny na stepi.

Konečně přišel den veřejného cvičení — krásná červnová neděle. Na našem baráku ponejprv vlál od rána vesele červenobílý prapor. Přípravy byly skončeny, zavládla slavnostní nálada.

Odpoledne o 2. hod. vyrazil z baráků průvod. Vpředu hudba, za ní praporečník s praporem, pak borci ve čtyřstupech v úboru cvičebním, za nimi zbytek české kolonie. Průvod šel ostrým

krokem hlavní ulicí, za zvuků řízného pochodu »Lví silou vzletem sokolím«. Ze stavení vybíhali udivení mladí i staří zemljáčkové. Takový průvod ani staří v životě neviděli!

Na cvičišti na jednoduchých lavicích seděla již honorace rudniku — inženýři a úředníci s rodinami. Jeden z nich i s fotografickým aparátem. Zanedlouho bylo cvičiště obklopeno mládeží i starými z rudnika, přišli i zajatci, Němci i Maďaři.

Po přednášce báňského úředníka K. A. Strelbického začalo cvičení na nářadí. Pro místní obyvatelstvo bylo to úplnou novinkou! Za chvíli se zdvihl mezi nimi šum, výkřiky obdivu a najednou jak by uťal — ani dechu slyšeti nebylo. To Valehrach kroutil na hrazdě veletoč. Po jeho produkci volání »moloděc« nebralo konce. K prostným nastoupilo 60 borců. Nástup, rozstup i průběh všech oddílů s hudbou byl bezvadný. Zemljáci nemohli pochopit, jak může 60 lidí cvičit bez počítání, jen při hudbě, aniž by co spletli. Toto číslo nám zajjistilo dokonalý úspěch! Rusové volali nadšeně: »molodci Čechi«, opakovat! Z řad Němců ozvalo se »bravo«! Tedy jsme^ opakovali. Závěrečným číslem cvičení byla pyramida borců, na jejímž vrcholu stál sokol Šturma, třímaje v pravici vysoko červenobílý prapor. Ostatní stáli v pozoru a zpívali sborem »Kde domov můj?« — Byla to chvíle pro nás nezapomenutelná.

Po vyčerpání programu byla veselice. Zpívali jsme my, zpívali Rusové a hudba hrála až do západu. Za šera vraceli jsme se společně z cvičiště a rudnikem jasně hlaholila sokolská:

Spějme dál, statně dál,
za sokolským praporem,
dokud boj neustal,
v poutech úpí rodná zem,
dokud boj kolem zní
každý na svém místě bud,
a kdo se odrodí,
čepelem v tu zrádnou hrud!

O našem sokolském podniku, který jsme opakovali ještě na dvou sousedních rudnicích Marjefce a Varvarpoli, se dlouho hovořilo a Rusové ve své revoluční bezradnosti hleděli na naši organizaci s obdivem, Němci a Maďaři nás respektovali.

Události v Rusku měly rychlý spád. Armáda začala se rozpadávat a sám diktátor Kerenský jezdil v létě po frontách, řečnil a přemlouval, aby odvrátil rozklad. Konečně dal rozkaz k podniknutí útoku, aby — jak v něm bylo zdůrazněno — ukázal světu, že svoboda zvětšila ruskou sílu.

A přišel 2. červenec 1917, den památný, slavný a veliký pro československou brigádu! Tam u Zborova prolomila bratrská vojska nepřátelskou frontu a zničila celou německo-rakouskou divisi. Duch Žižkův vedl české vojsko k slavnému vítězství. V následujících dnech celým Ruskem zněla sláva veliké bitvy u Zborova a telegram hlavního štábu na stanici Marjefské nám potvrdil zvěst o českém hrdinství. V naší kolonii panovalo veliké vzrušení.

Po této památné události povolil Kerenský formování dalších českých pluků z řad zajateckých a tak přišla i naše hodina. Nebylo možno jinak — přišel veliký okamžik!

Vedení podniku nás nerado propouštělo a zrazovalo od osudného kroku, neboť ruští vojáci po tisících samovolně o-pouštěli frontu a valili se domů. Nezbyvalo než se rozloučiti se všemi těmi dobrými lidmi, se kterými jsme družně a vždy v dobré shodě po dva roky pracovali. Staříček ředitel rud-niku Viktor Jegorovič Pšenicin, nadšený Slovan, přál mi šťastného návratu do svobodné vlasti.

Tak se nám zdálo, že je to včera, co nás přátelsky vítali a již jsme byli opět na odchodu. Staří i mladí, ženy i dorost nás vyprovázeli na stanici. Devadesát pět československých dobrovolníků opouštělo zajatecký tábor a z odjíždějícího vlaku ostře se vřezávala do klidného večera známá píseň:

Prapore náš rudobílý,
znaku naší české síly,
vlaj a duj,
doneseme svorně k cíli
prapor svůj.

Ve službách vlasti.

Jan Gabryš.

Začátkem dubna roku 1915 nacházel se náš pluk v silně opevněných posicích při vtoku Dunajce do Visly mezi vesnicemi Prybislavice-Ortinov. V noci, když jsem stál vysunut v předním zákope na břehu řeky na stráž, uslyšel jsem docela blízko podezřelý šramot. Abych zjistil, co se děje, zvednul jsem se pomalu nad zákop. Leknutím zůstal jsem jako přimrazený, neboť přede mnou stál ruský voják. Chvilí jsme se dívali upřeně jeden na druhého, načež voják oblečený v ruský stejnokroj počal na mne mluvit česky. Tázal se, který je to zde český pluk a co to byli za Němci, které jsme zde před čtyřmi dny vystřídali. Sdělil jsem mu, že patřím k 25. domobraneckému pluku, jehož příslušníci jsou většinou moravští Slováci a před námi že zde byl prapor tyrolských myslivců. Vyprávěl mi, že je ruským Čechem, že v ruské armádě slouží mnoho Čechů dobrovolně, kteří bojují za věc slovanskou a za svobodu české vlasti. Naši rozmluvu však přerušila blížící se výměna stráží. Když jsem po čtyřhodinovém odpočinku stál opět vpředu na stráž, uslyšel jsem s druhé strany slabé zapísknutí. Za chvíli plazili se ke mně tmou tři ruští vojáci. Tiše jsem se ozval a po krátké rozmluvě s dobrovolníky Čechy ocitnul jsem se v ruském zajetí.

A tak začala nekonečná cesta svatou Rusí. Z Novo-Alexandrovska na řece Visle přes Kijev, odtud do Moskvy a Vjazmy, kde jsem zůstal v zajateckém táboře čtyři měsíce. S kolonou zajatců, kteří přijeli z Turkestanu, vypravili nás přes Petrohrad po řece do Narvy, dále k Čudskému jezeru až do Omutu, kde jsme celou zimu dělali posiční opevnění proti Němcům, kteří postupovali do Rigy.

V zajateckém táboře se nám vedlo dobře. Po robotě jsme se věnovali buď práci soukromé nebo zábavě a sebevzdělání. Vyřezávali jsme rámy na ikony, pouzdra z březové kůry, rámky na pohlednice, krejčí a ševci dělali své řemeslo. Nebyli bychom Češi, kdybychom neměli vlastní hudbu. Čtenářský kroužek organizoval Václav Filip z Příbora. Nejraději jsme četli petrohradského Čechoslováka, do něhož psal Bohdan Pavlů. Často vedli jsme rozhovory o obsahu listu, který nás informoval o České družině, její obětavé práci na frontě, burcoval naše svědomí a hlásal povinnost boje za svobodu. Výsledek debat byla přihláška do České družiny. Konečně jsme se dočkali pro nás radostného dne, kdy jsme byli povoláni do vojska. Prvého dubna roku 1916 jsme se rozloučili se svými známými a náčelníkem tábora a jeli jsme do Kijeva. Přidružilo se k nám asi 300 Srbochorvatů, jedoucích do Oděsy, kde se formovali dobrovolníci pro srbskou armádu. V Petrohradě jsme se zdrželi dva dny. Petrohradské dámy, Češky, nás přivítaly a podělily dárky a Bohdan Pavlů nám přál mnoho zdaru v naší dobrovolnické armádě.

Cestou do Kijeva nás srbští dobrovolníci, u nichž jsme se stravovali, přemluvili, abychom jeli s nimi do Oděsy, kde se formuje první Československá brigáda, v níž je již přihlášeno 70 důstojníků a 900 vojáků. V Oděse nás Srbové ozbrojili, vycvičili a poslali do Dobrudže, kde jsme prodělali známou dobrudžskou kampaň. Z nesmírných útrap a hladu dostal jsem úplavici, z níž jsem se vyléčil v lazarete v Oděse.

V této době padla v Petrohradě germanofilská vláda Stürmerova a novým režimem bylo povoleno tvoření dalších dobrovoleckých formací českých. Této příležitosti jsme použili a přestoupili jsme všichni čeští vojáci ze srbského do českého vojska. A tak jsem se dostal přes Kijev do Borispole a odtud ke 2. pěšímu pluku Jiřího z Poděbrad, jehož štáb s prvním praporem byl umístěn v Těkljůvce u Velkých Cepčevic.

Jako příslušník tohoto pluku zúčastnil jsem se rozvědek na řece Stochodu a 2. července 1917 s celou první československou střeleckou brigádou slavné bitvy u Zborova. V této měl 2. pěší střelecký pluk 17 zabitých, 62 raněných a 3 pohřešovaných. Poněvadž ruské části vojsk nechtěly bojovat a opouštěly, zahazující a ničící zbroj — vykázané jim posice, nemohli jsme využití úspěchu bitvy na zborovských pláních. Zvolna jsme z fronty odcházeli, kryjíce v šarvátkách s Němci ústup ruských vojáků.

Dne 3. července 1917 odešli jsme do Cecové, odtud k vesnici Velká Planča, kde 6. července večer jsme oslavovali památku mistra Jana Husa. Ráno 9. července jsme pochodovali přes Lysé Jámy a Jezernou do Ostaševců, kde nám byl přečten telegram našeho vůdce prof. T. G. Masaryka. Zde na schůzi celého pluku promluvil o situaci člen československé odbočky Národní rady prof. Maxa a praporčík Eisenberger. Ustupující s ruskými částmi, zúčastnili jsme se bitvy u Podvoločisk a Volosůvky, kde bylo zajato 31 německých vojáků a 1 důstojník. Pak jsme pokračovali v pochodu přes Domamoryč u Tarnopole, Romanov, Kamjonku, Velké Háje do městečka Skalatu. Zde převzal velení 2. pluku štábní kapitán R. Gajda od dosavadního ruského velitele podplukovníka Zembalevského.

Odrážejíce dotěrného nepřítele a přecházejíce občas v protiútok přešli jsme konečně do rayonu Polonnoje, který byl určen k delšímu odpočinku a formování dalších jednotek československé brigády.

Významnou slavností pro celou naši brigádu byl příjezd vůdce zahraničního odboje profesora Masaryka. Dne 18. srpna ráno shromáždily se k jeho uvítání všechny tři pluky s dělostřelectvem na louce u vsi Berezna. Přítomno bylo mnoho hostů — ruských Cechů i zástupců ruských vojenských částí. O 10. hod. přijel za zvuků národní hymny s členy O. N. R. s obnaženou hlavou profesor Masaryk a vykonal přehlídku vojska. Nato s improvizované tribuny pronesl řeč, ve které promluvil o historii našeho odboje proti rakouské monarchii, nastínil svoji práci a naznačil své plány. Jeho výstižná řeč byla s plným pochopením přijata. Všichni byli rádi, že mají milovaného vůdce ve svém středu. Slavnost byla zakončena parádním defilé. Části rozešly se do svých posádek a profesor Masaryk navštívil jednotlivé pluky, aby vyslechl přání svých vojáků. K našemu 2. pluku přijel 19. srpna do Novoselic, společně s námi poobědval a v intimní besedě pobyl s námi delší dobu.

Dne 21. srpna vyprovázeli jsme ho při jeho odjezdu z Polonnoje. Byl utvořen špalír přes celé město. Tak byl uctěn námi ten, který pochopil a rozuměl našim tužbám za hranicemi a přijel z dálky, aby nás povzbudil a posílil k další práci za osvobození vlasti a dovedl nás ke konečnému vítězství.

Jak jsem přestupoval na pravoslaví.

Bylo to v říjnu 1916, kdy splnilo se mé a mých druhů přání a my byli z junácké srbské armády propuštěni, abychom mohli nastoupiti službu ve slavné naší České družině.

Utvořili z nás 2 roty (9. a 10.) třetího praporu druhého pluku a umístili ve vesnici Tekljovce.

První prapor tvořili většinou Češi ruští, tedy pravoslavní, kdežto my byli jsme povětšinou katolíci, bylo-li to ovšem možno ještě tvrdit.

A právě ta různost vyznání byla příčinou našich béd a tyto bědy způsobily, že nakonec »slavně jsme se odřekli Říma« a přijali pravoslaví. Byli jsme ubytováni v chatách po čtyřech, po pěti, někdy snad i více. Žili jsme s hospodáři v přátelství a pokoji, leč pojednou počal tento pokoj dostávat trhliny, a to tehdy, když u plukovníka Chodkjeviče počaly se hromaditi stížnosti, jako bychom »lidu pravoslavnému* pro jeho vyznání činili příkoří a bezpráví. Rovněž není nezajímavé pozorovati, kdo komu příkon snad činil. Tak se stávalo na příklad, vzal-li si některý z nás jejich nádobu na uvaření ráje nebo lžici či hrnek, bylo naň voláno »d'áble, neber našich věcí!«, nebo některý z nás z dlouhé chvíle si zapískal ve světnici a tu opět byl »d'ábel« napomenut, aby nepískal. — Jestli snad někdo se natolik odvážil a přivedl do světnice psa, hned tu bylo plno křiku »Gospodi pomiluj« a pes jemným způsobem,

obyčejně kopancem do žeber byl vykázán na čerstvý vzduch. Ale to by nebylo bývalo tak ještě nejhorší. V zápětí nato připravena svěcená voda, t. j. do obyčejné studniční vody kápnuty tři kapky vody posvěcené v cerkvi (koste) a nádoby námi použité vymyty, ikony posvěceny, světnice postříkána a provinivší se takto bratr — jemuž nezbylo než toto vše pěkně spolknout a držet jazyk za zuby — vypeskován.

Když o tom všem zvěděl Chodkjevič, nařídil, aby naše 9. a 10. rota a rovněž v ten den přišedší 11. a 12. rota dostavily se do Sepcejovic k »cerkvi«, že k nám bude promluveno. Z jeho rozkazu vyložili nám tedy velitelé našich rot, jaké výhody nám kynou, jestliže celý prapor se rozhodne a přestoupíme na pravoslaví. Ustanou prý stížnosti na nás a lid nás bude mít rád, v klidu budeme s nimi žít, neboť budeme jejich lidé, budeme »pravoslavní«. Poznamenali, že stejně je to jen formalita a my tuto moudrou řeč a radu uznali za správné, vidouce v tom jediné východisko ze situace, v níž jsme se nechtě ocitli.

A tak se stalo, že 5. a 6. prosince 1916 přijalo pravoslaví 107 vojínů a 4 důstojníci, 2. února 1917 257 vojínů a 12 důstojníků, přišedších právě z fronty.

Když po přijetí pravoslaví vrátili jsme se z kostela, líbali nás domácí, už jsme směli ve světnici pískat, z jejich talířků jíst a z jejich hrnků pít, už jsme směli pod ikonami spávat, mohli jsme ve světnici i psíka pohladit, zkrátka mír boží se snesl na lidi pravoslavné.

Přijdouce ze cvičení, nacházeli jsme čaj již uvařený, hospodyně se také staraly o naše prádlo, aby bylo čisté, šaty vyspravované, ba našel se někdy i ten pirožek, který přišel vždycky velmi vhod, zvláště když našich zásob bývalo poskrovnu. Sám car Mikuláš II. poslal nám tehdy pozdravný telegram, kterýž nám odevzdal remčický pop, když jsme k němu později přišli ke zpovědi.

A když jsme 25. dubna 1917 odcházeli na frontu, tu ti lidé, kteří s počátku nás neradi viděli, plakali a přáli nám vše nejlepší jako svým blízkým.

Skoro bych zapomněl poznamenat, že jsem přijal tehdy při přestupu na pravoslaví jméno Ivan Timofej.

Modlitba.

Antonín Hůf.

Blíží se devátá.

Srpnovým pološerem nevelikého dvorce našich podzemních kasáren zahlaholil táhlý zvuk vojenské trubky. Celé prostranství ožívuje jako mraveniště; v několika okamžicích před každou zemijankou staví se šiky rot. Poplach? — Ne. — K modlitbě!

A po několika povelích staví se celý pluk v čtverec jako hradba proti nepříteli. Bouřlivý pozdrav »Zdar!« — Ticho . . . Kouzelný světelný proud lunny zalévá obnažené hlavy divně jasným tónem, prsa se dmou a nočním tichem rozvíjí se, hlaholí, tu zase hlučí jako veletok svatá, národní hymna.

Zde volně, svobodně ulehčují si stísněná, rozdrásaná, utlačovaná srdce česká, zde sjednocují se různá přesvědčení k jedinému boji proti staletým utlačovatelům. Zde na cizí půdě, daleko od vlasti sbíhají se všech stran dobrovolci pod jeden prapor, prapor Svobody, s jediným ideálem: »Aby byli uznáni celým kulturním světem, že jsou schopni svobodného života mezi ostatními národy — s ideálem republiky Československé*.

V horečně zanícených tvářích každodenně v podvečer můžeš čísti ohromnou jednotnou sílu. Každý jednotlivec je odhodlán chrániti svůj ideál, jako kdysi Leonidas s třemi sty Spartány do posledního dechu.

A svatý cíl jen tehdy nebude dostižen, podaří-li se nepříteli snést s povrchu země nejen ty odhodlané duše, ale celou zemi Českou, celou Slovač, neboť tam naučil se slavík, skřivan česky zpívat, všechny květy vydechují českou vůni, každou českou mezí rozléhá se český trilek cvrčků, krásnými lesy tu minu, tu zase jako strašná bouře nese se český šumot. Vůbec i rlá příroda pronásledovala by každého cizáka, mstila by se /;i prach našich těl.

A kdyby vše to zničil, tu po letech náhle, neočekávaně vyvstal by na hoře Řípu nový Čech, zrozený z krve padlých hrdinů, se silou jich všech a soustředěnou v jediné jeho mstící se pěsti. Taková fantasmie kreslí se před mým planoucím zrakem, když jako článek toho nepřetržitého řetězu rozechvřen odcházím k nočnímu odpočinku.

A blízkým lesem doznívá ozvěna: . . .

marné vaše proti nám jsou vzteky . . .

Berezaň 1917.

Vzpomínka na Bachmač.

František Drbal.

Ve dnech 3.—14. března 1918 sváděny byly boje o volný a nerušený odchod našich vojsk z Ukrajiny s oddíly armády německé.

Tehdy armáda československá ocitla se v situaci, z níž bylo těžko vyváznouti. Na jedné straně stála mocná hradba centrálních mocností, s jich silnými armádami skoro bez odporu postupujícími a na druhé straně bylo ohromné Rusko, v němž revoluce bořila pevné základy, na nichž dosud stál ruský stát. Revoluce tak rozmetala Rusko, že se zdálo, že nezbude z dřívějšího obra ničeho. Místní výbory konaly jen zmatenou a neorganisovanou vládu, nemající žádného styku s centrem, takže ani nevěděly, jaké úkoly je očekávají příštího dne. Zmatek byl všeobecný. Lid zabíral pole, statky, rozháněl tirády, zabíjel žandarmy a důstojníky a nestaral se vůbec o to, co se děje u hranic na bývalé frontě. Inteligence většinou obracela své zraky ke Germanii, odkudž doufala, že přijde pevná vláda a uvede vše k pořádku, — zdali ovšem k novému pořádku německému, nebo starému ruskému, bylo jim úplně lhostejno.

A v té době zmatků malá armáda československá byla na Ukrajině v okolí Kijeva; byla to tak nepatrná vojenská jednotka, že se zdálo, že ani není možno, aby ji čekal jiný osud, než osud tak velkých formací okolo ní, jež se kvapem rozpadávaly a mizely. Takový byl úsudek mnoha ruských i cizích odborníků, kteří nemohli pochopiti, že by těleso tak malé a teprve se tvořící se mohlo udržeti a ve všeobecném chaosu mohlo najíti svůj pevný směr a jíti pevně a vítězně, když celky tak obrovské a po staletí tvořené se takřka obratem ruky jako sníh na silném slunci tavily a úplně mizely.

Armáda československá se však jen vnějšími znaky, t. j. organizací, blůzou a puškou podobala těm okolním útvarům; čsl. voják byl v první řadě revolucionář, což ho učinilo blízkým vzbouřeným Rusům, a to v něm budilo sympatie k revoluci ruské; on byl však také dobrovolc, neboť už našel formu, jak svou revoluční vůli projeviti; on vstoupil do řad čsl. vojska, aby bojoval za svůj ideál svobody proti těm, kteří svobodu jeho národa utlačovali. A v tom bylo před revolucionáři-Rusy, jichž revolučnost měla úplně neorganisovaný charakter, naše obrovské plus.

Proto, když rozbíjely se před jeho očima pluky, založené na skvělé tradici, silné disciplině a mohutné organizaci, nemohl náš revoluční voják jíti s tímto proudem. Jeho nepřítel byl silný, organisovaný a nebylo mu možno tedy čeliti jinak než zbraní, bojem a vítězstvím. Tak československý revolucionář ve vojenském šiku opouštěl před 15 roky místa, kde se formovala jeho revoluční vůle v armádu, aby jinde zase přešel na jinou frontu.

A tu na této cestě je zaskočen vojsky armády německé, která se kvapem blíží k železničnímu uzlu Bachmači, aby v něm zakroutila krk čsl. vojsku a přinutila je odejíti pěšky a roztříštěně někam do ohromného Ruska a zmizeti navždy z dějin. Dříve hrozil ruský revoluční chaos strhnouti naše vojsko a svést je s cesty, nyní hrozil německý postup, sledující určitý a pevný cíl — dobytí Bachmače, odraziti Čechoslováky od dráhy, učiniti je pěšími pocestnými po ruském moři a nechati je pak utopiti a úplně rozplynouti v ruském chaosu.

Proto musel se Bachmač hájiti za každou cenu. Co je Bachmač? Je to železniční uzel, kde sbíhají se trati od Kijeva ;i druhá přes Gomel od Varšavy. Tam soustředili Němci veliké síly ve dnech 8. a 9. března 1918, kdy měli již celou Ukrajinu ve své moci a naše legie ustupovaly

na východ (2. divise ve vlcích — 1. divise pěšky), aby splnily úmluvu z vládou Ukrajiny a zabránily Němcům v zámince k persekuci Ukrajinců.

Němci hodlali těžit z překvapení Čechoslováků a náhlým mírem s Ukrajinou sevřít je v kleštích, jichž opěrný bod měl být Bachmač. Byli v ohromné přesile a tak se domnívali, že snadno chytí vítěze od Zborova do slepé uličky a bezbranné je dovedou domů, kdež by se jich krví omladila umírající monarchie.

Leč přepočítali se. Češi dobře věděli, že dobytí Bachmače znamenalo by jejich záhubu. Proto vyslán byl proti postupujícím Němcům šestý pluk s příkazem držeti Němce tak dlouho, až poslední vlak Čechoslováků ze západu projede Bachmačem. Nával německé několikanásobné přesily byl zadržen a Němci bití tak, že sami volali po příměří. Nedovedou se však zapřít, vyšlou posily a bez opovědi příměří poruší. Ú-točí v masách na hrstku Čechoslováků, leč marně po 3 dny vrhají své pluky v náruč smrti. Šestý a jemu na pomoc vyslané části sedmého, prvního a záložního pluku stojí za deště a mrazu na rozblácených polích po 3 dny jako zeď, o kterou se láme každý zběsilý příval německý. Stojí o hladu a žízni bez vystřídání až do 13. března, kdy odpoledne projíždí Bachmačem poslední československý vlak. Bachmače hájeno bylo s krvavými ztrátami s napětím všech sil. Když potom Němci obsazovali Bachmač, byla již čsl. vojska z dosahu. Tak uhájena byla celistvost armády proti vypočítavému útoku tvrdě sešikovaných nepřátel, proti smrtelnému úderu. Naše vojsko odjíždělo od Bachmače, kde na zmrzlé půdě ukrajinských polí zanechalo desítky mrtvých bratří, odjíždělo jako vítěz. Tak byl vybojován úspěšně velký zápas, neboť armádu a všechny její akce tvořila ideová jednota, kterou byla celá revoluce čsl. proniknuta.

A památné dny bojů bachmačských staly se plukovním svátkem 6. pluku.

Těm velkým hrdinům, padlým bojovníkům bachmačským, i těm, kdož tam hrdinně šli do velikého boje za svobodu národa, patří dnes naše vděčné vzpomínky.

Kazaň.

František Rakovčik.

Na východ od Kázaně jest obec Samosyrovo, jejíž okolí bylo jedním z bojišť 11. roty 1. pluku u Kázaně. Několik dní v červenci 1918 hájila 11. rota přístupy podél silnice, vedoucí ze západu ke Kázani na krajním křídle proti neustále se rozšiřujícímu obchvatnému manévru rudých na jih ve směru na řeku Kamu. Jednu noc byla »jedenáctka« stažena s fronty do Samosyrova a tam dostal velitel zvláštní úkol: »Rudí se přiblížili na úseku, hájeném ruskými částmi, do nebezpečné blízkosti Kázaně. Jedenáctka je musí odrazit. Útok započne dnes ráno v 6 hodin po dělostřelecké přípravě.«

Na onom úseku jsme ještě nebyli. Nikdo z roty, nevyjímajíc důstojníků, neznal situaci. Dáváme se ještě za tmy na pochod. Na štěstí jsme při přesunu kryti mírným podélným návrším.

Asi 2 km od místa určení jsme uslyšeli dělostřeleckou palbu. Maně nás napadá, že je to asi ta slíbená příprava; zaráží nás však, že začali tak brzy, aniž se s námi dorozuměli.

Než jsme došli na své místo, palba umkla. — Pátráme, v čem jsme. Mladý ruský důstojník, mající na starosti 250 mobilisovaných osmnáctiletých mladíků, naprosto nevytváčených, nemůže nám toho mnoho povědět, leda že útok máme provést na les vroubený zákopy. Terén se mírně svažuje k lesu a je rovný jako stůl v délce asi 400 m. Ruští dělostřelci, zmýlivše se v hodině, předčasnou palbou vzbudili nepřátelskou pozornost a nyní mlčí. Trochu přebíhá mráz po zádech z představy bodákového útoku na takovou vzdálenost i po rovině, ale jiného východiska není. Na štěstí se můžeme ' rozvinout aspoň v úvozu, neobtěžováni palbou. Rozestavujeme lehké kulometry, odkládáme batohy, odjišťujeme ruční granáty. První půlrota půjde na bodákový útok, druhá půlrota bude podporovat útok nejprve palbou a pak se ke zteči připojí.

Chvilí čekání utne povel velitele roty kapitána Pavlíčka: »První půlrota vpřed, na bodák!«

Vyskakujeme z úvozu a vrháme se k lesu. Utrhl se s námi i bratr Řepa, silák, který nosíval lehký kulomet »Lewis« jako pušku a střílel bez obtíží stoje. Blízko mne běží bratři Vrbík a Fiala.

Dva nepřátelské kulometry zpředu střílejí na štěstí mizerně. Dobíháme k lesu. Pojednou jsem zaslechl z levého boku štěkot třetího kulometu a zároveň uviděl kouř vycházející z malého křoviska. V zápětí nato křičí Vrbík s Fialou: »Tam je třetí.« A hned nato bez váhání vypálí po ráně z pušky a vrhají se s ručními granáty na kulomet.

U kulometu se zablesklo a ozvaly se dva výbuchy: byl zničen, ale jeho poslední střely, snad již ani nemířené, skosily oba hrdiny. Jejich těla setrvačností udělala ještě několik přemetů dopředu. Nedoběhli do lesa, zrovna tak jako těch 15 statečných chlapců 1. čety, vycvičených a neohrožených to granátníků. Několik kroků od lesa zůstal ležet s přeraženou nohou i bratr Fryšar. Jen Řepa se svou »Lujskou« zbyl z celého levého křídla nezraněn přes to, a možná právě proto, že stoje páčil neohroženě z lehkého kulometu a že snad společně s Vrbíkem a Fialou včas umlčel bočný kulomet, který tak řádil v našich řadách. Ale bůh ví, nezabily-li některé naše chlapce střely vlastních. Později po dobytí lesa jsme se dozvěděli, že ruské části pokládaly náš prudký útok za útok bolševiků, a pustily do nás kulomet zezadu .. . To se, bohužel, stávalo.

Bratře Vrbíku, černovlasý krasavce, bratře Fialo, růžolíci, plavý chlapče, vzpomínáme s hrdou lítostí na oběť vašich 21 let a přejeme vám, aby se vaše zanícení pro vlast a právo vtělilo do všech našich mladých mužů, kteří budou povoláni, aby čestně obhájili výsledky vaší práce. Pozdravujeme ve vás všechny bezejmenné a nejmenované bratry z prvního pluku, mrtvé i živé, vzpomínáme práce i obětí všech.

Vrbík a Fiala odpočívají s ostatními bratry na hřbitově v Kázáni. Řepa se vrátil k svému políčku na západní Moravě, Fryšara jsem viděl naposled v Praze před 10 lety s dřevěnou nohou.

Pochod uralským pralesem.

Leopold Kment.

(Z historie 1. pluku M. J. Husí.)

Zákeřné přepadení štábu 1. pluku M. J. Husí ve Zlatoústě dne 27. V. 1918 bylo směle odraženo. Tento neúspěch byl pro bolševiky překvapující a nečekáný a nejlepším důkazem tohoto faktu je ona ležérnost, s jakou rozložili se na pár kroků od vlaku. Provokativní chování se jejich pochodujičích částí ještě týž den ráno před útokem, dodalo jim jistě k tomu odvahy. Ztráty nepřítele v počtu přes 150 mrtvých a raněných ve čtvrt hodinovém boji, ukořistěné kulometry a zbraně jsou postačujícím důkazem, že odpor se strany Čechoslováků nebyl vůbec očekáván. Avšak ztráty na naší straně, přes dvacet mrtvých a přes padesát raněných, byly pro nás mnohem těžší, protože nebylo náhrady. Za těchto okolností bylo rozhodnuto ihned po boji odejeti zpět na stanici Tunduš, ukrytou mezi lesy. Tam byli jsme postaveni před důležitou otázkou, co teď? Odpověď nebyla tak snadná. Předně nebylo spojení s našimi částmi, vzdálenými od nás na tisíc verst směrem západním i východním. Zbraně byly pouze ty, které byly zabráný bolševikům, mimo 150 vintovek, ponechaným nám v Penze podle úmluvy pro transport, čítající přes 360 mužů. Hlavní nedostatek, který brzdil každou akci, byl nedostatek léčebných prostředků a obvazů, a bylo proto nutno vyhnouti se dalším bojům za každou cenu. Neboť čím léčit a čím obvazovat naše raněné v dalších případných srážkách v rozsáhlých uralských lesích? Orientace v nich bez podrobnějších map těžká a zprávy o postavení našich žádné. Pocit naprosté izolace zvýšen byl ještě příjezdem parlamentářů sovětských, kteří týž den večer přišli vyjednávat nejen se strany od Zlatoústá, ale i ze směru opačného. Zbývala tedy cesta pouze do neznámých lesů a pro tento cíl jsme se také později rozhodli. V tomto případě však dlužno konstatovati, že se ukázala mravní síla, odvaha a opravdové bratrství v takové míře, že může býti povždy vzorem ducha zahraničního vojska. Zde se ukázalo jasně, že veškerá moc pochází z lidu. Sovětští vyjednavací byli přirozeně

odmítnutí bez dlouhého mluvení, neboť jejich podmínky byly obvyklé: odzbrojit, vydat důstojníky a na vybranou buď rudá armáda nebo zajatecký tábor. V opačném případě, že budeme rozstříleni. Bylo co děkovat chladnokrevnosti našich, že odjeli tito bolševičtí agenti se zdravou kůží, ač jejich sebevědomí bylo očividně jenom strojené. Večer konal se meeting, na kterém mělo padnout definitivní rozhodnutí.

Nikdy nezapomenu na ten den. Večerní soumrak snesl se lesy, nízké mraky a blízkost lesa zvyšovaly ještě tmu a s příchodem májové noci vkrádala se do našich srdcí tesknost. Pocit opuštěnosti a nejistoty vyvolával vzpomínky na domov a rodný kraj. Avšak pomýšlení na ubité a raněné bratry, způsob přepadení a ten ponižující fakt, že bolševici, tehdy větším dílem Němci a Maďaři, jednají s námi jako s rakouskými zajatci, to vše působilo na nás a živilo touhu po odvetě. Proto také na meetingu byla velká část bratrů pro boj do posledního muže. Nechybělo ani těch, kteří chtěli táhnout znovu na Zlatoust. Při uvážení všech okolností bylo však hledáno řešení vhodnější a nakonec zvítězil názor opustit vlak a jít pěšky přes Ural oklikou do nejbližší stanice, kde budou naši. Původně se myslelo na Čeljabinsk, ale během cesty změnila se dispozice a my šli přímo do městečka Miass.

Dík za tento neočekávaný obrat patří několika ochotným Tatarům, místním obyvatelům, kteří během cesty nás uvědomili o tom, že v Miassech je naše vojsko a vůbec nám podávali během cesty cenné zprávy o pohybu nepřítele.

Konečné řešení situace bylo však přineseno bezpříkladnou obětí našich raněných bratří z boje u Zlatoustu, což nutno zvláště zdůraznit. Neboť mohli jsme opustit vlak jenom se svolením těch, kteří nebyli schopni chůze. A byli to právě tito těžce ranění, kteří tu myšlenku podporovali a nás přímo vybízeli k odchodu proto, abychom zachránili alespoň sebe, nemohou-li oni s námi jít. Může být většího hrdinství? Jeden bratr sanitář obětoval se a zůstal s nimi, aby nebyli úplně bez pomoci. Těžko vylíčit ty scény při odchodu, kdy bratři s pláčem loučili se s raněnými, aby některé neviděli už nikdy. Dle pozdějších zpráv přijeli do stanice ještě týž den večer bolševici, bratra sanitáře a některé lehčeji raněné odpravili a těžce raněné odvezli do nemocnice do Ufy. Z těchto dostali se někteří k nám zpět, když padla Ufa našim náhle do rukou.

Cesta přes Ural je epizodou sama pro sebe. Opustili jsme ešalon za krásného rána a za jiných okolností byla by to romantická cesta přes lesy, bažiny, louky a prales. Při přechodu říčky Aj ztratili jsme kulomet, který pohltil dravý proud. Všeemožné vyhýbání lidským obydlím, abychom se vyhnuli případným srážkám s bolševiky. Jak jsme později zjistili, očekávali útok na Zlatoust a během našeho pochodu přes Ural bylo město hlídáno. Jelikož jsme nevěděli, kolik dní cesta potrvá, bylo nutno vzít zásob a stělivě co nejvíce a proto snažil se každý co nejvíce unést. Pochodovalo se od časného rána do pozdního večera, uléhalo k odpočinku v hlubokých roklích a při rozestavených strážích. S jídlem se šetřilo a naše denní strava byla trochu čaje, kousek chleba a půl konzervy. Směr cesty udával kompas a primitivní mapa, kterou měl náhodou praporčík Havel.

Pátého dne blížili jsme se k Miassům, odkud nám vyšli vstříc hoši od 2. pluku, mezi nimi náš plukovní lékař bratr dr. Langer, který odejel již dříve od nás. Dojemné bylo jeho setkání s praporčíkem Jar. Novotným, skladatelem a dirigentem pěveckého kroužku našeho pluku. Tragičtější tím více, že druhého dne v boji u Miass padl tento člověk jemné povahy a šlechetného srdce.

Jestliže cestou nám počasí alespoň přálo, tedy poslední den, před příchodem do Miass spustil se takový liják, že do města jsme přišli úplně promočeni, zabláceni a unaveni namáhavým pochodem. Po příchodu do ubikací vyhledal každý místečko pro sebe s nadějí, že si několik dní odpočine. K večeru se tvořily hloučky debatujících bratří, zpěváci kupili se kolem svého vůdce, který zpíval tesklivě s ostatními, jakoby tušil svůj zítřejší konec. Nálada se vracela a bratři uléhali s vědomím zaslouženého odpočinku.

Ráno probuzeni jsme byli hlukem, byl poplach. Jezdecké hlídky zjistily, že na město a nádraží

nastupují bolševici v síle několika set mužů. Všichni se rychle ozbrojili a řadili v čety na malém náměstí. Odtud se pochodovalo ihned k lesu, v němž jsme neznali směru ani cest a který byl pro nás končinou úplně neznámou. Na pomoc přišli nám také ruští obyvatelé, většinou bývalí vojáci, kteří se ukázali také dobrými spojenci. V lese jsme utvořili řetěz a pomalu postupovali. Les šel mírně do kopce a mezi stromy vyčnívala menší skaliska. Bylo dusno a ticho, napětí dostupovalo vrcholu, neboť se vědělo, že narazíme na nepřítele každou chvíli. Náhle výstřel, přední hlídka něco spatřila. Všichni se připravili a opatrně jdeme dále. Hlídka se vrací do našeho řetězu a postupuje s námi. Vtom zablesknou se mezi stromy furažky a známé nám postavy. Padlo několik výstřelů a najednou zaburácí lesem naše hurá. Bez povelu, bez předchozího plánu přecházíme k útoku a zeném před sebou bolševiky, kteří prchají \ divokém zmatku, zahazující zbraně. V hustém lese však ztrácíme i my orientaci a řetěz rozbíjí se na několik skupin. Ocitl jsem se najednou úplně osamocen a ztratil spojení se všemi. Střelba rozléhala se na všech stranách a pustil jsem M proto jedním směrem, abych na někoho narazil. Asi půl hodiny jsem bloudil rozčileně lesem a považoval se již za ztracen. Vtom spatřil jsem mezi skalkami dva vojáky, kteří také zpozorovali ihned mě. Nebyl jsem ani chvíli na rozpacích, že to jsou bolševici. Zůstali jsme proti sobě stát na vzdálenost asi padesát kroků a voláme na sebe navzájem: »Kdo takoj, idi suda!« Těchto pět minut dohadování byly pro mě okamžiky nejrozčilující. Abych to ukončil, vystřelil jsem náhle proti nim a chráněn stromy a velkými kameny, přikrčen jsem utíkal opačným směrem. Bylo nebezpečí, že narazím na naši linii. Však za chvíli les řádnul a dostal jsem se na velkou planinu. V dálce jsem uviděl skupinu vojáků a s radostí poznávám naše. Uviděli mne již také, volají na mne. Poznalo se, že bylo více bratrů takto roztroušeno po lese a shání se dohromady. Přibývalo nás a když už nikdo nešel, utvořili jsme řetěz a s dvojnásobnou chutí nastupovali do lesa. Jako lavina jsme se řítili do lesa, dychtívi dostati se bolševikům na kůži. Netrvalo dlouho a byli jsme u nich. Byl-li první útok prudký, byl tento přímo divoký. Přes sto mrtvých a mnoho raněných, několik set ukořistěných pušek a spousty odhozených částí mundúru dokazují, že je zachránil jedině útek. U zabíjících nalezeny úplné seznamy čet, skládajících se tehdy ponejvíce z Maďarů, Němců i Čechů a různých jiných národností. Ztráty na naší straně bylo 15 mrtvých a asi tolik raněných. Mezi prvními, kteří padli, byl zmíněný skladatel Jaroslav Novotný, který s revolverem v ruce šel s námi, ač varován, v první linii. Doma zůstat nechtěl a tak vyplnila se na něm poslední slova slovácké písně Kyjov, kterou nejraději s námi zpíval: »Tak vesele na poli pádném!«

Po boji obyvatelstvo města přijalo nás s nadšením a poskytlo všemožné občerstvení. Měsíc pobytu mezi těmito opravdovými přáteli byl nám odměnou za přestálé boje a vzpruhou k dalším bojům. Naši padlí byli pochováni s největší poctou a za obrovské účasti lidu. Zástupci města slíbili opatrovat navždy hroby Čechoslováků, kteří již nikdy nespátí svoji vlast. Jak dlouho plnili asi svůj slib?

Kde domov můj?

Viktor Netočný.

Píše se srpen 1917. Sedíme v zajateckém táboře na »Vacle« u Revalu (dnes Tallin), přemýšlíme o tom, co z nás válka u-dělala a zda a kdy se vrátíme do normálního života, vzpomínáme našich drahých doma a čekáme, kdy přijde »bumaga« o tom, že máme být odesláni do »Družiny« do Kijeva.

Je pěkné nedělní odpoledne, kdy netřeba vycházet na »robotu« a kdy každý z nás má svou práci buď s praním prádla nebo jeho správkou anebo konečně — což je stejně důležité — s »odhmyzováním«. Vypráví se, zpívá se, až tu zanotí někdo »Kde domov můj?« V člověku cosi se pohne a srdce cítí klepat někde v hrdle. Myslí letí vzpomínky a postavy a člověk ocitá se mimo tvrdou skutečnost: otec, matka, učitel, kamarádi; a potom Sibíř, Marcelovka, Styr, Luck a Reval se vším, co k tomu patří. Ano, kde domov můj! Daleko odsud, daleko za

horami. Tam snad vzpomínají na mne ti, na něž i já vzpomínám. Vrátím se? Nevrátím se? Chci se vrátit, musím se vrátit. Chci se vrátit jako vítěz . . . Země česká domov můj ...

Horké letní odpoledne 26. srpna 1918. V sevřeném útvaru s hudbou jdeme ze hřbitova krasnojarského, kdež jsme uložili k věčnému spánku oběť nešťastné náhody, desátníka bratra Doležálka.

Dva dny předtím seděli jsme zdraví a veselí ve vagóně, těšíce se ze života; jedni se připravovali do služby, druzí odpočívali. A tu se stalo něco, co se státi nemělo, něco, co nás strašně zmátlo. Br. Doležálek seděl na horní pryčně a smál se a bavil se svými druhy, když tu zaduněla vozem strašná rána, po které on uprostřed smíchu klesá, chytá se za prsa a z úst se mu řine krev. Koho dřív opatřit? Komu se více věnovat? Nešťastnému, umírajícímu desátníku, či k smrti bledému, zoufale, s očima plnými hrůzy a strachu kol sebe hledícímu bezděčnému střelci?

Čistil pušku — ne po prvé — zapomněl, že je nabita; osudný hmat na spoušť, rána a neštěstí je hotovo.

A nad otevřeným hrobem v daleké cizině, byť i ve slovanské zemi, kam jsme uložili jeho tělo, nesou se zvuky hymny: »Kde domov můj?«

A zase se v člověku cosi pohne a srdce cítíš klepat někde v hrdle. Myslí letí Kansk Jenisejský, Nižně-Udinsk, Chudo-jelanskaja ... se vším, co k tomu patří.

Také on toužil po domově, také on těšil se na šťastnou shledanou; a zatím?

Odpočíváš v daleké chladné Sibíři a jen vzpomínky těch, kdo tě znali, tvých kamarádů letí za tebou.

Není snad líto tolik života obětovaného v boji, jako života zbůhdarma utraceného . . . »bory šumí po skalínách« . . .

10. srpna 1920 ve 12 hodin v poledne vstoupili dobro-volci 10. střeleckého pluku po mnoha letech zase na půdu své vlasti, na půdu Československé republiky.

Horní Dvořiště. Mnozí z dobrovolců byli již zde očekáváni svými drahými. Shledání po tolika letech nejvýš dojemné; bez nějaké té slzy nelze se obejít. A nikdo se jim nebrání; jsou to slzy radosti ze shledání, slzy radosti z dokonaného dobrého díla. Vojáci vyskakují z vlaku a s pohnutím rozhlíží se po milé, rodné zemi. Nejednen z hrdých a statečných bojovníků klesá k zemi a líbá ji v radostném pohnutí.

A vzduchem slavně a jásavě zní zvuky naší státní hymny. Opět se v tobě cosi pohne a srdce cítíš klepat někde v hrdle. Myslí táhnou vzpomínky; jedna přes druhou ženou se, nedají se zatlačit... mládí, otec, matka, škola, fronta, kde se krvácelo za cizí nám zájmy. Zajetí. . . okamžik, kdy je nutno utéci, abys se dostal mezi své do »Družiny« a pak znovu vojna, dobrovolná, radostná . . . Ukrajina, Sibíř, boje a hroby bratří, pak ještě radostná, ale současně i bolestná chvíle a to, kdy opouštíš nešťastnou, krvácející mátušku Rus, druhou svou vlast, kterou sis tak zamiloval a kterou snad více neuzříš . . . a je ti divno u srdce . . .

Signál; nasedáme a jedem dále, k domu blíž . . .

A kdykoli slyším naši milou a krásnou hymnu, vždy mi tyto a podobné myšlenky hlavou táhnou. Nejdéle zastaví se u hrobů bratří. . .

Nepřišli se štítem, zůstali na štítě. Nezapomínejme na ně, ale vděčně a často jich vzpomínejme. Byli dobří, byli krásní, byli kamarádi, byli bratři. Bili se, krváceli a zemřeli za svobodu své vlasti, té krásné země, země české.

Z bojů o Nižní Tagil.

Rudolf Vanke.

Každý účastník světové války má nezahladitelné vzpomínky na onen mohutný, vše ničící požár, v němž se bezmocně zmítal. My ruští legionáři vzpomínáme jistě všichni též bojů, jež jsme museli sváděti s ruskými bolševiky. Mně, příslušníku 8. střeleckého Slezského pluku tane nejživěji na mysli vzpomínka na boje o Nižní Tagil, při nichž zvláštní náhodou jsem

unikl jisté smrti.

Po spojení vladivostocké skupiny s čsl. vojsky bojujícími na západě Ruska, odejel náš 8. pluk, u něhož jsem byl ve spojovací četě, dne 3. září 1918 z Buchedu v Mandžusku na západ, na protibolševickou frontu severouralskou. Bez nehody, ač s četnými zastávkami, projeli jsme sibiřskou magistrálou. Téměř u cíle cesty na Urale, dne 29. září o 11. hod. v noci stihlo nás železniční neštěstí, jež bohudík nedopadlo ještě tak zle.

V kopcovitém terénu odtrhl se totiž poslední těžký osobní vůz. Strojvůdce nevěda o tom, zastavil náhle vlak na světelné znamení nevjížděti do stanice. Odtržený vůz zatím po chvilkovém zastavení rozjel se prudce po svažující se trati a narazil na poslední vůz, čímž byly oba vozy úplně zničeny. Že nebylo mnoho lidských obětí, bylo zásluhou železničního zřízence, pozorujícího blížící se katastrofu. Na jeho výstražný křik většina cestujících včas ze stojícího vozu vyskákala. Náš bratr zabít byl pouze jeden, z ruských cestujících, kteří jeli v odtrženém voze, byli dva zabiti a více raněno. Také dva vozy, v nichž jela naše plukovní hudba, vklínily se částečně do sebe, šťastnou náhodou nebyl však nikdo raněn. Odesli jsme to všichni jen řádným otřesem a trochou leknutí. Vzrušení smutnou událostí děkovali jsme osudu, že nedopadlo vše hůře. Vlak náš stál totiž uprostřed vysokého náspu na mostě přes řeku, jejíž hladina v hloubce se leskla. Jak snadno mohly těžké poslední osobní vozy při nárazu naše lehké »těplušky« uprostřed vlaku zvednouti do výše a vrhnouti je do černaící se v noční tmě hloubky, v níž našli bychom jistou smrt!

Po několikahodinném zpoždění dorazili jsme večer 30. září 1918 do Jekatěrinburku, odkudž však byl náš pluk velitelem severní uralské fronty plukovníkem Vojcechovským ihned odeslán na frontu nižně-tagilskou, kde měl vyměnit úplně vyčerpaný čsl. úderný prapor a část 3. pluku a dobýti města Nižního Tagilu. Dne 1. října odpoledne dojeli jsme na konečnou stanici Šajtanku, kdež nás za chvíli již pozdravovalo bolševické letadlo bombami. Měl jsem jíti jako obvykle se tříčlennou telefonní patrolou k II. praporu. Již za jízdy vlakem žádal mne však bratr Sommer od telefonní patroly, přidělené I. praporu, zda bych si s ním nevyměnil místo, poněvadž prý oba ostatní členové naší patroly jsou jeho dobří známí. Poněvadž naopak jeden bratr z jeho patroly byl mým dlouholetým známým, rád jsem mu vyhověl a šel jsem na jeho místo k I. praporu a on na místo mé k II. praporu.

Večer vydala se tedy naše telefonní patrola lesem za I. praporem, dlícím již na frontě. Cestou jsme táhli telefonní linku od štábu pluku. Byla to hrozná cesta, po tmě bahnem a vodou. Asi o půlnoci dorazili jsme na místo. Ač velmi unaven, nemohl jsem na studené zemi s úplně promáčenými botami a omotkami usnouti, neboť denní příjemná teplota proměnila se v noční mráz. Dne 2. října jsme si odpočinuli, neboť toho dne byl na stanici Šajtanka na společné poradě všech velitelů praporů, dělostřelectva a jezdeckva na této frontě bojujících, vypracován plán dobytí Nižního Tagilu.

Vojska určená k dobytí Tagilu byla rozdělena na tři skupiny. Skupina jihozápadní, většina I. praporu, 8. pluku, byla skupinou demonstrační, měla útočiti směrem severovýchodním, přitáhnouti na sebe větší síly bolševiků a při všeobecném útoku na Tagil měla se zmocniti určité části města. U této skupiny byla naše telefonní patrola. Skupina střední, nejsilnější, celý druhý prapor a část I. praporu, měla vésti hlavní nápor a obsaditi město, jakmile se ostatní skupiny k němu přiblíží. Třetí skupina, obchvatná, sestávající hlavně z III. praporu, měla za úkol zajíti nepříteli do týlu, přerušiti železniční trať na Alapajevsk, zajistiti se proti stanici Lája a útočiti ze severu na N. Tagil.

Dne 3. října bylo přikročeno k provedení tohoto plánu. Naše jihozápadní skupina začala v 7 hodin ráno útočiti a poněvadž jiné naše části současně nenastupovaly, museli jsme projíti řádným dělostřeleckým ohněm tří nepřátelských balení. Přesto zmocnili jsme se v poledne vesnice Gorbunova, jihozápadně Tagilu. Sotva jsme se s telefonem dostali do vesnice, začalo nás nepřátelské dělostřelectvo znovu ostřelovati zrovna v linii, kde stál domek, v němž jsme si postavili telefonní stanici. Každou chvíli jsme čekali, že se nám domek řítí na hlavu a

rozmýšleli jsme se, nemáme-li stanici přemístiti. Pojednou však začaly dopadat střely více dopředu a - byli jsme zachráněni. Dne 4. října byl rozhodný boj. Obchvatná skupina, zajistivši se řádně, zahájila postup na Tagil ze severu.

Bolševici sami zahájili útok na střední skupinu, byli však zastaveni. Okolo 10. hodiny dopol. začala útočiti naše jihozápadní skupina a po poledni podařilo se jí po úporném boji vniknouti do města. Bolševici počali ustupovati na sever, kde však narazili na obchvatnou skupinu, jež jim způsobila veliké ztráty. Zbytkům bolševiků podařilo se uniknouti po silnicích jednak na Láju, jednak na Šálky. Naše skupina jihozápadní a obchvatná spojily se ve městě okolo 4. hodiny odpolední a brzy za nimi dorazila i skupina střední.

Bolševici utrpěli u Nižního Tagilu krutou porážku, ač byli ve značné přesile, neboť zde soustředili na 8000 mužů své III. armády. Ztratili okolo 1000 mužů na mrtvých a raněných a 750 zajatců. Těžké ztráty na válečném materiálu měli velké, neboť náš pluk ukořistil zde 5 děl, 70 kulometů, 3 obrněné vlaky, 6 vojenských vlaků a mnoho nábojů. Avšak i ztráty 8. pluku byly značné, neboť jsme měli 22 bratří mrtvých a 112 raněných. Dne 5. října, kdy zůstal náš pluk v Nižním Tagilu zajištěn ruskými vojsky, dozvěděl jsem se ke svému zděšení, že mezi mrtvými bratry jsou i všichni tři bratři, celá telefonní patrola II. praporu. Dal jsem si od očitých svědků vypravovati jejich tragický skon. Byli zasaženi bezprostředně granátem a všichni tři — děsně zohaveni — byli na místě usmrceni. Nešťastnému bratru Sommrovi byla utržena hlava a odmrštěna daleko od ostatního těla. Netušil, ubožák, že jde místo mne ke II. praporu, jde si pro smrt.

Ve dnech 6. a 7. října svedeny byly další těžké boje k zajištění Niž. Tagilu a to jednak směrem na Láju, jednak ve směru na Šálky. Dne 7. října po zahnání bolševiků dosaženo bylo spojení s ruskými vojsky generála Veržbického, která bojovala s bolševiky na alapajevské frontě. Odevzdav těmto vojskům tagilskou frontu, soustředil se náš 8. pluk v Niž. Tagilu. Bohužel v těchto bojích měli jsme opět 17 bratří mrtvých a 46 raněných.

Ve dnech 8. a 9. října konal se v Nižním Tagilu slavnostní pohřeb našich padlých bratří a ruských vojínů s námi bojujících. Pozoruje smuteční průvod, nemohl jsem se ubrániti mocnému pohnutí při myšlence, že nebýti oné osudné záměny s bratrem Sommrem, byl bych vezen v rakvi místo něho já.

Již 12. října odejel náš pluk na kungurský úsek uralské fronty, kdež setrval až do konce ledna 1919, kdy byl vystřídán ruskou divisí a čímž končily též naše boje na Urale. Na této frontě neměl náš pluk velkých ztrát, ale hodně bylo omrzlých, neboť panovala krutá zima skoro 40 stupňů pod nulou. Z Uralu odjeli jsme v druhé polovině února 1919 na Sibiř, kdež jsme převzali ochranu sibiřské magistrály v úseku Tajga-Marinsk-Ačinsk.

Zde žijíce již klidnějším životem, vzpomínali jsme často minulých bojů zvláště u Nižního Tagilu, jimiž se náš pluk nejvíce proslavil a z nichž jsem já tak zvláštním způsobem vyvázl životem.

U Burjatů.

Miloš Sum. (Z mého deníčku.)

20. února 1920.

V noci projeli jsme Verchněudinskem a nedaleko za ním zastavili jsme se v malé staničce Blok post Novoilinský. Čekáme, až se uprázdni vpředu trať k Cite, která propouští jeden vlak denně.

22. února.

Odpoledne po kávě vydali jsme se s mým »sotrudníkem«

Janem Tesařem na výzkumno-poučnou cestu do burjatské vesnice. Bohužel, přišli jsme trochu pozdě — bylo již tma. Vešli jsme do světnice jednoho Burjata — jméno jsem už zapomněl. Světnička malá, temná, jen dvě malá okénka. Uprostřed pec, sporák, dvě nízké postele v protilehlých koutech světnice, skříň v podobě prádelníku (»spižírna«), na ní ruský samovar »čemodan«. V rohu svatostánek — stůl, na němž se nalézá zasklená skříňka, v

níž jsou vyobrazeni na hedvábí a v soškách jejich bohové s hlavním »Dalajlamou«. Na pokraji jsou narovnány mosazné nádoby a v každé z nich je něco: cukr, mléko, pšenice, chléb a pod. Ještě níže, před stolkem, na nižší úzké lavičce, je opět několik nádob čímsi naplněných. Pozadí toho všeho tvoří kus kolorovaného plátna. Vše je chováno v nejlepším pořádku a čistotě.

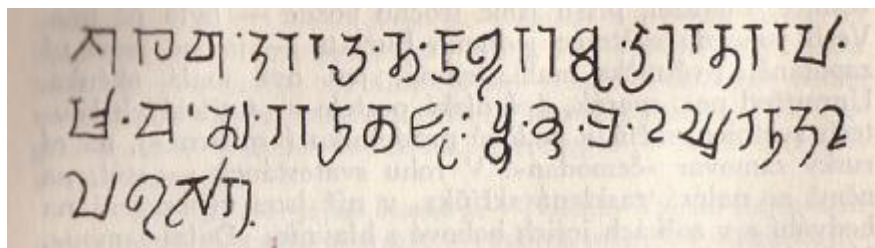
Burjati sami neumějí rusky. Jen ti, kteří pracují na železnici, nebo mají jiné styky s Rusy, lámou ruštinu.

Po chvíli zábavy dal »chozajin« mezi nás trpasličí stůlek, dvě dřevěné, emailované misky, čajník s čajem vařeným s mlékem najednou, talíř bílého pečiva a černý chléb, místo cukru »konfety« a pili jsme. Pak přišel na návštěvu soused a jeho bratr. Tedy dali jsme se do rozhovoru. Soused byl »lama«, zdejší kněz, věštec. Byl »gramotný«. Chozajin má asi 16 ženatých bratrů. — Kroj Burjatů je úplně svérázný, vlastní. Ve všem převládá modř.

23. února, večer.

Opět u Burjatů na návštěvě. Dnes byli jsme u lamy — totiž nevím, zda on je pravým lamou, ale zastává zde funkci l*jakéhosi božího sluhy v obci. U něho jsme si prohlédli podrobněji oltář. Pojmenoval nám všechny věci k bohoslužbám potřebné, mezi jiným také: zvonek, báječná tepaná práce, páví peří, poněkud vypouklé mosazné víčko bez okraje, na něž sypou pšenici, která pomalu padá dolů. Bubínek s osou, která se otáčí a tím odříkává modlitby. i- Je zajímavé, že Burjaté píší úplně jiným písmem nežli lámové, totiž církev. Mají abecedu slabikovou, kdežto u lámů každá značka je celé jedno slovo. Lámové píší vodorovně, zleva do pravá, Burjaté rovněž zleva, ale kolmo dolů. Jejich písmo je velice zajímavé a vzhledné.

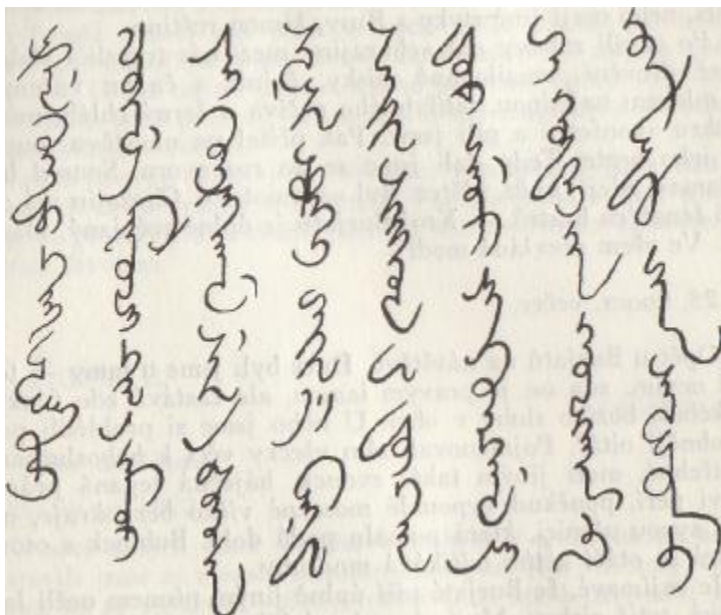
Od lamy jsem obdržel modlitbu, jejíž část vypadá takto:

Jest to kněžské, církevní písmo. Výslovnost církevní řeči je velmi těžká. Znění asi půl řádku uvedené modlitby jest toto:

Kakchaka — angrcheika burucharsucha pitucha aktursu-rena kugžendža chobinča čenečža čakseuň buchtirda . . .

Dále napsal o mně článek:

A jeho výslovnost: Istim kiditi nuchul Suma Miloši tana amarij chulginum šinovolochsoň uguj bajn mind se(n) sao-nomidi tanda doru amulij chulgumej.

Chtěl jsem též překlad do ruštiny, ale toto bylo pro něj velice těžké, tak jsme toho nechali. Svátek mají jen jeden v roce, ostatní dny jsou pracovní — opravdu podivné. Rusky umí málokterý psát. Chtěli jsme některé jejich tretky na památku, nemají však nyní žádné zbytečné, ale hned se nabídli, že až budeme doma a zde bude klid, máme si napsat o co chceme a oni nám vše hned pošlou. Jinak jsou dosti příjemní lidé. Vesnice se jmenuje Ulus Darchetu.

24. února.

Stále stojíme. Větší část dne ztrávíme mimo vagón. Skoro každodenně navštěvujeme našeho již známého lamu a velice hezky se pobavíme. Dnes psali jsme si sami s br. Tesařem jejich písmena a zkratky s výslovností vedle. Když jsme napsané pak četli, tedy se velice divili, jak prý jsme se rychle naučili burjatsky. Chtěli jsme si zaopatřit nějaké jejich náboženské tretky, ale dosud se nám to nepodařilo. Snad později, neboť ač jsou již na nás dost zvyklí, přece jsou ještě nedůvěřiví. Dnes jsme si nakreslili několik obrázků z jejich života a lama nám v této práci velice vyšel vstříc. Hned si vzal všechny hloupostičky nezbytné k modlitbě, sedl zkřížmonož za stoleček a trpělivě dělal model.

1. březen.

Stále na místě. Dnes jsme byli po několikadenní pause u Burjatů. A opět nová poznání. Rok dělí se u nich rovněž na 12 měsíců a začíná 20. února. Nový rok nazývá se »Činižil«. Jest zajímavé, že svobodná děvčata odlišují se od provdaných copy. Svobodné děvče nosí několik copů prostě svinutých, přehozených na záda. Vdané pak jen dva copy přehozené dopředu a nahoře jakýsi výstupek, v němž je zasazena jehlice, odtud pak cop v podobě kulaté hůlky, obtočený hustě šňůrkou asi 15 cm a pak teprve je pletený. Dole je zapletena malinká ozdoba v jakékoliv formě. Jinak se ženy vůbec neodlišují. Náušnice má každá. Další zajímavostí je »Irchin«. Něco podobného, asi jak růženec. Kuliček je dokola 108 a pak ještě 10 stříbrných, jako přívěsek. Modlí se takto: po každé modlitbě oddělá jednu kuličku, až oběhne dokola, t. j. 108 modliteb, pak oddělá jednu stříbrnou a modlí se znovu, po ukončení druhého kola oddělá druhou stříbrnou atd., tedy úhrnem 108X10 modliteb. A když s tímto je hotov, po každé této litanii oddělá jednu kuličku z toho velkého růžence, čímž vychází 108X10X108. Je to pořádně dlouhý růženec a nedivím se pak, že k usnadnění jest u nich bubínek, který odřívá modlitby za ně.

Každá dívka i hoch nosí amulet zvaný »Gu«. Jest to obyčejné malé stříbrné pouzdro, které nosí každý na krku a u-vnitř je malinký, z hlíny vypálený bůžek. Otevírat »Gu« může jenom

lama, ale my jsme se podívali dovnitř i bez něho. Jsou vůbec velmi pověřiví a věří všemu, co jim ti vychytrali lámové napovídají.

Konečně jsme získali to, co jsme chtěli, totiž jejich obraz boha. Zprvu odmítali, nedůvěřovali, že prý se bůh nesmí prodávat, až konečně svolili, ovšem za větší dávku cukru.

2. března.

Po celodenní práci, opět jako včera, jsme šli na návštěvu. A opět nové a nové poznatky. Jestli by se našel některý z Buř jatu, který by uměl správně rusky, pak bychom získali ještě více. A jak je málo času! Sotrudník Tesař dnes vyměnil za burjatskou deku úplně novou čepici. Pak jsme oba dostali po jednom »bohu«: lístek papíru zašitý v plátně, který máme nositi pod levou paží. Ihned dostali jsme poučení, jak se máme modlit — tedy: »Um mař žij mam sucha«.

Při modlitbě, která se koná ráno a večer, je Burjat obrácen k stánku a třikrát za sebou padá k zemi, až se dotýká čelem země. Při tom dlaněmi dotýká se hlavy, obličeje, hrudi a klade pak ruce na zem vedle hlavy. Po tomto přistoupí k oltáři a hlavou se jednou dotýká modlitby položené na oltáři. Ruce dělají pohyby jako dříve. Před modlitbou zapaluje na oltáři svíci, z másla v malém kalíšku, což se děje však jen čtyřikrát za měsíc. Svíce se zapaluje dřevěnou loučí, se kterou zamává nad stánkem, až oheň uhasne a pak doutnající louč zastrčí do štěrbin na oltáři. Louč, čímsi napuštěná, doutná až do konce. Po zapálení svíce vezme konvičku s vodou, kterou nazývají »bombo« a pávím peřím — »kuša« — pokropí spodním koncem per nakříž celý oltář.

Mnoho zajímavostí je v jejich životě, ale nám není dopřáno proniknout do všeho. Za prvé krátký pobyt zde a pak neznalost ruštiny s jejich strany, takže se nemůžeme na vše zeptat, neporozumí nám. Na příklad nejednou jsme se pokoušeli zavést debatu o ženitbě, avšak ničeho jsme se nedověděli. A tak je to obvyčejně se vším. Dovídáme se jen zcela všední věci a hovoříme o tom, co vidíme. Snad během času se trochu vžijeme a vnikneme hlouběji. K tomu nám napomáhá velice kresba a malba.

4. březen. Noc.

Dnes snad již naposled jsme byli na návštěvě u Buř jatu. Podařilo se nám koupiti několik tretek z jejich oltáře a pak jsme dostali každý po jedné modlitbě. První její list zní asi takto: »Findžan tondu tagi mon kávo konšik čatčir taň tagí teoá tanoai čitaktu rangi shoa jou tambí findán pomba čapí čir jundin«. Modlitba tato se nazývá »murgul irol« a má význam asi jako katolický otčenáš. Je psána v lamajském jazyce. — Věci, které jsme přinesli, jsou: »Suchsu« — kalíšek na čaj pro budhu, »choncho«, zvonek, nezbytný při modlitbě, »ošor«, rovněž nezbytnost jakási, »bombo«, vása na vodu, a »kuša«, páví peří.

Následujícího dne jsme odjeli a nám zůstaly na prožité dny mezi Buř jaty jen krásné vzpomínky, památky a kresby.

Z válečného zápisníku.

Antonín Skácel.

Svůj zápisník pořizoval jsem si ve formě výňatků z různých pramenů, které zaznamenávaly závažné děje z našeho života v legiích. Myslím, že nebude ke škodě, když některé statě rázu dokumentárního vynoří se znovu z přítmi mého sežloutlého zápisníku na denní světlo, neboť jinak roztroušeny v armádním, v plukovních, rotných a jiných listech, upadnou z valné části v úplné zapomenutí.

Ať tedy hovoří literární doklady sibiřské anabase:

Naše setkání se skupinou penzenskou.

U stanice Miňar byla trať již uvolněna a plukovník Vojtechovský s kapitánem Žákem a desíti úderníky odjeli. Zdá se ti, že jsi někde na Šumavě, Sázavě nebo v Mor. Švýcarsku. Každý zde hledá a nalézá známé motivy z vlasti.

A zde 6. července o půl 7. hod. večer setkaly se obě skupiny našich vojsk. Zahučely parní píšťaly s obou stran a vlaky zastavily na sto kroků od sebe. Všechno vyskákalo z vozů a bratři

úprkem běželi si vstříc. Uprostřed vlaků se setkali a jásavé, radostné a slavné »Hazard« neslo se nízkým údolím a hory vracely ho ozvěnou a nové »Nazdar«, výstřely z pušek, stisk bratrských rukou, nezapomenutelný okamžik!

Co v tom hřímavém »Nazdar« všechno bylo! Myslím, že ještě jednou je uslyším takové — až se budeme vraceti do matičky Prahy.

Zde v tu chvíli člověk dobře cítil, jak nás všechny rozházené po trati na tisíce verst, tolika překážkami oddělené, spojuje a sílí vzájemná láska a jediný cíl.

My báli se o ně — oni o nás!

Dva bratři prohlížejí si náš vlak a na něm stopy šrapnelů a kulí od Ust'-Katava a jeden z nich říká tak měkce a prosté-»Tak vidíš, tolik jsme se o ně báli a přece se jim podařilo probít se tím Uralem.«

A na všech tvářích vedle radosti a hrdosti, že první překážky jsou zlomeny, čteš jasně sebevědomí a odhodlanost vytrvati do konce. Věříš, že na světě nedovede nás nic zastavití na cestě k jasně vytčenému cíli.

C. D. 148. — Miňar 7. VII. 1918.

U mohyly padlých bratří.

Dalekými a trnitými cestami probíjí se naše Československé revoluční vojsko k svobodné vlasti a dráhy jeho pochodu novými a novými jsou posévány hroby.

V seznamu našich ztrát připisujeme dnes nové bratry, kteří svou mladou krví z kropili širokou step sibiřskou i lesnaté kraje uralské.

Čtrnáct bílých rakví skrývá těla našich druhů. Čtrnáct poctivých slovanských srdcí včera dotlouklo a dnes zde leží tiše, mrtví svědkové našich snů, tužeb a ideálů.

Dvanáct chlapců našich a dva ruští molodci leží v jedné řadě. Čestné oddíly český i ruský — vzdávají poslední poctu padlým, kol stojící zástup vysílá němé modlitby k nebesům, slunce pálí, snaží se osušit slzy v oči se vedravší a horký východní vítr divné naše city odnáší k Západu — tam, kde snad zrovna v tu dobu přátelé padlých vzpomínají.

Vzpomínejte! My — českoslovenští vojáci — přineseme vám poslední pozdravy vašich milých a na pozdrav ten budete hrdí. Přineseme vám čistý jejich štít, pod nímž šli směle, beze strachu do boje s několikanásobnou přesilou.

Přineseme vám slova útěchy a uznání a celý národ bude ctítí matku, která zrodila syna - hrdinu a obětovala ho vlasti, národu a lidstvu.

Přineseme vám znak jejich i náš, bílo-červenou stužku, s níž jdeme do boje a vítězíme.

To jsme ústy našeho vůdce v bojích kapitána Krejčího nad otevřeným hrobem vašich milých synů, mužů a otců přísahali. Spěte tiše, bratří! Vykonali jste čestně svůj úkol! Devítka Hanáckého pluku je na vás hrdá!

Č. D. 150. — Bogandinskaja 17. VII. 1918.

Za padlým hrdinou.

Bratra poručíka Dvořáka pochovali jsme 14. srpna 1918 v Jekatěrinburku. Co jsme mu slíbili na tom městském hřbitově v macharovské náladě plačící pohody, zchvácení velkou bolestí, jež se zatíná svými drápy tak nemilosrdně do srdcí hluboce cítících —

— Že ty mohyly nebudou nadarmo, že my, co zůstaneme ještě nějakou tu dobu živi i ti, co všecko přežijí, obětujeme se právě tak, jako on — statečný československý voják, obětujeme sebe i vše, co nám drahé, pro svou krásnou domovinu.

Slíbil jsem nad hrobem dobrému příteli, že jeho tělo musí býti převezeno do Prostějova.

Ať to jeho smavé hanácké město vidí, jaké mělo bojovníky. K jeho hrobu nechť chodí uctívati slavnou jeho památku a dívky naše nechť kladou dobrému jinochu věnce z českých květů na pomník, na němž budou vyryta jména divných vzdálených zvuků: Petropavlovsk, Trojick, Ust'-Katav, Araslanovo, Njazepetrovsk, Chrompik, Kyn, Baltyn.

Spi klidně, drahý příteli! Svaté dílo dobře dokončíme.
Št. kap. Žák. 15. VIII. 1918.

Radostný večer.

Dne 23. října 1918 pořádal v Jekatěrinburku úderný prapor slavnostní akademii za velké účasti všeho občanstva, ruské inteligence i našich částí, tou dobou zde přítomných.

Program byl velmi zdařilý, zvláště se líbila hudba, zpěvy, árie Jeníka a Mařenky z Prodané nevěsty, sokolský tělocvik, devítky, bradla, skupiny.

Mezi druhým oddělením došel telegram; bratr poručík, jehož jméno si nepamatuji, předčítá na jevišti za hrobového ticha tento památný telegram:

Rakousko uznává Československou samostatnost.

Hromové »Nazdar«, hudba hraje národní hymny, všechno vstává a opět hřímavé »Nazdar« Československé republice, presidentům Masarykovi a Wilsonovi. — Hudba pak hraje »Marseillaisu«.

Ovace se opakují, nové nadšení a radost spojená s hrdostí neutuchá. Oči všech obracejí se na přítomné Čechoslováky. Pro nás přítomné byla to první oficiální zpráva o uznání naší samostatnosti, která byla předvídána a na kterou jsme s dychtivostí čekali.

A proto nebylo náhodné, že nadchnuti velkou radostí, hned v tento slavnostní večer oslavovali jsme Československou republiku a provolávali slávu presidentům Masarykovi a Wilsonovi.

Viděli jsme sobě až do hloubi duše a bylo to možno všem čísti na jasné tváři. Věděli jsme, že by jinak nemohlo býti a nezklamali jsme se.

Vstaň, národe, k slavnosti vzkříšení!

Jekatěrinburk 24. X. 1918.

A. S.

Bojové nadšení.

Začne to náhle, neočekávaně. V postupujících řadách dosud byl klid, na někom vidná i únava z bojů předešlého dne. Někteří pokuřují papirosy, jiní kouří z lulky, všichni jsou více méně klidni. Pojednou srážka předních stráží s nepřítelem; řady se na okamžik zarazí, ale hned potom, jakoby se náhle na klidně tekoucí vodě zvedla ohromná, dravá vlna, která se prudce vyřítí, řady vyrazí kupředu a po krajině v praskotu pušek ozve se veselá a hlučná »hurá!« Taková jarost a svěžest se ti vleje do žil, všechna únava života i ú-trapy po namáhavých pochodech ta tam. Zabuší ti srdce, v nitru cosi zahřeje, v hlavě zahoří, neběžíš, ale letíš.

Přeskakuješ bleskem nejvyšší ploty, vyšplháš se po strmém svahu, přeskočíš jako chlapec širokou strouhu, do které bys jindy spadl, přes pařezy a klády neupadneš, běžel bys až tam, kde trčí bodák proti bodáku a snad by ses bil třeba holýma rukama. Krev kypí a vře. První řady se převálí přes zákopy nepřátel, ženou se vzhůru do strmého svahu, kde jsou druhé nepřátelské zákopy, tráva po krk vysoká nevadí, bláto a bahno nepřekáží.

Letíš okolo baterie, která se zaryla do bahna. V minutě koně vypřažení a vyvedeni z bahna, v druhé minutě dlouhými lany vytrhují dělo ze spárů bezedné bažiny a již zase uhání baterie kupředu, již se zastavila na malém vršku a pere prudce do nepřátelského obrněného vlaku, který přetřel naši frontu. První rána, broněvik zachroptěl a již se řítí plnou parou zpět. Jen jednoho bratra nám ranil.

Směješ se, vykřikneš, šlíš a zase letíš kupředu a zase mocné »hurá, hurá, hurá!« — Les opětuje tisíceré volání a podle toho, že kolem nefrčí již nepřátelské kulky a že ve vzduchu nebouchají kuličky dum-dum poznáváš, že nepřítel prchá. — A naše artilerie bije, bije a bije.
30.X. 1918.

Rozkaz československému vojsku ze dne 14. XI. 1918.

— Vy, bratři dobrovolci československé armády, podali jste důkaz, že národ dovede se bít bez bázně a že jste plně schopni tvůrčí a organické práce za nejtěžších okolností.

Vaše dílo je zárukou, že svoboda vykoupená za tak těžkou cenu nezahyne, ale sešili. V řadě volné demokracie probudilých národů náš národ zaujímá čestné místo.

Vy, kteří jste bojovali na francouzské frontě, na italské frontě, brzy se setkáte s novými úkoly doma.

Na vás, bratři v Rusku i Sibiři je těžší úloha, neboť se nemůžete vrátiti domů tak brzy, jak bychom si přáli.

Nicméně touto obětí posílíte posici našeho národa na mírové konferenci . . . Na vás se nezapomíná!

My zde považujeme vaši věc za zabezpečenou v tom smyslu, že vám spojenci v Rusku pomohou.

Vytrvejte do konce!

Nazdar!

T. G. Masaryk.

Kurgan 24. XII. 1918.

Had hrobem bratra plukovníka Švece, velitele L čsl. divise.

Když včera v Čeljabinsku přinesli k otevřenému hrobu prostou rakev s tělem br. pluk. Švece, jeho starý druh generál Syrový, maje se loučiti s ním, začal těmito slovy:

»Nad hrobem bratra Švece mluvíti nemohu.«

Nebylo možno mluvíti, protože oči i hrdlo všech československých vojáků, kteří stáli okolo hrobu, byly plny slz, jež nikdo nezadržoval a za něž se nikdo nestyděl.

Podzimní noc chladnou mlhou plakala, bratře, nad tebou, když jsme tě ukládali v hrob.

To jediné, co ti můžeme dáti až za hrob, dáme ti rádi a vděčně — čistou a vroucí vzpomínku.

Aksakovo 25. X. 1918.

Celjabinsk 29. X. 1918.

Hrst vzpomínek.

Ferdinand Milfajt.

Jdeme do zajetí.

V červenci 1917 počala se plukem šířiti zpráva, že budeme přesunuti na italskou frontu. Koncem měsíce bude pluk vystřídán a po kratším odpočinku v zázemí hajdy na »makarony«. To tak ještě! Mám toho za těch dvacet měsíců ztrávených na frontě zrovna po krk a teď ještě Taliáni!

Chodím zamyšleně zákopem, když tu potkávám svobodníka Klusáka od 4. čety. Také nějak věsí hlavu. »Jak je?« — »Ale pod psa!« — Pohleděli jsme si do očí a porozuměli. Tedy zítra ráno, než se počne rozednívat. Z »feldvachy«, tam je to nejbližší. Více jsme nemluvili. Zalezl jsem do »bejváku«, napsal dopis na rozloučenou, oblékl dvoje čisté prádlo a do kapsy strčil konzervu. Ještě jsem tajně vrátil desátníkovi boty, které mi půjčil do služby, neboť svoje jsem měl rozbité. Tu noc jsem ztrávil v rozechvění. Podaří se, či ne? Ráno od 3. do 5. hod. přišla na mne zase služba. O pěti jsem měl stáhnout »horchposty« před linií, postavit denní službu v zákopech a vzbudit svobodníka, který má službu po mně. Noční stráž je stáhl, ale denní ovšem nechal spát. Spěchám ke 4. četě, která sousedila s naší. Klusák měl službu stejně se mnou a jeho povinností bylo stáhnout »feldvachu« a místo ní zavést na denní službu jednoho muže. U vrátek před východem ze zákopů jsme měli sraz. Ještě tam nebyl. Trnu strachem. Kdyby tak šel důstojník, mající noční službu a tázal se, co zde dělám? Nevím, co bych mu odpověděl. Ale Tomáš již jde. Cestou ještě utahuje řemen. Loučil se s kamarády, proto se zdržel. Já jsem se s těmi nejbližšími rozloučil již večer.

Opatrně jsme za sebou zatarasili vrátka, a kupředu! Již se silně rozednívá. — K čertu! Na feldvaše někdo je! V koutě postavená puška, na ní zavěšené patronašky. Denní hlídka se asi sama vzbudila a postavila na své místo. Nyní někde v drátech koná svou potřebu. Nic naplat. Zpět již nemůžeme. Rychle každý ruční granát do ruky a ven, mezi dráty. Jestli ho spatříme, musí s námi. Cestu mezi dráty jsme prolezli v několika vteřinách. Chlapa nikde. Ale kdo by

naň teď myslil! Rychle kupředu — k ruským zákopům je asi 60 kroků. Plazíme se jako hadi dost vysokou travou, když tu náhle jsme stanuli jako přimrazení. »Halt, wer da?« zaznělo tlu-
meně s levé strany. Už se načisto rozednilo a vidíme, jak se přes násyp zákopu nahýbá
postava. Dostali jsme se na místo poněkud vyvýšené, je sem vidět od 2. kompanie. Hlídka o-
pakuje svou výzvu, ale tu se k ní naklání druhá postava, něco jí říká a mizí za náspem.
Zanechali jsme vši opatrnosti a příkrčení úprkem běžíme kupředu. Ale již je slyšet ruch v na-
ších zákopech. Někdo pobíhá sem a tam a volá: »Aufführer!« Je to četař Rosenberg.
Zpozoroval asi, že nejsou denní stráže postaveny a volá mne. Běžíme již docela vzpřímeni.
Tomáš je rychlejší, již doběhl k drátům a podlézá je. Z našich zákopů je slyšet »alarm!«
Odhazuji granát a parádní odbočkou se přenáším přes »španělského jezdce« přímo do ruského
zákopu. Zaslechl jsem ještě volání: »Milfajte, vrať se, nic se ti nestane!« — ale to již jsem stál
v díře vedle třesoucího se mladého vojáčka, zřejmě israelitského původu. Ptáme se ho, kde je
velitel. Nerozumí. Tak kapitán? Ukázal směrem do zákopu. Počali jsme nahlas hovořit, a tu
vylezl odkudsi voják, nějaká šarže to byla. Trochu se zarazil, ale hned nás sbalil a vedl nás
tam, odkud předtím vylezl. Byl to podzemní »bejvák« a patrně velitelství roty, soudě podle
telefonujícího důstojníka. A vedle něho na kavalci spokojeně cpe namazaný chléb s máslem
— Štoudek od čtvrté čety. Ten kluk mizerná měl stejný úmysl jako my a provedl ho chvíli
před námi.

Štěstí, že ho nikdo nespapal, jinak jsme byli my v pasti. A důstojník vesele cosi telefonuje,
z čehož jsem rozuměl pouze »dva jeffejtori«, což znamená dva svobodníci. — Jsme v Rusku.

Ha druhé straně.

»Pervij vzvodsmirno! — Na plečo! — Levoje plečo vpirod, šahom-márš!« — Povel za
povelem zaznívá z úst bratra desátníka a my se točíme jako na obrtlíku. — Ano, jsme zase
vojáci a začínáme jako na začátku. Případají nám sice ty »puškohmaty« trochu zdlouhavé,
krok příliš pomalý, též povely bratra, mluvícího trochu nosem, příliš neimponují, přesto však
provádíme vše s posvátnou úctou. Ta dlouhá, neohrabaná vintovka je nám čímisi mnohem
dražším než byl ten rakouský »kvér«. — Jsme čeští dobrovolci.

Jako lavina hrnuly se události v posledních dnech. Je to týden, co jsme prchli z rakouských
zákopů, znechuceni vojnou a s touhou zachránit aspoň holý život.

Po dvoudenním pochodu v doprovodu kozáků na koních dorazili jsme do stanice Manievicze.
Tam nás naložili do vlaku, dali průvodce (bylo nás celkem šest) a hajdy do zázemí. Vlak byl
natřískán, většinou vojskem. Náš průvodce se o nás příliš nestaral. Urvav si místo hned u
dveří oddělení, nechal nás rozlésti se po celém vagóně. Vtěsna jsem se mezi jakéhosi civila
(byl to žid) a polskou »běženku«. Žid byl hovorný a jakmile zjistil, že se domluvíme
německy, ptal se, odkud jsem a jaké mám zaměstnání. Zvěděl, že jsem instalatér, nabídl mi
práci ve svém závodě v Kijevě. Dal mi adresu a radu, abych se v Dárnici, kam určitě musíme
přijít, hlásil o práci v jeho dílně, ostatní že on již zařídí.

Slíbil jsem mu to, jenže se stalo něco jiného.

Vystupovali jsme ve stanici Dombrovici a tu se k nám připojil ruský voják s červenobílou
páskou na čepici a spustil na nás česky. Vyptav se nás, odkud jsme, jak jsme se dostali do
zajetí, počal nám pojednou vyprávět o českém vojsku, které se v Rusku tvoří, aby vybojovalo
svobodu své vlasti, o bitvě u Zborova a mnoho jiného. Byl to emisař. Brabec se, tuším,
jmenoval a nemusel mnoho mluvit. Podívali jsme se s Tomášem na sebe — podali si ruce a
bylo domluveno. — Přidáme se také. A pak to šlo již rychle. V místě bylo armádní velitelství,
tam nám dali doklady a do Kijeva jsme již jeli sami. Nejprve nás však podrobili malé
zkoušce. Do místnosti na strážnici, v níž jsme dleli před odchodem na velitelství, strčila stráž
rakouského četaře. Choval se vzpurně a hned začal nadávat na Rusko, jaký je všude
nepořádek a když slyšel, že chceme vstoupit do vojska, počal nám to vymlouvat. Že je to
podfuk, že Rusové již nechtějí válčit, takže tam půjdeme sami jako na jatky a vůbec že bude

beztak brzo konec válce. Byla z toho debata a málem bychom ho zbili, když stráž, vidouc, že se nesnášíme, vzala ho od nás pryč. A na velitelství jsme se s ním shledali; ale to již byl v uniformě ruského podporučíka s červenobílou páskou na čepici.

S »bumahou« v ruce nasedli jsme do vlaku jedoucího do Kijeva. Cestující se divili, že »austrijci« jedou sami, bez průvodce. Snažili jsme se jim vysvětliti, že již nejsme »plenní«, že jdeme znovu bojovat za svobodu svého národa, ale nechápali. Teprve slovo »dobrovolci« pochopili a tu se divili ještě více.

— Cože, teď jdete bojovat, když už bude konec válce? Vojáci utíkají z fronty, nechtějí dále válčit a vy tam chcete jít? A proti svým? — Divný národ! — Skutečně, zdá se, že není vše v pořádku. Na každé větší stanici spousty vojska debatujícího buď ve skupinách, nebo poslouchajícího řečníky, mluvící proti válce. — Těžko tomu rozumět, příliš mnoho dojmů najednou. — Konečně, my máme svůj cíl. Nebude-li se bojovat zde, pojedeme do Francie.

Kijev. — Svými lesknoucími se báněmi skýtá překrásný pohled. Vystoupili jsme jaksi s obavou, jestli se neztratíme. — Ziljanskaja ulice. Zde, v jakési malé, neúctné místnosti si nás řádně zapsali a vypravili lokálkou do Dárnice. A na druhý den nás jel celý transport do Bobrujska.

Nyní zde v úpatí staré pevnosti na březích Berezin vnikáme do tajů ruského »stroje«. Tam pochoduje celá rota v sevřeném proudu. Vintovky na ramenou, pochodují typickým ruským tempem a zpívají: Spějme dál. .. Ti, již pokročili dále. Skorém jim závidíme. —

»Vzvod, stoj! — Razejdís!«

Vzpomínka jubilejní.

Francie, v říjnu 1918. Ležíme na břehu potoka klidně se vinoucího krajinou. Pár set kroků za námi ve farmě Fonte-nille je velitelství roty a záloha. Před námi za řekou Aisne a s ní souběžným kanálem leží mezi vrchy vesnice Vonc, jejíž dobytí a obsazení bude naším úkolem. Přišli jsme v noci a rozložili se ve skupinách po dvou nebo třech u kořenů mohutných vrb vroubících potok, neboť zakopat se v mokřém terénu není možno a tak jsou vrby jediným naším krytem. Čekáme na znamení k útoku.

Dunivý výstřel z děla je znamením k započetí přípravného ohně, a hned také spousty granátů zasypávají vrchy nepřitelem obsazené. Jakoby jen na toto znamení čekali, spustili Němci také. Jako smršť přihnala se salva, druhá a již se vše slilo v nepřetržitý bubnový oheň. Štěstí, že trochu přestřelují, jinak by nás byli zničili hned na prvý ráz. Ležím s kamarádem u mostku spojujícího cestu k farmě za námi. Pozorujeme, jak mezi hvízdáním menších granátů v pravidelných intervalech zaznívá hukot těžkého kalibru, jehož granáty s přesností přímo příšernou směřují k nám. Cílí asi na farmu. Palba již trvá pět či deset minut, nám však se to zdá být již věčností a nejráději bychom vyrazili, neboť máme již mrtvé a raněné. Rozkaz k útoku však nejde a tak ležíme odevzdání osudu, když tu upoutal naši pozornost výjev, při kterém jsme zapomněli na vlastní nebezpečí.

S návrší po cestě od farmy, místem, kde se vybíjí vztek německých granátů, kráčí voják. Poznáváme ho. Je to bratr B. od naší čety, který koná službu ordonance. Poznal jsem ho trochu blíže již v Elsasku při patrolách, jichž se vždy zúčastnil. Málomluvný, stále jakoby nad něčím přemýšlející, konal nehlučně svoje povinnosti. S nikým se nedružil a snad nikdo ho neviděl se usmát. Do Francie přišel s výpravou amerických dobrovolníků.

Nese k nám asi nějakou zprávu. Ale jak jde! Cestu, kterou by každý jiný proběhl v šíleném letu, koná on s karabinou přes rameno přehozenou volně, jako četník na obhlídce klidnou krajinou. Dáváme mu znamení, aby utíkal, křičíme, ač víme, že nás nemůže slyšet, ale nic plátno. Kráčí klidně mezi kolem něho dopadajícími granáty kupředu. Div, že ještě nebyl zasažen. — S příšerným hukotem přehnal se nám přes hlavy granát, jehož postup jsme prve tak úzkostlivě sledovali. Zaryl se do cesty, pár metrů před ním. Je konec, myslíme. — Mračno dýmu se rozptýlilo a nad jámou granátem vyrytou stojí bratr B. živ, nezraněn. Jakoby udiveně zakrouť hlavou, obejde jámu a dochází k nám.

Později, po uzavření příměří, když jsme již očekávali rozkaz k návratu do osvobozené vlasti, třeskl v lesíku nedaleko ležení výstřel. Časně zrána, když se nový den probouzel k životu. — Nalezli jsme bratra B. již mrtvého. Jeho stále zasmušilý obličej měl spokojený výraz, ba zdálo se nám, že se mírně usmívá. V dopise vše vysvětluje. Nebyl spokojen se životem a rozhodl se zúčtovat s ním ještě v nové vlasti, tam za mořem. Když však slyšel o náboru dobrovolníků do čsl. vojska ve Francii, šel též. Chtěl obětovat pro něho bezcenný život za svobodu své staré vlasti. Mnoho koulí přeletělo kolem něho a ač jim prsa přímo nastavoval, žádná ho netrefila. Proto sáhl po zbrani, se kterou pomáhal dobývat svobodu. Ta vykonala svůj úkol přesně. Daleko mezi vlastí starou i novou, na malém hřbitůvku městečka Darney spí bratr B. spánek věčný.

S presidentem do vlasti.

Zpráva, že se bude vybírat čestná stráž, která pojede s presidentem Masarykem do vlasti, způsobila ve vojenském ležení městečka Darney nemalý rozruch. Každý snad trochu záviděl těm šťastným, na něž padl los a ta možnost, dostat se domů o nějaký den dříve.

Vybrali nás 150, polovinu od našeho 21. a polovinu od 22. pluku, dali všem nový oblek a 13. prosince jsme odjížděli. Po dvoudenní jízdě jsme dorazili do stanice Modane na hranicích francouzsko-italských. Zde jsme přesedli do italského motorového vlaku a po příjezdu vlaku z Paříže, který přivezl pana presidenta, pokračovali v jízdě. Minuvše za noci severoitalská města Turin, Milán, Veroně, stanuli jsme zrána v Padově. Zde byla jízda na 1 den přerušena, neboť pan prezident odejel vykonat přehlídku u italské části naší armády. Využili jsme přestávky ku prohlídce města. Z Padovy jsme odjížděli posílení o oddíl italských bratří se strojními puškami. Projeli jsme územím zpustošeným válečnou liticí, pak částí jižních Tyrol, nyní italských. Míjíme Brixen. Tam vysoko na stráni vidíme dům, jehož podoba tkví v duši každého českého člověka, dům, v němž byl vězněn Karel Havlíček Borovský. Již jsme na území rakouském. — A stále kupředu supí vlak. Skorém bez zastávek projíždíme liduprázdnými nádražími, na nichž jen tu a tam zahlédneme /.; i m ráčenou tvář německého úředníka. — V noci jsem měl službu na lokomotivě. Strojvodič zle žehral na toto opatření jako na urážlivé a upokojil se teprve, když jsme mu řekli, /c je to spíše k jeho ochraně nežli k hlídání a že nám musí odpustit trochu opatrnosti. Vždyť vezeme svého prvního presidenta! Ještě v noci jsme minuli Linec a nyní to jde rovnou k českým hranicím. Napětí vzrůstá, všichni se tlačíme k oknům. Ostrá zatáčka — a projíždíme slávobranou utvořenou na místě, kde kamenný sloup hlásá, že je zde hranice Hor. Rakous a Čech. Krátce nato zastavuje vlak v Hor. Dvořišti. Na nádraží vítají pana presidenta, hrají se hymny a my vyskákali z vagónů, abychom je vyslechli stojíce na půdě vlastního svobodného státu. Hrud' se dme radostným pocitem; ještě nikdy se nám nezdály hymny tak krásné jako tentokrát.

A zase dále, nyní již českou krajinou, kolem dědinek a měst, jejichž obyvatelé se sbíhají k trati, radostně mávajíce šátky. V Češ. Budějovicích jsme zastavili. Zde přesedneme do vlastních vagónů, cizí budou poslány zpět. Jelikož zastávka měla trvati déle, požádali občané pana presidenta, aby učinil městu návštěvu. Počalo se již stmívat, když jsme procházeli prostranným náměstím, provázeni jásotem obyvatelstva. Čeští i němečtí občané města nadšeně zdravili svého prvního presidenta.

A nyní ku Praze! Poslední noc ztrávená ve vlaku a ráno 21. prosince vítaly nás očadlé oblouky nynějšího Wilsonova nádraží. Než jsme vyšli ven, byla nám podána v jídelně přesnídávka. Hrnek kávy a kousek chleba. Zcela, malý kousek, asi jako dlaň pětiletého dítěte, ale říkal nám mnoho. Dával tušiti celou tragedii malého lidu, kterou byl nucen za války prožiti.

Seřadili jsme se před nádražím. — V pochod! Jsme v čele průvodu, za námi jdou italští, pak ruští legionáři. Následuje auto s panem presidentem a zase oddíly v témž pořadí. Prostranství před nádražím je nabito. Na stromech, na střechách budek i domů všude plno lidí, musejní rampa je doslova ověšena. Zahybáme na Václavské náměstí. — Jako mraveniště. Zdá se, že v

Praze nezůstala tentokrát doma ani noha. U sochy sv. Václava jsme zastavili. Jen dva kroky od nás je masa lidí, která náhle utichla. Slyšíme šepot: »To jsou Francouzové.« — Poručík velí k pochodu. — »Vždyť to jsou Češi!« vykřikl kdosi a celé množství vypukne v nepopsatelný jásot. Padá sníh, ale nás horko rozpaluje, nebo ti dobří lidé nám dávají jména, která nás uvádí do rozpaků a v pochybnost, zda si je opravdu zasloužíme a tak hledíme každý na paty svému předchůdci. — A znovu a znovu zní nám vstříc bouřlivé pozdravy, hudba vedle hudby, takže stěží držíme krok. A za námi slyšíme, jak chvílemi vše propuká v jásot silou možno-li dvojnásobnou. To když prezident jede kolem. — Opravdu triumfální byl jeho příjezd a my uléhali večer o-pojení dojmy k prvému spánku ve svobodné republice. — Říkali nám potom mnozí, že prý jsme šli hrdě, na žádného se ani nepodívali. Křivdili nám velice. Nebyli jsme v stavu pozvednout oči z obavy, že slzy, jimiž byly zalité, vyhrknou a potekou po tvářích. A co by to bylo za vojáky, kteří pláčív? V hrudích nám to bouřilo žádostí vyběhnout a obejmout všechny ty, kdož nás přišli uvítat, ale kde by byla kázeň? — A my jsme museli ukázat, že kázeň máme!

Cesta do československé legie ve Francii.

Vratislav Šabata.

Za měsíc po vypovězení války nastoupil jsem vojenskou službu v Hradci Králové a po krátkém výcviku v posádce odjížděl jsem s plukem na srbské bojiště. V Tuzle spatřili jsme první srbské zajatce. Odtud pochodovali jsme do pohraničních hor, blíže Bratunace.

Řeku Dřinu měli jsme překročiti v noci. Doprovázeli nás maďarští pionýři, kteří na ramenou dopravovali pontony k řečišti. První člun s 20 muži přeplul, druhý však pozbyl zraněním vedoucího pionýra a uplynul po řece bez řízení. Prudká střelba srbská nám připravila těžké ztráty. Kdo vylezl ze zákopů, byl zabit anebo raněn. Proto další převážení bylo zastaveno. Druhou noc podařilo se nám přepravit se na jiném místě na druhý břeh.

A tak jsem se dostal do Srbska, kde jsme bojovali se střídavým štěstím. Začátkem prosince počíná v našem úseku rakouský ústup, který se změnil v divoký útěk. Silnice je ucpána vojskem všech zbraní. Dělostřelci uřezávali koním postraňky a ujížděli zanechávající děla v blátě na silnici. Granáty a šrapnely strašně řádily v našich řadách. Z této vřavy vysvobodilo mne 6. prosince zajetí.

Do zajetí šli jsme s počátku pěšky až do Kragujevace, odtud vlakem přes Nis do Pirotu, při bulharské hranici. Potom jsme několikrát měnili místo pobytu a zaměstnávali se nejrůznějšími pracemi. Konečně jsme zakotvili v Kruševaci. Za zmínku stojí, že v polovici října r. 1915 přijel do Kruševace s francouzským mužstvem a letouny kapitán letectva M. R. Štefánik, s nímž jsem také hovořil. Ujistoval nás, že to Dohoda vyhraje a že budeme mít samostatný stát. Tehdy se mi ani nezdálo, že to bude příští československý ministr války. Zde jsem také spatřil následníka srbského trůnu Alexandra a prince Jiřího, jeho bratra.

Když Bulhaři zahájili tažení proti Srbsku a Rakušané s Němci podnikli pod velením Mackensenovým novou velkou ofensivu, byl nařízen odchod zajatců z Kruševace. Tak začátkem listopadu 1915 nastal pro nás pověstný hladový pochod Albánií, který prodělalo nejen zdecimované srbské vojsko, nýbrž i zajatci, z nichž velký počet zde nalezl strašlivou smrt.

Útrapy, které zažily trosky srbské armády na ústupu před drtivou převahou nepřítele, drásavě líčí srbský spisovatel Branislav Nušič ve své knize, nazvané »Tisíc devět set patnáct*.

Šli jsme přes Kuršumlje a Prištinu do Prizrenu. Odtud k jezeru Ochridskému, u něhož jsme přešli albánskou hranici, dále do Elbassanu, města čistě tureckého rázu. Zde jsem viděl po prvé pomeranče na stromech. Poněvadž jsem již tři dny ničeho nejedl, chtěl jsem v jednom albánském domě poprosit o sousto, což se mi mohlo státi osudným. Vešel jsem otevřenými vratky do dvora obehnaného zdí a zamířil k zasklené verandě, kde jsem viděl několik žen. Jak mne spatřily, spustily velký křik a štěstí, že jsem se náhodou o-hlédl. Hnal se za mnou Albánec se sekyrou a mohl jsem býti rád, že jsem doběhl zpět k vratům dříve než on. Zabil by

mne jistě. Zapomněl jsem, že křesťan nesmí spatřit mohamedánskou ženu, v obličejí nezastřenu.

Z Elbassanu vedli nás srbští strážari do Tirany, sídla vládce Albánie Esada paši. Město má asi 15.000 obyvatel. Cílem naší cesty byl přístav Dráč. Poněvadž však byl ohrožován rakouskými ponorkami, dali jsme se na jih do Valony, která byla již tehdy v italské moci. Dorazili jsme sem dne 17. prosince. Po nadlidském pochodu, trvajícím s přestávkami půldruhého měsíce, byl konečně konec albánské Kalvárie.

Je těžko vystihnouti slovy, co zažilo k smrti vysílené ustupující srbské vojsko se staříčkým králem Petrem na cestě z vlasti. Český důstojník v srbské armádě F. Kryštof ve své knize »Lovčen« vypravuje:

»Srbové, opouštějíce rodnou zemi, shromažďovali chlapce, aby jimi později doplnili mezery v řadách svého vojska. Soustředili takto 36.000 synků, jimž dali staré pušky a vypravili je přes Bitolj do Řecka. Řekové však jim nedovolili překročit hranice. A tak výprava šla do Elbassanu, kde dostali potraviny na 5 dní. Cesta neznámou a močálovitou krajinou trvala však přes týden. Bloudili dnem i nocí, až zapadli do bahna únavou a hladem. Třicet tisíc dětských mrtvol leželo v bažinách a jejich mladé, z bahna vyčnívající hlavy, těžce žalovaly strhanýma očima na ty, kteří byli příčinou jejich strašlivé smrti.«

Z Valony nás italský parník »Valparaiso« dopravil do Brindisi a za nedlouho pluli jsme messinským průlivem kolem sopky Etny a sopečného souostroví Stromboli do přístavu ostrova Asinara, mezi Sardinii a Korsikou. Přístav, v němž jsme se vylodili, jmenoval se »Cala Reale«. Ostrov byl neobydlený až na pracovní kolonii trestanců. Po válce italsko-turecké sloužil za karanténní stanici pro vojsko, vracející se z Tripolisu. Zde nás navštívil zvláštní vyslanec papežův. U-dělil nám požehnání a daroval nám každému růženec a 10 cigaret.

Dne 17. července 1916 nás odvážela loď »Seine« do Francie. Po jednodenní plavbě přistáli jsme ve válečném přístavu Toulonu. Odtud jsme jeli vlakem přes Avignon, Lyon, Versailles, Paříž do Rouenu v severní Francii. Město má na 400 tisíc obyvatel a je velmi výstavné. Bylo tehdy sídlem vrchního velitelství anglických armád ve Francii. Pracovali jsme v blízkém zajateckém táboře »Levasseur«.

Koncem ledna 1917 navštívili nás v táboře 2 Češi z cizinecké legie a promluvili o osvobozené akci. Žádali, aby ten, kdo se cítí dobrým Čechem, potvrdil na předložené listině podpisem, že sympatisuje se Čtyřdohodou a přeje si, aby vlast byla osvobozena. Ze 120 Čechů podepsalo se nás asi 50 a zakrátko byli jsme odesláni do muniční továrny v Déville a Rouenu. Čas rychle ubíhal a tak se přiblížil prosinec roku 1917, kdy bylo vládou francouzskou dovoleno formování samostatné československé armády a zajatcům umožněn vstup do ní. Krátce nato navštívil nás L. Sychravá a Božinov z Národní rady již dříve v Paříži ustavené a po jejich řeči začal nábor, t. j. dobrovolná přihláška do legie. Na jejich výzvu přihlásilo se ihned 15 hochů. I já jsem přišel za krátkou dobu k poznání, že není možno v tomto velikém zápase za svobodu zůstat stranou a spolu s kamarády Durdíkem a Novotným odjeli jsme s další skupinou Čechů do Cognacu, sídla naší zahraniční armády ve Francii. Druhý den odešli jsme do 14 km vzdáleného Jarnacu, kde jsem byl zařaden do 23. čsl. střeleckého pluku.

Tak po více než tříletém bloudění cizími zeměmi dostal jsem se ve Francii do českého vojska. Věřil jsem s ostatními, že po vítězném skončení války vrátíme se osvobozeni do nejkrásnější země světa.

Přerované na francouzském bojišti.

Bohumil Mareš.

Mezi dobrovolníky, kteří bojovali za naši samostatnost ve Francii, byli také čtyři Přerované, kteří před vzplanutím světové války žili v Paříži: Karel Zelenka, majitel česko-francouzské

restaurace, jeho bratr František, u něho zaměstnaný jako číšník, jejich vzdálenější příbuzný Jan Chválek a pisatel těchto řádků.

Karel Zelenka byl člověk vzdělaný, neboť znal francouzsky, anglicky, německy a částečně i italsky. Z antipatie proti Rakousku přijal francouzské občanství, ale svůj původ nikterak nezastíral a na svoji českou národnost byl velmi hrdý. Hlavní vchod do jeho restaurace byl ozdoben znaky zemí českých a na čelném místě první restaurační místnosti vítalo hosty sokolské heslo »Nazdar!«

U Zelenků se scházivali čeští umělci, kteří v Paříži studovali. Přicházel sem Dědina, Chitussi, Marold, Mucha, Čermák, Gutfreund, Kupka, Aleš, Preissig a p. Zde bývali hosty také členové České besedy, Sokola a Rovnosti.

V takovém prostředí se často mluvilo o domově, vzpomínalo i politisovalo. Pařížská restaurace řízená třemi našimi rodáky měla v době předválečné a za války velký význam v našem zahraničním boji za svobodu. Jest na místě o tom se zde zmíniti, neboť zanikla tak, jako ti, co ji navštěvovali i co ji vedli.

O situaci, vzniklé v r. 1914 po atentátu na následníka rakouského trůnu, se hodně hovořilo v restauraci Zelenkově. Po jednom sokolském cvičení byl dán členstvem návrh, aby všichni krajané v Paříži žijící veřejně protestovali proti bezohlednému zákroku vůči srbskému národu. A tak dne 26. července 1914 sdružené členstvo jednoty Sokol a Svornosti za účasti ostatních krajanů, šlo průvodem z náměstí Svornosti k rakouskému konsulátu v Rue de Varenne, aby tam učinilo projev. Při této manifestaci, které se s námi zúčastnil i Karel Zelenka, byl pod okny konsulátu spálen rakousko-uherský prapor. Ani kvapný příjezd pařížské policie, ani arestování některých manifestantů význam tohoto protestu neztlumilo.

Když dne 2. srpna 1914 byla vyhlášena všeobecná mobilisace, všichni krajané hromadně nabízelí své služby Francii. Restaurace krajana K. Zelenky stala se v době válečné vyhledávaným místem nejen českých revolučních vojáků, nýbrž i těch, co našemu odboji přáli a nám pomáhali. Přicházeli sem naši francouzští přátelé: sokol Louis Léger, historik Ernest Denis, poslanec Joseph Garat a starosta XVII. okresu Alsasan p. Sansboeuf, který jako Němci vypovězený francouzský učitel, dovedl plně oceniti naše rozhodnutí. Chodívali sem členové českého revolučního komitétu, bratři Vydra, Čapek, Svoboda s vojákem dobrovolníkem Kupkou, který byl jedním z vedoucích činitelů naší akce. Z té doby zvlášť významný jest dokument, který prof. E. Denis předal francouzskému ministerstvu války, v němž mimo doporučení jmenovaných francouzských přátel jest i na 500 podpisů přihlášených dobrovolníků, mezi nimiž jsou i jména 3 Přerovanů.

Po vypuknutí války odejel první do boje restauratér Karel Zelenka, který jako naturalisovaný Francouz byl mobilisován a zařazen do pěšího pluku č. 329. Zúčastnil se prvních potyček s Němci, pak přes zimu hájil v zákopech úsek v severní Francii. Za francouzské jarní ofensivy zúčastnil se útoku u Neuville St. Vaast dne 28. května 1915 a tam padl. Pěčí jeho ženy, která je také Češka, bylo jeho tělo převezeno do Paříže a tam s vojenskými poctami pochováno. Karel Zelenka odešel v nejlepším mužném věku, neměl ani úplných 35 roků. Jak čestně žil a pracoval, tak čestně bojoval a padl. Jako příslušník Francie byl mobilisován, ale v rozhodné chvíli jako ostatní Češi i on vzal zbraň a šel dobrovolně.

Bratr Jan Chválek přijel do Paříže asi rok před vypuknutím války, aby se naučil francouzsky. Jako všichni pařížští sokoli i on se hlásil hned na počátku do francouzské armády. Byl ještě s dvaceti krajany odveden 2. září 1914, v den, kdy francouzská vláda se stěhovala z Paříže, kterou Němci tentokrát vážně ohrožovali, do města Bordeaux. U odvodu byl tehdy již po třetí. Vojenský výcvik prodělával v Paříži v Caserne de Reuilly, zařaděn byl i s ostatními Čechy do pluku cizinecké legie č. 2. Na frontu odejel v měsíci listopadu 1914 a padl dne 1. února 1915, poblíže Peronne v Picardii.

Bratr Jan Chválek jest druhým čs. dobrovolníkem, který padl ve Francii. O jeho smrti dověděl jsem se od bratra Polcara toto: Dne 1. února 1915 vyšla ze zákopů po půlnoci hlídka vojáků

cizinecké legie pluku č. 2. Mezi nimi byli dva čeští dobrovolníci, bratři Polcar a Chválek. Hlídka ležela před dráty německých zákopů a měla také za úkol prohlédnouti terén mezi francouzskými a německými liniemi. Němci stříleli bez cíle, spíše ze zvyku, směrem do francouzských zákopů. Jinak byl klid. Bratr Chválek se zvedl, aby vytrhl hlávku zelí na poli pro vojenskou kuchyni, při čemž byl Němci zpozorován a střelen.

Zranění jeho bylo těžké; nebylo mu možno se odplížiti a proto se hleděl lépe ukrýti. Byl však střelami německého kulometu přímo zasypán. Kamarádi bezmocně poslouchali jeho volání: »Pomozte!« a francouzsky: »Camarades, a moi!« (Kamarádi, ke mně!) Jeho hlas zanikl s jeho životem. Tak skonal bratr Jan Ghválek, který šel do boje s myšlenkou, že koná svatou povinnost jako Cech a Slovan.

František Zelenka hlásil se dobrovolně do francouzské armády ihned na počátku války, zároveň s ostatními čs. dobrovolníky. Prošel třikráte lékařskou prohlídkou a odvodní komise ho vždy odmítla. Přijat byl až do naší legie a stal se v roce 1917 vojínem 21. pluku. Prodělal se svým plukem obranu úseku v zákopech Alsaska a bitvu u Vouziers a Terronu. Po vítězství ve Francii sloužil doma, až do zajištění hranic čs. státu. Zemřel ve svém rodném městě v r. 1920. I on byl dobrovolníkem oddaným a věrným.

Bratr Josef Tichák přijel do Francie z Ruska r. 1917. Po výcviku v Cognacu odejel v r. 1918 do fronty a nějaký čas byl v zákopech u Kreuzwald-Aspach le Bas v Alsasku. Odtud byl transportován do Champagne, kde v měsíci říjnu zúčastnil se ofensivy čsl. brigády u Ghesters-Vandy-Vouziers. Za statečnost byl po bitvě vyznamenán francouzským a čs. válečným křížem. Po příjezdu do vlasti bojoval na Těšínsku a Slovensku. Bratr Tichák sloužil u 22. pluku a žije teď někde na Moravě.

Bratr Stanislav Tšpon sloužil jako kulometčík u 22. pluku. Po bojích ve Francii zúčastnil se bojů na Těšínsku a byl za chrabrost vyznamenán. Žije dne v menšinovém kraji severních Čech. U téhož pluku byl také bratr František Nádvorník.

Bratr Vladislav Kučera byl nejprve dobrovolníkem u čsl. důstojnického sboru v Srbsku a bojoval na Soluňské frontě. Do Francie přišel v r. 1917 a přidělen byl v hodnosti poručíka k 21. pluku. Zúčastnil se bojů u Chesters-Vandy-Vouziers-Terronu od 22. do 28. října 1918. Za projevenou odvahu a statečnost byl dekorován řády československými, srbskými a francouzskými. Je dosud ve službách čs. armády.

Pisatel těchto vzpomínek byl v Paříži na první památné schůzi dne 2. srpna 1914 v Palais-Royal, které předsedal prof. Denis a zúčastnil se také všech dalších projevů, uspořádaných pro Československou samostatnost. Po výcviku v Bayonne byl v říjnu r. 1914 zařazen do roty »Nazdar«, s níž bojoval v zákopech šampaňských, před Remeší a u Arrasu. V bojích utřil těžkou ránu. Byl v r. 1919 přidělen naší delegaci v Paříži, zastával úkol diplomatického kurýra. Svobodnou vlast bylo mu dopřáno spatřiti po prvé v Horním Dvořišti v r. 1920.

Vím, že to nejsou všichni rodáci, kteří bojovali za lepší příští své vlasti ve Francii. Myslím, že není Přerovana, který by se býval vyhnul konati svou povinností, když nadešla naše chvíle, na kterou nás ve škole připravovali naši milí učitelé Martilík a Šálek.

Výpad.

Josef Gaudek.

Slunce po celodenní pouti sklání se za vrcholy elsaských hor. Sedíme po večeri před svým stanem a četař nám uděluje rozkazy. Hovoříme o výpadu na »Boše«, který má býti proveden zítra v časných hodinách ranních. Ještě několika posledními paprsky ozáří slunce rozkopané, ostnatým drátem propletené, vysokou travou zarostlé a před několika léty tak úrodné nivy a pak tiše mizí.

Zapadlo . . . Sešeřilo se ... Odcházíme do zákopů. Hrobové ticho, ani lísteček se nehýbe. Utichl zpěv ptactva a řezání lučních kobylek, jen malý houslista cvrček začíná svými tóny oživovati okolí a v dáli kdesi, ozývá se koroptev, svolávající své družky.

Mocným dojmem působí na tebe ona tišina, přerušovaná jen ojedinělými výstřely pušek. Jsme každý na svém vykázaném místě a bedlivě pozorujeme okolí před námi se rozprostírající. Všude ticho —. Naši využívaje toho, stříhají německé drátěné překážky, aby usnadnili přístup do jejich zákopů. Několik neopatrných stříhů prozrazuje přítomnost našich druhů a v malé chvíli zasypání jsou nepřátelskými dělostřeleckými granáty. Vyrušení, ztahují se do zákopů a ihned žádají raketou naše baterie o pomoc. Dělostřelecký dvoubój doprovázený rachotem a třeskem trvá po čtvrt hodiny, načež pozvolna se utiňuje.

Opět to ticho .. . Jen vlevo, daleko od nás slyšeti ustavičné dunění a hučení děl. To francouzské pluky hrdinně odrážejí německý nápor.

Ó kéž bychom mohli i my .. .

Naši hoši u drátů dodělávají započaté dílo. Němci, kteří nyní mají v tato místa soustředěnu všechnu pozornost, slyší je a žádají — dnes již po třetí — dělostřelecký oheň. V několika minutách umlčují však naše baterie německá děla.

Je těsně před čtvrtou hodinou ráno, na kterou je stanoven útok na nepřátelskou bitevní čáru. Vše jest k útoku připraveno. V blízkém Roderenu hodiny bijí. Jako na povel vypálí ránu první baterie a za doprovodu kulometů ihned se připojuje ostatní dělostřelectvo. Děla nejružnějších kalibrů chrlí ustavičně ze svých jícňů oheň na nepřátelské zákopy a kulomety pronikavě třaskají. Mění se scenerie v záplavě ohně vybuchujících granátů a šrapnelů v soudný den, neboť ani německé dělostřelectvo nezahálí a obstřeluje staré naše zákopy, ve kterých ještě před námi byli Američané, které jsme vystřídali na tomto úseku fronty.

Po desetiminutové dělostřelecké přípravě přenáší dělostřelectvo oheň dopředu.

Vzdálenost našich zákopů od nepřátelských je necelých tři sta metrů.

Na dvě stě vybraných, odvážných, nebojácných našich hochů na daný povel útočí na německé posice.

My ostatní v zákopech přitahujeme si řemínkem železné přilby, tiskneme pevněji ruční granát a pušku v ruce, připraveni vyrazit na pomoc svým bratrům. V několika minutách dobíhají nepřátelské linie s nasazenými bodáky a připravenými granáty. Granáty vržené do zákopů a objevení se našich hochů demoralisuje německé obránce tak, že nejsou schopni velkého odporu. Vzdávají se a ten, který snad by se chtěl bránit, je odzbrojen a zajat.

V necelé čtvrt hodině, na dané znamení opouštějí naši německé zákopy asi s dvaceti zajatci, mezi nimiž je otlý, usměvavý snad i radostí, štěstím a spokojeností zářící — německý »feldvébl«.

Bratři jsou opět mezi námi, nikdo z nich nechybí. Přinesli si pouze odřeniny a škráby od ostatních drátů. To však žádný z nich necítí, oči jim září vzrušením, stírají si pot s čel a jsou spokojeni tím, že svěřený úkol s úspěchem vykonali.

Zajatci jsou odvedeni do zázemí a odtud dále k divisi, kde budou podrobena výsledku u generálního štábu.

V krajině, kde před hodinou zuřil největší boj, rozhostilo se ticho .. .

Uchýlili jsme se všichni, až na denní stráž, které byly umístěny na důležitých místech v ocelových hnízdech do svých stanů, kde při černé kávě a číšce cognacu se debatovalo a živě rokovalo o dnešní události.

Unaveni celonočním bděním a napjetím, odcházíme jeden po druhém na své primitivní lože zhotovené z desek a drátěných sítí, abychom po denním odpočinku nabrali nových sil...

V sešeřelé sklepní místnosti je slyšet pravidelné oddychování; to spí a sní snad ten nejkrásnější sen aspaští obránci.

Dvě vzpomínky.

Karel Hradil.

Jedni z prvých.

(Vzpomínka na první české dobrovolníky z řad zajatců v Srbsku.)

V říjnu 1915 započal nejhrůznější pochod hladu a smrti za světové války. Srbský národ vydal se na křížovou cestu a my jsme šli s ním. Není snad v dějinách lidstva jediného pochodu ustupujících vojsk a národů opouštějících svou vlast před sveřepým nepřítelem, který by se vyrovnal svou hrůzou strašlivému ústupu srbského národa a srbských vojsk Albánií a dosahoval ve svých hrůzných podrobnostech té tragičnosti, jako srbská Kalvárie roku 1915.

Stále přeskakující pověsti o odchodu zajatců z Nise, staly se 19. října 1915 skutkem. Za pochmurného, chladného jitra asi v 7.30 hodin opouští nás asi 700 bývalých rakousko-uherských důstojníků s naditými batohy na zádech kasárna, sloužící nám téměř rok za nedobrovolný pobyt a odchází z Nise. Kam? To nikdo nepoví, to nikdo neví. Na bulharsko-srbských hranicích započal bratrovražedný boj.

Sotva za městem, spouští se nepříjemný, hustý déšť. Cestou doháníme a jsme doháněni jednak civilními uprchlíky, jednak rakouskými vojáky-zajatci, otrhanými, bídnými. Jedni nesou lopaty, druzí krompáče, třetí tlačí kolečka. Hladoví, ubozí lidé. Cesta mění se v bláto. Chůze jest čím dále tím obtížnější. Prší vytrvale, voda proniká až na kůži. Bez většího odpočinku za neustávajícího deště, po pochodu asi 42 km, vcházíme již za noci docela apatičtí do Prokoplje. My Češi a většina ostatních Slovanů ubytováni jsme v jednopatrové škole, na chodbách — v prázdných, nevytopených světnicích, na holé zemi — bez jídla — promočení na kůži, ale přece jen v suchu. Tak započal a končil první den našeho pochodu z Nise přes Albánii do slunné Itálie.

Příští dva dny jsme pozorovali, jak se do města prchajícími obyvateli beztak již přeplněného valí nepřehledné davy dalších uprchlíků, vojska, zajatců. Nikdo tehdy ještě nevěděl, co nás a všechny ty ostatní nešťastníky očekává dále.

Třetího dne, t. j. dne 22. října 1915, ohromila nás všechny výzva, aby se hlásili a na cestu zpět do Nise připravili všichni ti, kteří se dobrovolně přihlásili do srbského vojska. Nic nás nemohlo překvapit! více, nežli tato výzva. Až do této chvíle neměl o takovém úmyslu příp. rozhodnutí někoho z nás nikdo ani tušení. Dohadů bylo mnoho. Rozruch dosáhl vrchole, když se na cestu zpět do Nise začalo připravovati 7 Čechů, 2 Srbové a 1 Chorvat. Očekávali jsme, že to budou jen Jihoslované, a hle, ono to jsou téměř sami Češi. Svým očím jsem nechtěl věřit, že jsem mezi nimi uviděl i svého nejlepšího přítele, Frant. Hrdinu, bankov. úředníka z Nuslí. Toho, s kterým jsme roku 1914 společně vyšli napadnouti Srby, toho, který když jsme se ocitli v týle celé srbské armády, dovedl vylézt jako zdatný sokol na nejvyšší strom, s kterým jsem se dostal současně do zajetí, bydlel společně v Niši v tak zvaném »blázinci« a který mi nic — pranic neprozradil. Nebylo času na velké výklady, na výčitky, řeči o nedůvěře. Venku již netrpělivě bručelo připravené nákladní auto. V ústraní boční chodbičky padli jsme si s pláčem do náručí. Přerývaným hlasem prosil o pozdravy své matičce, svému děvčeti, kterým v Niši každého večera na svých housličkách posílal otevřeným oknem své pozdravy. Housličky svěřil mi a Jirsákovi do opatrování. Pozdravy jsem nevyřídil, matička se nedočkala. Housličky, které se nám podařilo přepraviti přes Albánii, chovám jako drahocennou památku. — Nedočkal se však ani on. Zůstal tam někde — přikryt bratrskou zemí srbskou — jako první oběť našeho odboje v Srbsku. Nikdo neví kde. Nepodařilo se to zjistiti ani později. Posledně viděn byl někde u Skadaru. Čest budiž jeho světlé památce! Nedočkal se toho, jako my, aby se vrátil do osvobozené vlasti, aby spatřil svou matičku, své děvče. Naše vzpomínky častěji k němu zalétají.

A ještě jeden z nich položil život na oltář vlasti. Ten však uviděl alespoň osvobozenou vlast. Byl to Jiří Jelínek, který padl po návratu na Slovensku u Nových Zámků, dne 20. června 1919, při útoku na bolševický, maďarský pancéřový vlak. Den předtím jsem s ním hovořil, netuše, že naposledy.

Z ostatních jsou na živu Josef Manek, generál a velitel di-vise v Báňské Bystřici, Bohumil Steinocher, úředník ministerstva zahraničí v Praze, Josef Hlava, ve výslužbě, pobyt neznám,

Antonín Pavlík, generál a velitel vojenského tábora v Milovicích u Prahy a Jožka Dřímál. Poslední prožil ze všech nejvíce. Za bojů v srbském vojsku 1915 dostal se do bulharského zajetí. Byl poznán a předán Rakušanům, v posledním okamžiku podařilo se mu utéci ze žaláře. Po nekonečných útrapách, přeplavání Dunaje, dostal se do Rumunska, odtud do Ruska a tam opět do srbského vojska. Po pádu Rumunska zúčastnil se bojů proti Bulharům, po vypuknutí revoluce dostal se přes Sibiř až k Vladivostoku a po moři okolo Asie do Soluně. Odtud do Francie, kde bojoval s 22. plukem v Elsasku a Champagni. Z Francie přišel do Itálie, kde přidělen byl 35. pluku, vojnu ukončil na Slovensku v Ži-lině. Žije nyní v Bratislavě.

Z Prokoplje ubíral se náš průvod dále přes Kuršumlji—Prištinu—Prizren. Zde dostihl mne dopis od přítele Frant. Hrdiny, adresovaný do Kuršumlje. Chovám ho rovněž jako drahocennou památku. Zní doslovně:

Milému tatíčku Karlu Hradilovi, šéfu české kuchyně,
toho času Kuršumlje.

Milý tatíčku!

Nis 14., 27. X. 1915.

Především mnoho mých pozdravů Tobě, Jirsákovi, drahému tatíku (Plachý), Karlickému, Vénovi, Šišmovi a všem ostatním kolegům. Jsme dosud v Niši.

Dva dny po odjezdu dostali jsme objavy, že jsme od 6. tohoto měsíce res. p. poručníky. Mile nás to překvapilo.

Čtvrtý den dostali jsme vojnický oděv, který si musíme nechat přešít a tak to bude ještě několik dní trvat, než se dostaneme na položaj. V tu dobu bude všeobecná ofensiva, takže se asi dostaneme do nejlepšího. A proto prosím ještě jednou, abyste zpravili moji matičku a příbuzné, kdyby se něco vážného se mnou stalo. Kufr můj a korespondenci ponechám u pana Koutka, zdejšího učitele tělocviku, který dle možnosti obstará spojení mezi námi. Chceme se dát fotografovat a týž pán pošle Ti moji fotografii — kterou, prosím, abys uschoval pro všechny případy.

Jinak nevím, co bych Vám psal. Život náš jest bez velkých změn. Na přípravy dostali jsme 230 dinárů a tak poněkud lépe žijem na naše poměry.

Ostatně jest mi smutno, vzpomínám na Vás, na domov, na příští okamžiky, které — Bůh zná — jak budou mi příznivé.

Rád bych si málo zatoužil, však milé housle nemám — a tak jediná vzpomínka zbývá.

A tak loučím se s vámi — milí, však doufám, že ne na dlouho. Naděje naše jsou nekonečné.

Zdravte celé uzb. biro, zpěv. sbor a všechny ostatní.

Líbá Tě v duchu Tvůj F. Hrdina.

Byl to jediný a poslední pozdrav. A jakési divné předtuchy! Fotografii jsem bohužel neobdržel.

V Itálii vzpomínali jsme Často všech, kteří nás opustili již v Prokoplji. Nestyděli jsme se tehdy za slzy při pohledu na mizející automobil, odvážející nám dobré kamarády. Trvalo však dlouho, nežli jsme se dověděli něco bližšího o jejich o-sudech. Tehdejší jejich odhodlání zasluhuje tím více uznání, že se stalo v době, kdy osud nejen Srbů, ale i náš zdál se tolik beznadějným. Budiž jim za to nehynoucí čest!

Vzpomínka na 4. květen 1919.

V Itálii přidělen jsem byl jako jediný český důstojník k italské 144. kompagnia telegrafietí. Můj protest nepomohl. Kvalifikuje mne prý k této službě to, že jsem »ajsnoňák« a jistě vím, co je to telegrafní přístroj. Z mužstva mi postupně posílaného vytvořil jsem 1. telegrafní rotu čs. vojsk z Itálie. Vrátili jsme se do vlasti dne 25. XII. 1918 s hlavním štábem gen. Piccioniho napřed do Kroměříže, pak na Slovensko do Bratislavy, kde nám přidělen byl úsek Bratislava, Komárno, Nové Zámky.

Na den 4. března 1919 hlášen nám byl přílet gen. Štefánika. Ubytován jsem byl tehdy se svou rotou v barácích, ležících na samém břehu Dunaje, poblíž mostu vedoucího do Petržalky,

který byl s obou stran vozovky zabarikádován a v jehož středu stály na chodníku pro pěší proti sobě na vzdálenost asi 30 m hlídky československé a maďarské, kontrolující později, ještě před zabráním Petržalky naším vojskem, povolený přechod civilního obyvatelstva. Baráky kryty byly částečně vyvýšeným břehem, nepřátelské kuličky provrtávaly jen hořejší jejich část. Ráno se obyčejně počítaly ojedinělé zásahy.

K polednímu dne 4. V. 1919 přišli mi hlásiti, že očekávané letadlo se Štefánikem se již objevilo. Vyšel jsem ven. Panovala velmi silná vichřice. Sledovali jsme letoun pohledem, až nám náhle zmizel za obzorem ve směru nad letištěm. Prohodil jsem: »Toho by se jistě neodvážil žádný jiný ministr za takového počasí.« Jinak byl všude úplný klid zbraní — nepadla jediná rána.

Vrátil jsem se do baráku, ukončil svou práci a odebral se k obědu do mensy, nacházející se v bývalém Bedřichově paláci. Docela výjimečně nechal toho dne vedle mne sedící italský kapitán, kterému říkali pro jeho černý vous »barba nera« a mně pro můj plavý »barba bianca«, tolik nenáviděné Francouze na pokoji. Vylil si jako obvykle půl karafy z Itálie dovezeného olivového oleje na talíř, přidal papriky a vymáčel vše bílým chlebem. Byl jsem tedy ušetřen vnitřní zloby.

Byli jsme právě u černé kávy, když se náhle rozlétly dveře a do místnosti vpadl kamarád — jméno jeho mně již vypadlo z paměti — s výkřikem: »Štefánik je mrtev!« -

Rázem jsme všichni vyskočili. Byla to zpráva příliš neuvěřitelná — ale bohužel pravdivá. Před malou chvílí jsme ho přece ještě viděli vznášeti se vysoko ve vzduchu, jak jistě netrpělivě očekává přistání na půdě osvobozené vlasti, kterou tak dlouho neviděl. Přivítání bylo tragické. Dopadl příliš tvrdě na tu svou mateřskou, tolik milovanou slovenskou zem.

A zatím netrpělivě — toužebně čekalo milující srdce staré matky, která celé dopoledne vyhlížela, až se na obzoru objeví ten, kterého tak dlouho neviděla, kterého tolik milovala. Nebylo jí dopřáno obejmouti ho a vyplakati se radostí v jeho náručí.

Netrvalo dlouho a dovezli ho i s ostatními mrtvými spolucestujícími na italském kamionu. Nezapomenu nikdy toho pohledu. V paměti mi při této vzpomínce vždy rázem napřed vyvstanou vysoké, žluté šněrovací boty jednoho z mrtvých italských důstojníků, ležícího podle Štefánika. Ty mi tehdy první padly do oka.

A pak jsme Štefánika vezli z posádkové nemocnice Bratislavou v triumfálním pohřebním průvodu na nádraží a dále k věčnému, jistě zaslouženému odpočinku po tak pohnuté, neklidné pouti životem, v rodné zemi na Bradle. Účast byla velká.

Osud nám nedopřál, aby vedle Masaryka a Beneše řídil i Štefánik — jejich osvědčený spolupracovník za hranicemi — osudy naší milené vlasti — naší Československé republiky.

Z deníku domobrance.

(Sedm dní pochodu do Itálie.)

František Sigmund.

31. října 1918.

Jsme na krásném kopečku Mte Májo, 2000 m nad mořem. V baráčku je dosti útulno. Ležím na pryčně a usínám. V 11 hodin večer někteří kamarádi ještě živě hrají karty při elektrickém osvětlení. Najednou někdo vběhne do baráčku: »Hoší, rychle pakovat, skladiště se rozebírá a jdeme pryč!« Nastal ruch a zmatek. Jedni běželi ke skladišti, druzí ve spěchu balili svoje věcičky. Mezi posledními byl jsem já — neměl jsem naspěch. Ještě jsem nebyl hotov a již se někteří vraceli od skladiště s kořistí. Každý si tam vybral dle chuti a kolik doufal, že unese.

1. listopad.

Časně ráno. Většina byla již s balením hotova a posilňuje se jídlem, neboť nevíme, co v nejbližší době bude. S chutí zakousl jsem se do kávové konzervy. Konečně rozkaz: pověsit výzbroj na sebe, vyměnit přední strážu a krýtí ústup. Sloužil

u Kaiserjäger Sturm-batalionu. V »U« kaverně se čekalo na výměnu posledních předních stráží. V tichosti opouštěli »kaiserjägři« Mte Májo a my kryli jejich ústup. Zatím s přítelem jsme vybrakovali důstojnickou kavernu, kde jsme našli mimo jiné mnoho cenných fotografií rakouských pevností. Kdo nestál na stráží, cpal se ještě v posledních chvílích tím, co se mu nejlépe hodilo. Zásoby rumu na toto drancování hodně doplatily. Potom jsem šel ještě na stráž. Svobodník napřed, já za ním. Asi padesát kroků se plazíme kavernou s lucernou v hrsti. Najednou bac a mina padla zrovna před vchod kaverny. Odletěli jsme oba svorně tlakem vzduchu několik kroků zpět a pak šalomounsky rozhodli: ani krok dále, přece teď, kdy už se točíme k Itálii zády a díváme se k domovu, nenecháme zde svoji tělesnou schránku. Po našem návratu vydán byl rozkaz stáhnout poslední stráž, elektrické stroje nechat běžet, aby Taliáni neseznali, že utíkáme a již jako stíny táhli jsme z Monte Mája. Na »Costoně« 2150 m nad mořem byl první odpočinek. Ve 4 hod. ráno bylo vše opuštěno. S našeho místa odpočinku vidět, jak při ústupu rakouského vojska jsou vyhazována do povětří skladiště střeliva. Krásný pohled. Spěcháme, neboť již svítá a nutno ještě včas dostihnout kryté cesty rákosím. »Franto, zůstanem zde,« říká kamarád, »necháme se zajmout.« Já však měl vážné obavy, aby ještě v těchto posledních chvílích neprovtal nám tělo nějaký bláznivý, dolekáný Taliánek. Unaveni postupujeme zvolna dále, za svojí jednotkou. V deset hodin ráno došli jsme konce krytých cest a za hřebeny horských velikánů. — S italské strany nebylo nás již vidět. Cesta vedla stále kolem hořících skladišť a baráků. Střelivo v ohni vybuchovalo, což bylo pro nás velkým nebezpečím. Hle, zde ještě zázrakem barák ve zdravém stavu! Poslední místečko v batohu vyplněno ještě vhodnými nalezenými věcmi a šli jsme dále. A zase něco nového, co i nás otrlé vojáky zarazilo. Plná trefa udeřila do skupiny vojáků. Asi devět mužů bylo roztrháno na kousíčky, jen svázat zbytky do uzlíčku.

A tak jsme došli do baráku »Malga Pari« u Folgarie, kde ubytováni v konírně, přespali jsme noc.

2. listopadu.

Ve 2 hodiny ráno, probuzen desátníkem, postál jsem 1 hodinu na stráží. Jelikož nebylo již žádného společného stravování, uvařil jsem bílou kávu (z konzerv) pro sebe a dva kamarády a zbudiv je, posnídali jsme, přikusující důstojnické suchary. V 5 hodin ráno došla zpráva o příměří s Italy. Všichni jsme si volněji oddechli. A zase dále, už však jako komedianti, tlačíce před sebou vůz, na který jsme naložili své věci. Cestou do Folgarie potkávali jsme dragouny, kteří nám sdělili, že Italové jsou již v Calianu (místo, kam jsme měli namířeno), ba že dokonce i Trident jest již Taliány obsazen. Dali jsme se tedy opačným směrem k Saň Sebastianu. Pro naše veselí cestou bylo mnoho příčin. Konec války, naděje, že brzy uvidíme své drahé a že již přece jednou odcházíme z těch nebetyčných hor a nemusíme více hledět do propasti. Saň Sebastianu je malá horská vesnička. V dohledu viděti pevnost, kde již jednou jsem ztrávil 14 dní odpočinku. Ve zříceninách kostela ležel sestřelený italský aeroplán. Opouštíme vesnici a sestupujeme po nespočetných serpentinách dolů do Carbonare, kde nás již zastavují přední italské hlídky. Po vyjednávání složili jsme zbraně a celá skupina několika tisíc mužů všech možných národností rozložila se táborem na louce.

3. listopadu.

Noc minula klidně. Ráno každý z nás se staral sám o svůj žaludek. K poledni utábořilo se na druhé straně vesnice italské dělostřelectvo. K večeru opatřili jsme si to nejnutnější a již jako zajatci šlapali jsme dolů do Itálie (Arsiera).

4. listopad.

Po celonočním pochodu tábořili jsme na veliké louce pod fíkovými a meruňkovými stromy. Zde po prvé uviděli jsme naše italské legionáře a zvěděli jsme, že Československo jest samostatným státem. Legionáři se starali o pořádek a spravedlivě nám rozdělvali to, co ještě zbylo ze zásob starého Rakouska. Zde jsem se setkal se svými kamarády od 100. pluku.

5. listopad.

V táboře byla veliká potíž o vodu. Dovážela se zdaleka na vozech. Při jejím rozdělování odbývaly se pusté rvačky. Ráno, veliké vření v táboře. Roznesla se zpráva, že několik Čechoslováků bylo Němci v noci k smrti ubito. Odpoledne jsme pochodovali dále. K večeru odpočinek ve staré továrně na papír.

6. listopad. Skoro ráno dělili nás dle národnosti. Čechoslováci nastoupili pochod ke dráze. Nacpání ve vagónech po padesáti jeli jsme východním směrem k Veroně. Konečně zmizeli nám s očí horší velikáni a před námi objevila se krásná italská rovina s vinicemi a stromovými alejemi. Za Veronou, v malé staničce nás vyklopili z vagónu a po pochodu asi 1 hodiny došli jsme do zajateckého tábora, starého to zámku, obehnaného vysokým kamenným plotem. A tam v Castel di Azano ztrávili jsme 2 zimní měsíce v zahradě pod stany.

Ve dnech 7. a 8. listopadu byli jsme tříděni dle národnosti, sestavováni do setnin o 150 mužích (3 čety). Teprve počínaje dnem 8. listopadu nastalo pravidelné zásobování. Na 5 mužů 2 chlebičky, na 100 mužů 4 šálky rýže, občas i nějaká masová konzerva. Na zemření bylo toho mnoho, k životu málo. Nedostatečná strava, pobyt v zimní době pod stany, zavšivení mělo hrozné následky. Mnoho z nás pomřelo, mnoho onemocnělo. A tak jsme žili zde až do 6. ledna, kdy jsme opustili tábor Castel di Azano a odjeli do Busta Darzicia. Tam nastalo generální čištění. Vykoupání, odvšivení, oblečení v nových domobraneckých uniformách rozlezli jsme se po celé severní Itálii až ke švýcarským hranicím. Z italské roviny a pahorkatiny viděli jsme před sebou alpské velikány, Monte Rosu, Mont Blanc, na úbočích vesnice a města, Gallarate, Veronu. V údolí zrcadlilo překrásné jezero Lago di Magiore.

Dnes už, jako kdyby to pravda nebylo. Po odstupu tolika let vytratilo se z hlavy vše nepříjemné a nakonec utkvěly v paměti jen dobré vzpomínky.

Z dějin Jednoty ČsOL v Přerově.

František Drbal.

Den osvobození naší vlasti zastihl zahraniční vojsko čsl. — legionáře — roztroušeny po všech frontách. Nejdříve vrátili se do osvobozené republiky bratři z Itálie a z Francie. Nemohli se však vrátiti k svým rodinám, nýbrž museli ihned znovu na frontu, aby bojovali na Těšínsku a na Slovensku. Bratři ruští legionáři byli ještě roztroušeni po celé Sibiři a teprve v r. 1920 se vraceli domů a to někteří cestou kolem světa přes Ameriku a jiní opět přes Suez a Terst.

Po návratu do vlasti cítili bratři jakousi opuštěnost a roztrfštěnost. Ozývalo se v nich stále to pouto bratrství, často i krví posvěcené, a proto zase začali se organisovat, aby také snáze mohli uskutečňovati svůj program revoluční, obsažený ve Washingtonské deklaraci. I v Přerově se začaly tvořiti legionářské organizace a to dvě: Družina čsl. legionářů a Svaz čsl. legionářů, v nichž se zase oslovovali »bratře«, neboť jejich bratrství je hluboké a znamená něco více než pouhou frási. —

Prvním předsedou Družiny čsl. legionářů byl br. Jos. Mašlaň a jednatelem br. Jan Konopčík; Svaz vedl br. Albert Hradil s jednatelem br. Košinou. Obě organizace pracovaly kulturně i sociálně a pomáhaly demobilisovaným bratřím hledati zaměstnání. Bylo potřeba v prvních dobách pomoci velmi mnohým, kteří neměli zaměstnání. Mnozí se vrátili po 6-až 91eté službě vojenské do osvobozené vlasti a neměli ani ,m by hlavy sklonili. V dubnu 1920 vykonána byla v Přerově sbírka pro vdovy a sirotky po legionářích, která měla krásný výsledek. Tak založen byl podpurný fond, který až dosud koná plně své sociální poslání.

V listopadu zúčastnili se hromadně odhalení pomníku první ti domácího odboje br. Sl. Kratochvíla na přerovském hřbitově. brzy se začala, pocitovat jakási nejednotnost obou legionářských organizací a ozývaly se častěji hlasy po sjednocení v jednu velikou organizaci legionářskou. S radostí uvítáno bylo svolání I. všelegionářského sjezdu zv. »karlínského« v r. 1921, kdež došlo ke sloučení obou organizací — »Družiny« i »Svazu« — a k založení veliké

jednotné organizace legionářské, zvané »Čsl. obec legionářská* s ústředím v Praze. Po republice organizovány byly Jednoty Čsl. obce legionářské pod společným vedením pražským.

Tak tomu bylo i u nás v Přerově. První společná členská schůze obou organizací konána byla v lednu 1921 a brzy zvolen byl výbor pro přípravu sjednocení. Svolány byly mimořádné valné hromady obou organizací a na nich členstvo jednomyslně odhlasovalo sloučení obou. Jméno fondů přešlo do majetku nové jednotné organizace Jednoty Čsl. obce legionářské v Přerově. Prvním předsedou zvolen byl br. Tomáš Homola, jednatelem br. Jan Konopčík a pokladníkem bratr Jaroslav Krysa.

V červenci uspořádána byla první velká slavnost v městském sadě Michalově, zvaná »Den legií«. Tato se všestranně vydařila a přinesla podpůrnému fondu jednotné organizace značný přírůstek. To bylo tenkrát krásné sblížení obecnstva z Přerova a okolí s bratry legionáři, na něž dosud všichni radostně vzpomínají.

Bratři pracovali i v otázkách hospodářských a založili zemědělské družstvo, které později přešlo do Mistřína u Kyjova. K založení stavebního družstva nedošlo pro nedostatek kapitálu. Po bedlivé úvaze a přípravě ve snaze, aby se hospodářsky pomohlo bratřím, došlo v r. 1921 k založení Legio-záložny, která plně koná po celou tu dobu své poslání. Předsedou představenstva je od začátku br. Tomáš Homola a předsedou dozorčí rady br. Antonín Skácel. Tenkrát měla přerovská jednota 429 členů a sdružovala legionáře z celého okresu přerovského. Později některé její odbočky se staly samostatnými jednotami Čs. O. L. Po celém okrese konány byly přednášky o zahraniční revoluční práci našeho národa.

Minulého roku byla na Masarykově náměstí zakoupena budova, která po účelné adaptaci bude jako Legiodům sloužiti potřebám jednoty.

Přerov už dlouho byl znám jako město železničářů a proto není čemu se diviti, že i mezi bratry legionáři bylo nejvíce železničářů, kteří si také založili svou zájmovou skupinu.

Později založena byla i zájmová skupina bratří poštovních zaměstnanců.

Když prezident Osvoboditel projížděl Přerovem a zde se zastavil, byl zástupci města pozdraven a vřele uvítán. Legionáři zúčastnili se na nádraží skoro všichni v krojích; pan prezident je pozdravil a s mnohými i pohovořil.

Jednota Čs. O. L. zřídila si i vlastní knihovnu, v níž jsou povětšinou spisy pojednávající o revoluční činnosti domácích i zahraničních. Bratři jí hojně užívají a se zájmem pročítají historické záznamy tak slavné doby našeho národa.

Podpůrný fond Jednoty plní svůj úkol a stále je ještě mnoho bratří, vdov, sirot a příslušníků rodin legionářských, kteří by potřebovali pomoci, poněvadž u mnoha bratří teprve teď ve stáří začínají se akutně je projevovati následky těch četných útrap válečných. V tom směru mnoho pomáhá bratřím Sociální ústav legionářský, který od začátku svého působení v r. 1928 už značný obnos věnoval ke zmírnění legionářské bídy.

Děti legionářské každoročně se těší už na vřitou vánoční nadílku, při níž bývají štědře obdarovány. Zábavní odbor Jednoty vždycky se postará o vhodné pobavení té naší drobotiny. Odbor tento fungující již od vzniku Jednoty pečuje o rozveselení bratří. Každoročně uspořádá v létě v zahradě akciového pivovaru koncert, někdy skuteční večírek s veselým pořadem a dosti často zjedná nějaký zájezd nebo výlet se zábavným programem.

Jednota bedlivě si všímá i kulturního života v Přerově a spolu s Měst. osvětovým sborem a jinými korporacemi uspořádala už celou řadu přednášek, oslav, vzpomínek a jiných kulturních podniků. Do ustavení kulturního odboru Jednoty byla kulturní práce konána jednotlivě a nahodile, vždy při vhodné příležitosti. Aby se práce konala systematicky a programově, ustaven byl kulturní odbor, který si vytkl za úkol rozšířiti kulturní činnost Jednoty a to pořádáním časových přednášek při členských schůzích a pořádáním přednášek a kulturních podniků veřejných. A toto své poslání koná kulturní odbor v plném rozsahu svých sil.

Důležitou složkou vzdělávacího odboru Jednoty je vlastní »Pěvecký kroužek* s dirigentem

br. Bedř. Hrabalem. Bratři pilně cvičí při zkouškách a často oživí sborovým zpěvem členské schůze jednoty. Pěvecký kroužek uplatňuje se i při jiných příležitostech, na př. při pohřbech a různých oslavách a slavnostech, a to buď samostatně nebo s ostatními pěveckými spolky místními, hlavně však s pěveckým odborem Sokola »Tyrš«. Legionářský pěvecký kroužek získal si už své místo a je s ním počítáno.

Ke kulturní činnosti jednoty druží se i snaha po založení oddělení musea národního odboje v Přerově. Tato snaha má své počátky už v r. 1921, kdy byla při slavnostním Dnu legií v Michalově po prvé uspořádána výstavka památek, přivezených legionáři z dalekých cest. Již tehdy bylo vidno, že bude nutno tyto, vzácné věci uchovati pro budoucnost.

A Přerov s okolím a celá Haná dodaly domácím i zahraničnímu odboji značných posil v dobách, kdy národ náš tak silně zasáhl do dějin světových. Proto bylo přímo povinností uchovati dokumenty na dobu tak pohnutou a významnou pro příští generacím.

I začali někteří bratři shromažďovati různé památky a později ustavil se při Jednotě Čs. O. L. v Přerově k tomu účelu musejní odbor, první na Hané.

Nalezl brzy plného pochopení jak u bratří legionářů, kteří s bratrem předsedou v čele podporovali jeho snahy, tak i u veřejnosti, zejména u kuratoria městského musea s p. K. Haukem v čele; dostalo se musejnímu odboru podpory finanční a brzy byly mu i přiděleny místnosti v památném zámku Žerotínově. Tím projeveno bylo krásné porozumění pro práci a snahu našeho musejního odboru.

Dnes je oddělení musea odboje v podstatě už hotovo a je instalováno ve dvou místnostech a v přilehlé chodbě a má od 286 dárců 5146 kusů musealí, mezi nimiž jsou mnohé vzácné věci.

Zvláštní péče byla věnována zachycení činnosti našeho kraje v odboji; jsou to zejména památky na br. pplk. Jana Gayera, Slavomíra Kratochvíla a padlé bratry. Musejní odbor snažil se co nejuplněji zachytiti vše, čím žili a jak umírali naši rodáci ve veliké době.

Museum národního odboje má sloužiti ke správnému pochopení naší revoluční činnosti a připomínati všem Čechoslovákům, že bez tak velkých a krvavých obětí nebyla by vzešla jitřenka »Svobody«.

Od r. 1924 vede jednotu br. Richard Kleiber, nynější starosta města. Rušno bývá ve schůzích Jednoty hlavně před legionářskými sjezdy, ať už menšími župními nebo velkými všelegionářskými, které se konají v Praze. Tehdy každý snaží si doplniti opotřebované části své historické uniformy a těší se, až se zase po dlouhé době sejde se svými kamarády — starými spolubojovníky, s nimiž ho váže pouto prožitých slastí i strastí válečných z dob pobytu v legiích.

Avšak neúprosná smrt řadí dosti krutě v našich řadách a ničí životy těch, jichž zdraví je silně podryto útrapami válečnými. Do dneška je z Přerova a okolí přes 120 bratří, kteří odešli do neznáma. Někteří padli v bojích nebo zemřeli po zranění a ostatní zemřeli doma. Čest a věčná paměť budiž jejich světlé památce!

Dnes má Jednota Čs. O. L. kol 200 členů, neboť mnoho bratří bylo od začátku služebně přeloženo, mnozí odešli jinam za svým povoláním a některé odbočky Jednoty se ustavily jako nové jednoty Čs. O. L. Někteří bratři odešli k nově se utvořivší legionářské organizaci — Nezávislé jednotě čsl. legionářů — kdež najdou snad uspokojení svých tužeb.

Jednota Čs. O. L. v Přerově spolupůsobila při založení Odbočky Svazu čsl. domobrany z Itálie v Přerově s předsedou br. Karasem, s nímž spolupracuje v úzké a přátelské shodě. — Spolupůsobila také při založení Odbočky legionářského dorostu, který vede známý pracovník br. prof. VI. Dorazil.

V poslední době snaží se také získati přívržence myšlenky legionářské, kteří tvoří organizaci Obce přátel legionářů s předsedou br. ing. Kazílkem.

Jednota Čs. O. L. v Přerově chce i nadále pracovati ve smyslu svého programu na poli sociálním, kulturním i hospodářském. Chceme pokračovati ve směrnících programu naší revoluce a pracovati stále dále pro lepší a opravdovou demokracii v naší osvobozené vlasti.

Vůdcem a ideálem naším zůstane povždy náš president Osvoboditel dr. T. G. Masaryk a jeho nástupce, nynější president dr. Eduard Beneš. Jim přejeme z hloubi srdcí svých dlouhého zdraví!

Doslov.

Vedeni snahou zachytiti, pokud možno, nejvíce význačných i drobných událostí a zážitků účastníků našeho boje osvobozenského, vydáváme tuto kytici vzpomínek, již připisujeme v první řadě vám, bratři, kteří jste prožívali podobné chvíle, roztroušeni po daleké cizině. Přejí bychom si, abyste na chvíli v myšlenkách zalétli do oněch dob, kdy svět byl zachvácen válečným požárem. Chtěli bychom, abyste nezapomněli na ty časy.

A ostatní čtenáři této knížky necht' jsou si vědomi, že vše jsme prožili v trudných dobách, že vzpomínky byly psány prostými lidmi, tehdy ještě hochy, že vzpomínky jsou přímým odrazem nálady a těžkého vojáckého života. Chceme těmito články vyzvednouti duši legionáře, toho prostého jedince, jeho duši přirozenou, nezkrášlenou.

Bude-li toto vydání přijato s pochopením, přikročíme k vydání další hrstky vzpomínek, které jsme nemohli pro omezený rozsah této knížky již zařaditi.

Památník vydaný nákladem Čs. O. L., jednoty v Přerově
v počtu 500 výtisků ke sjezdu legionářů ve dnech 4. a 5. července 1936
redigoval Josef Hlaváček
Vytiskl knihtiskař Frant. Bartoš v Přerově
Obálku navrhl Miloš Sum

Pamětní deska na budově okresního soudu v Mor. Ostravě.

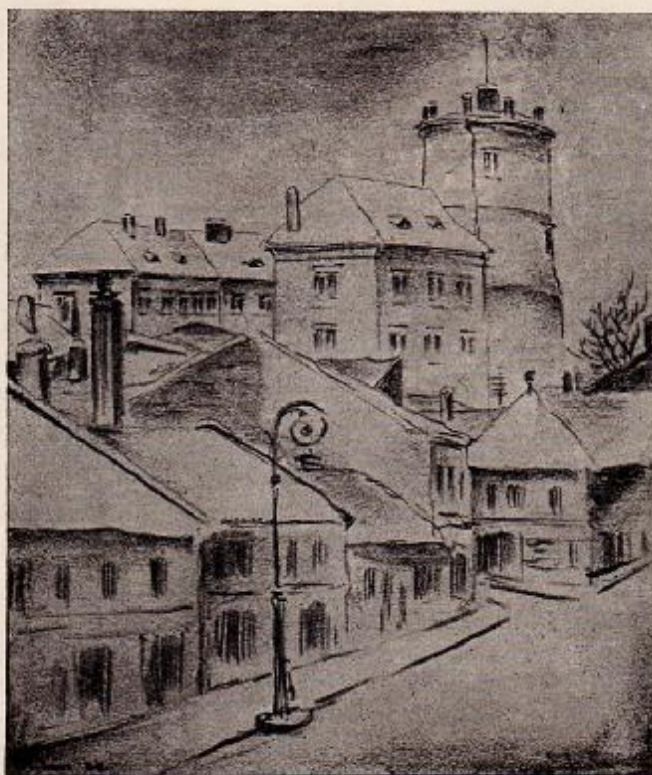
Jan Gayer, velitel 4. střeleckého pluku Prokopa Velikého.

Remčice. Skupina důstojníků 7. roty 1. pluku. S levé strany: Gayer, Němec, Kašpar, Riedl, Havel a vpředu Syrový.

Gayerův hrob na ruském hřbitově v Samaře.

Miloš Sum: Žerotínův zámek z Mostní ulice.

Augustin Mervart: Lípy na Horním náměstí.

Jiří Heřman: Husův sbor.

Legiozáložna v Přerově

Vklady

přijímá

Půjčky

poskytuje

za výhodných podmínek.

VEŠKERÉ TISKOPISY

Vám rychle, vkusně a levně dodá

knihtiskárna

FRANT. BARTOŠ, PŘEROV

Jiráskova 9.

Jakostí vítězí

cukrovinky, čokolády,
povidla a marmelády

fmy T. HRUBÁ, továrna na cukrovinky,
čokoládu a ovoc. konzervy v Přerově.

K dostání v lepších obcho-
dech a ve vlast. prodejnách

Dlažby ≠ kostky ≠ štěrký

Bří J. a K. Jaškové,

podnikatelé dlažeb

v Přerově.

HASIČSKÁ VZÁJEMNÁ POJIŠŤOVNA V BRNĚ

Hlavní zastupitelství v Přerově.

Kratochvilova 12. Tel. 411.

Provádí

veškerá pojišťovací odvětví

za nejlevnějších sazeb.

Život — Věno — Důchod.

Reservní fondy přes 70 milionů Kč.

LNĚNOU FERMEŽ dvakrát vař. zaručeně čistou, koš
balnatou, světlou, ♪ JEDLÉ OLEJE (tabulové), JEDLÉ
TUKY (margariny), OLEJ ŘEPKOVÝ (ke svícení), OLEJ
LNĚNÝ, JADRNÁ KRMIVA (pokrutinové šroty: lněný,
řepkový, arašidový a slunečnicový), PÍCNÍ VÁPNO
(kostní krmní moučku).

VEŠKERÁ UMĚLÁ HNOJIVA, KYSELINU SÍROVOU
všech gradací vyrábí a dodávají nejlevněji

Lučební závody akc. spol. v Přerově

Grand hotel Lipner

Majitel Josef Lipner Přerov

Nejmoderněji zařízený podnik na Moravě

Ústřední topení ♪ Veškerý komfort ♪ Tekoucí voda

teplá i studená

Zahrada

Garáže

Městské elektrické podniky v Přerově

doporučují se

k provádění domovních elektrických
zařízení a elektrotechnických prací na
nízké a vysoké napětí.

Návrhy a rozpočty zdarma.

Sklad a prodej
veškerých elektrotechnických potřeb.

Telefon:

Kanceláře č. 30. – Prodejna č. 129.

SEMENA

SVAZU ŠLECHTITELŮ ROSTLIN
V PŘEROVĚ ZARUČUJÍ NAPROSTOU
SPOLEHLIVOST.

Veškeré železářské zboží ve velkém
výběru za levné ceny k dostání u firmy

VOJTĚCH NETOPIL,
velkoobchod železářský - Přerov

Stavební parcely

výhodně prodává

§

Stavby všeho druhu

navrhuje a provádí

§

stavitel J. Jandásek

Prerov, Velké Novosady č. 4.

JOSEF HOUŠŤAVA,
řezník a uzenář v Přerově
Žerotínovo nám. 9. Tel. 287

Prvotřídní hanácké klobásy a
uzené maso. Stále čerstvá uzenina.

Největší peněžní ústav země Moravskoslezské

Moravská banka

poradí Vám odborně a bezplatně
ve všech peněžních záležitostech.

Odbočka v Přerově, Komenského tř. 54. / Telef. č. 47.

LÁTKY

NA OBLEKY, PLÁŠTĚ, KOS-
TYMY A STEJNOKROJE
VÝHODNĚ NAKOUPÍTE

v největším přerovském
závodě

VRBA & PRAŽÁK

TELEFON 127

TELEFON 127

PASÁŽ

PASÁŽ

Bratři

Lipnerové

nádražní restaurace

v Přerově

Chvalně známá kuchyně

Dámské látky - Hedvábí

v ohromném výběru a

v nejlevnějších cenách

u firmy

Fr. Hátle - Přerov

Pro pohodlí zákazníků byla otevřena u fy

která Vám
 nabízí:

Kuchyňské
 nádobí,
 strojky pro
 domácnost,
 sporáky
 „MOND“.

Pro tenis, atletiku
 a kopanou vše

ve sportovním oddělení.

Tiskárna – knihkupectví

„OBZOR“

PŘEROV

Tel. 2

Wilsonova 14

Tel. 2
